

Dr. Balla Lajos

Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés
kriminalisztikai és eljárási problémáihoz

„Ha az adat titokban tartásához fűződő érdek olyan nyomatékos, hogy annak nyilvánosságra hozatala még az ítéletben sem lehetséges, akkor az ilyen adat nem alkalmas bizonyítékként történő felhasználásra.

A titkos igazságszolgáltatás nem igazságszolgáltatás hanem az önkény terepe.”

(Dr. Finszter Géza)

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés, történeti előzmények	1. oldal
1./ Az ötvenes évek	3. oldal
2./ Bűnügyi, nemzetbiztonsági hírszerzés a rendszerváltást követően	5. oldal
II. A titkos információgyűjtés a rendőrségről, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján.	7. oldal
1./ Kodifikációs törekvések	9. oldal
2./ Nemzetközi kitekintés	14. oldal
3./ A titkos információgyűjtés hatályos szabályozásának elemei 2007. szeptemberéig	15. oldal
4./ Melyek azok a nemzetbiztonsági feladatok, amelyek a bírói engedélyhez tartoznak és bírói engedélykötelesek	19. oldal
5./ Összehasonlítás	20. oldal
6./ Az APEH nyomozóhatóságának jogköréről	20. oldal
7./ A határőrség, a pénzügyőrség, valamint az ügyész kapcsolata a titkos információgyűjtéssel	21. oldal
III. A bírói gyakorlat által felvetett jogértelmezési kérdések a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés vonatkozásában a rendőrségről és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben foglaltakra tekintettel.	23. oldal
IV. A rendőrség valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok operatív tevékenysége.	30. oldal
1./ A titkos információgyűjtés eszközei	31. oldal
2./ Az egyes eszközök és módszerek	34. oldal

V. A külső engedélyező szerepe és jelentősége a rendőrségről, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján.	46. oldal
VI. A titkos adatszerzés hatályos szabályozása és ennek ellentmondásai	49. oldal
1./ A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés rendszertani viszonya	49. oldal
2./ A 2/2007. (I.24.) AB. határozat	55. oldal
3./ A célhoz kötöttség elve	55. oldal
4./ Létezik-e operatív bírói hatáskör?	60. oldal
5./ A bírói tevékenység sajátosságai, az engedélyezéshez kapcsolódó adminisztratív eljárások	61. oldal
6./ A bírói tevékenység az államtitokról, valamint a szolgálati titokról szóló törvényi szabályozás tükrében	65. oldal
VII. Kriminálisztikai vonatkozások.	67. oldal
1./ A titkos felderítés helye a kriminálisztika rendszerében	67. oldal
2./ A titkos felderítés technikai jellegű eszközei	68. oldal
3./ A titkos felderítés mint megismerő tevékenység	69. oldal
VIII. Az operatív úton beszerzett információk értékelése és bizonyítékként történő felhasználása.	73. oldal
1./ Nyomozati tevékenység az operatív adatok alapján	73. oldal
2./ A kijelölt bíró és a nyomozási bíró tevékenysége	77. oldal
3./ Az operatív bizonyítékok értékelésének anyagi és eljárási vonatkozásai az ügydöntő határozatban	78. oldal
IX. Távlatok.	83. oldal
1./ A 2/2007.(I.24.)AB. határozat értelmezéséből adódó gyakorlati kérdések	82. oldal

2./ Jogalkotási lehetőségek	84. oldal
X. Záró gondolatok	86. oldal
Felhasznált irodalom	88. oldal
Felhasznált jogszabályok	90. oldal
Felhasznált jogesetek	92. oldal
Felhasznált alkotmánybírósági határozatok	93. oldal

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és adatszerzés kriminalisztikai és eljárási kérdései a magyar szabályozás tükrében

I. Bevezetés, történeti előzmények:

Az információszerzés hagyománya a régi időkre nyúlik vissza, talán egyidős az emberiséggel. Az első valós államalakulatok létrejötte előtt is fontosak voltak a „kémek” ténykedései, hiszen egy kisebb csoport vagy törzs fennmaradása függhetett attól, hogy rájönnek-e a szomszédok hódító szándékára vagy sem.

A későbbiekben amikor megjelentek az első valós államalakulatok a titkos információszerzés már államilag koordinált tevékenység lett, bár mindig az uralkodók irányítása alatt állt, nem ritkán maga az uralkodó, nem pedig az adott állam érdekeit szolgálva.

Ebben az időszakban a mai értelemben vett hírszerzés, illetőleg elhárítás összemosódott és csupán a XIX. században kezdett szétválni és tagozódni.

A magyar történelemben sem ismeretlen a kémkedés. Az első feljegyzések magyar kémtevékenységről, hírszerzésről 1041-ből származnak, amikor Aba Sámuel és Orseolo Péter hadakozott. A középkor nem kedvezett a hírszerzés fejlődésének, hiszen a lovagi erkölcsökkel ellentétes volt a titkos hadakozás, azonban a későbbiekben mégis csak rászorultak az információszerzés eme módjára. A magyar irodalomban is megjelentek a hírszerzéssel kapcsolatos adalékok és az írók gyakran nyúltak vissza e hagyományokra. Ilyen adalékokat találunk Gárdonyi Géza Egri csillagok című művében is.

Magyarország történetének a titkos információgyűjtés szempontjából jelentős időszaka az 1848-49-es szabadságharc ideje. Ekkor a hírszerzés mellett a kormány az elhárításnak is kiemelt jelentőséget tulajdonított. Ennek megfelelően Szemere Bertalan belügyminiszter szervezte meg az államrendőrséget. Egy rendőrfelügyelői kinevelést tartalmazó kéziratból megállapíthatóak az elhárításra vonatkozó főbb elvárásai „A

rendőri felügyelők által kívánok minden eseményt megtudni amennyiben ezt a kormánynak tudnia kell...., minden szellemi irányról és hangulatról értesítve lenni, amennyiben az akár a haza védelmére, akár másféle kormányzati intézkedésre okulás alapjául szolgálhat...., mely szerint a mozgó rendőrség szem- és fül gyanánt szolgál...(a Belügyminisztérium útján) megtudni mindazt, amit a kormánynak mint intéző és végrehajtó hatalomnak tudnia kell... Debrecen, 1949. május 12. belügyminiszter Szemere Bertalan.”¹

Kossuth Lajos is nagy hangsúlyt fordított a „jó spionokra”²

A szabadságharc leverését követően az önálló magyar titkosszolgálati tevékenység hosszú ideig szünetelt. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a császári és királyi titkosszolgálat ebben az időszakban kezd szervezett formát ölteni. Az 1850-es évektől a monarchia vezérkarának már külön osztálya foglalkozott kémügyekkel. 1878-ben jóváhagyásra nyújtottak be az uralkodónak egy tervezetet, amelynek tartalma a következő: „Idegen hatalmak katonai berendezésének ismerete már békeidőben is fontos, ezeket tehát állandóan meg kell figyelni. Másrészt minden módon meg kell akadályozni, hogy az idegen hatalmak bepillanthassanak a mi katonai viszonyainkba”.³ Már a XIX. században különvált a belső és a külső hírszerzés, elkülönült a katonai és a politikai hírszerzés és nagyobb jelentőségű bűnügyekben szintén segítségül hívták a titkosszolgálati módszereket, bár önálló bűnügyi hírszerzésről még ebben az időszakban nem beszélhetünk.

A titkos információgyűjtés újabb állomása az I. Világháborút követő időszak. Röviddel Károlyi Mihály lemondását és a proletárdiktatúra kikiáltását követően 1919. március 30-án megjelent a Belügyi Népbiztosság rendelete a Vörösőrség felállításáról, amelyben kiemelkedő szerepet szántak egy politikai nyomozó osztálynak. Ez a kezdeményezés azonban az idő rövidsége – a tanácsköztársaság augusztus 2-án bekövetkezett bukása miatt – nem valósult meg.

¹ Pilch Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I-II. Kassák Kiadó Budapest, 1998. 16. oldal

² Pilch Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I-II. Kassák Kiadó Budapest, 1998. 21. oldal

³ Pilch Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I-II. Kassák Kiadó Budapest, 1998. 25. oldal

A II. Világháború időszaka valamennyi abban résztvevő állam esetében kiemelkedő hírszerző és kémelhárító tevékenységet fejlesztett ki. E vonatkozásban több anyag is ismert, azonban a dolgozat az említett témát, amely külön témaként is megjelenhetne a maga történeti és politikai, illetőleg hadtörténeti vonatkozásában nem érinti tekintettel annak szerteágazó és a főkérdéseket nem érintő voltára. Minden esetre azok a taktikák és technikák, amelyek a II. Világháború hírszerző és kémelhárító tevékenységében megjelentek maradandó nyomot hagytak a titkos információgyűjtés történetében úgy is, mint amelyek kihatással voltak az egyes államok tevékenységére, úgy is, mint azon kérdések vonatkozásában, melyek felvetették a garanciális szabályozás, a garanciális elemek meglétét, illetőleg nyilvánvalóan alapvetően befolyásolták a későbbi bűnügyi hírszerzési tevékenységet.

1./ Az ötvenes évek

Magyarországon a II. Világháborút követően a győztes hatalmak szövetséges ellenőrző bizottsága elnökének engedélyével 1945. március 12-én alakult meg a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya. Ennek az osztálynak a munkájában nyilvánvalóan az egyik győztes hatalom, a Szovjetunió érdekei és hírigényei érvényesültek. Az osztály megalakítását követően 1945. május 10-én az 1690/1945. számú miniszterelnöki rendelet intézkedett a csendőrség feloszlításáról és a magyar államrendőrség megszervezéséről.

1948. szeptember 10-én az államvédelmi szerveket a belügyminisztérium irányítása alá helyezték, létrehozva az államvédelmi hatóságot, majd 1949. december 28-i minisztertanácsi rendelet intézkedett a honvédelmi minisztérium katonapolitikai Főcsoport-főnöksége és a határőrség beolvasztásáról az új szervezetbe, és 1950. január 1-től, mint önálló államvédelmi hatóság funkcionált. Ekkortól az ÁVH a minisztertanács alárendeltségébe került, majd a pártvezetés döntése alapján az államvédelmi hatóságot és a belügyminisztériumot egységes belügyminisztériummá vonták össze. Az 1951-53. közötti átszervezések során alakultak ki a központi főosztályok. A forradalmi események folyamán 1956. október 28-án feloszlatták az államvédelmi hatóságot. Ezután majd csak az 1960-as évek végére alakult ki egy új

szervezeti elgondolás és 1971. júniusában jött létre a Belügyminisztérium III. Főcsoport-főnöksége, amely 1990-ig látott el állambiztonsági feladatokat.⁴

A jelzett időszakra feltétlenül érvényes gyakorlatilag 1990-ig a következő megállapítás: A fegyveres erők és testületek szervezése, fejlesztése során a megfoghatatlan „politikai megbízhatóság” szempontjait a szakértelem és a rátermettség fölé helyezték. Ennek következtében magasabb irányító pozícióba kerültek többnyire kellő szakértelem nélküli hiányos műveltségű személyek vagy mindenre kapható karrieristák. A korszakra, s itt az 50-es évekre gondolok elsősorban, jellemző koncepciós perek áldozatai között voltak politikusok, HVH munkatársak és mások is. Mi volt az említett apparátus társadalmi megítélése?

Elsősorban az, hogy a társadalmi ellenőrzés nélkül működő szervezet megriasztotta az embereket, közszájon forogtak azok a módszerek, amelyekkel az apparátus munkatársai beismerő vallomásra bírták az ártatlanul elfogottakat, lsd. a Rayk-per egyes kérdései. Magyarország belső életében megjelent a totális lét- és vagyonbizonytalanság. A korabeli titkos információgyűjtés, s a mi fogalmaink szerinti titkos adatszerzés egyértelműen pártpolitikai célokat szolgált. Garanciális szabályokat nélkülözött, civil kontroll nem létezett. A propaganda eszközeivel próbálták a szervezetet egyébként olyan színben feltüntetni, mintha az az egyszerű emberrel együttműködő apparátus lenne.

Az 1971. júniusában megalakult Belügyminisztériumi III. Főcsoport-főnökség. Munkája alatt azonban a belpolitikai és az európai státuszuk alapvetően megváltozott. Ezek a változások kezdetben a magyar szabályozás és az európai normák közötti ellentéteket hangsúlyozták, s később egy belpolitikai botrányt követően az említettek vezettek az ún. BM. III-as Főcsoport-főnökség felszámolásához és ezzel együtt megteremtették egy új jogi szabályozás alapjait.

Időközben tehát Magyarország csatlakozott a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezség Okmányához, amely az 1976. évi 8. tvr-rel lett kihirdetve. Az egyezség okmány 17. cikke az alábbiakat tartalmazza: 1. Senkit sem lehet alávetni a

⁴ Bertényi Iván, Gyapay Gábor: Magyarország rövid története Mecénás Kiadó Budapest, 1992. 76. oldal

magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.

2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinek joga van a törvény védelmére.

Az említettek értelmében tehát törvényben kell szabályozni azt, hogy ki, mikor, hogyan vethető alá titkos információgyűjtésnek és adatszerzésnek. Magyarországon azonban ilyen szabályozás nem volt, ennek az első lépcsője csak az 1990-es évben látott napvilágot. Ebből az következik, hogy a korabeli nemzetközi normák szerint a rendőrség titkos információgyűjtő és adatszerző tevékenysége jogon kívülként zajlott.

Az 1987. évi X. törvény 5.§ b/ pontja is kimondta, hogy a személyi szabadságjogokat és korlátozásokat törvényben kell szabályozni. Az titkos információgyűjtés pedig érinti ezeket a szabadságjogokat.

2./ Bűnügyi, nemzetbiztonsági hírszerzés a rendszerváltást követően

1989-ben már felmerült az igény egy jogszabály kibocsátására az titkos információgyűjtésre vonatkozóan. 1989. májusában a Legfőbb Ügyészség levélben fordult a belügyminiszterhez.

Részlet a levélből: „A büntetőeljárásban az állampolgári jogok csak törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozhatóak. A személyiségi jogok érvényesülésének biztosításában fontos helyet foglal el a személyes titok – és ennek keretében a távközlési titok – védelme. A jogállamban minden állampolgárnak lehetőséget kell kapnia, hogy szabadon fejlessze személyiségét, mondhasa el véleményét, hallathassa hangját, de ugyanakkor meghatározhasa, hogy kinek szánja mondanivalóját, gondolataiba, magánéletébe kit kíván beavatni”⁵

A belügyminiszter és az igazságügy miniszter osztotta az előterjesztés lényegét. Megkezdődött a kodifikációs munkálatok előkészítése.

1989. október 23-án Magyarországon kikiáltották a Köztársaságot és kihirdették a módosított Alkotmányt, melynek értelmében a rendőrség korabeli szabályok szerinti titkos információgyűjtő tevékenysége alkotmány-ellenessé vált.

1990. január 5-én egy sajtóértekezleten az SZDSZ és a FIDESZ bejelentette, hogy a belügyminisztérium állambiztonsági szervezete információkat gyűjtött az ellenzéki

⁵ Nyíri Sándor: Pro domo. Belügyi Szemle 1995. évi 6. szám 67. oldal

pártok vezetőiről, rendezvényeiről. Az így kialakult ún. „Duna-gate” ügy hatására felgyorsult a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos jogalkotás. Az országgyűlés 1990. január 25-én el kezdte tárgyalni a titkosszolgálati eszközökről szóló törvényjavaslatot.

A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvénnyel jelentős lépést tett az ország a jogállamiság felé. Azt jelentette az említett jogszabály, hogy az új szabályozás már részben megteremtette az alapját egy új titkosszolgálati törvénynek, s megindult a részletes kodifikációja a későbbi rendőrségi, illetőleg a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabályoknak is.

Az említett jogszabály alapján látott napvilágot a minisztertanács 26/1990.(II.14.) számú rendelete a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról. Ebben a kormány nemzetbiztonsági és információs feladatokat végző szolgálat országos hatáskörű, önálló költségvetési szervként hozta létre. Megalkotta a Nemzetbiztonsági Hivatalt, az Információs Hivatalt, a Katonai Biztonsági Hivatalt és a Katonai Felderítő Hivatalt.

Óriási előrelépés történt. Az 1990. évi X. törvény és a 26/1990. (II.14.) Mt. rendelet először szabályozta nyílt módon, mindenki számára hozzáférhetően az emberi szabadságjogokat érintő legkényesebb kérdést, a magánszférába való beavatkozás lehetőségét.

Az 1990. évi X. törvény már meghatározta a titkos eszközök gyűjtő fogalmát. Ilyennek minősül minden olyan eszköz és módszer, amelyet az érintett tudta nélkül alkalmaznak és amelynek használata a magánlakás sérthetlenségéhez valamint a magán- és levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat sérti. A törvény egyaránt tartalmazott előírásokat a rendőrségre, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokra is.

Az említett jogtörténeti előzményeket követően jelent meg a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvény, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról rendelkező 1995. évi CXXV. törvény.

A létrejött új szabályozás a rendőrségről szóló törvényen keresztül megteremtette a jogállami módszereket alkalmazó bűnügyi hírszerzés feltételrendszerét.

Mérföldkönek tekinthető a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály megjelenése is. A korábbi kissé kaotikus helyzetet követően a jogszabály alapján

megfelelő helyet kapott a jogállamiság rendszerében a nemzetbiztonság, illetőleg ezzel együtt a nemzetbiztonsági érdekből történő információszerzés. Az 1995. évi CXXV. törvény a Nemzetbiztonsági Hivatalt a kormány irányítása alatti országos hatáskörű, önálló gazdálkodást folytató, a nemzetbiztonsági feladatok végrehajtására létrehozott fegyveres szervként definiálta. Feladatait az Alkotmányban meghatározott alapelvek és követelmények mellett jogszabályok írják elő. Alkotmányos felügyeletét az országgyűlés látja el. A közvetlen irányítási és felügyeleti jogokat a kormány gyakorolja a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszteren keresztül. A mai nemzetbiztonsági szolgálatok sorában a Nemzetbiztonsági Hivatal nem a mindenkori politikai hatalom eszköze, hanem a „polgárok nemzetbiztonságán örökdő szervezet.”⁶

II. A titkos információgyűjtés a rendőrségről, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján

Az előbb vázoltakból következően az állam bűnüldöző szervei a bűncselekmények felderítésére, megelőzésére, a megkezdett bűncselekmények befejezésének megakadályozására az elkövetők felkutatása érdekében ösidők óta alkalmaznak olyan leplezett erőket, módszereket és eszközöket, amelyek segítségével a bűnüldöző tevékenységük egy részét titokban végzik. A nemzetközi és a hazai bűnüldözési tapasztalatok azt igazolják, hogy a bűnelkövetők cselekményük sikere és leplezése érdekében maguk is rendszeresen végeznek titkos információgyűjtést, a szervezett, országhatárokon átlépő bűnözés, a tudomány és technika legújabb vívmányait alkalmazza.

Azonos vagy fejlettebb módszerek és eszközök hiánya a bűnözés számos területét a rendőrség számára hozzáférhetlenné tenné, a bűncselekmények és elkövetőik jelentős hányadának felderítését hiúsítaná meg. A titkos információszerzés a bűnüldözés fegyvertárának nemzetközileg is elismert és alkalmazott eleme.

Az előbbiekkal együtt a titkos eszközök alkalmazása emberi jogokat sérthet. Jogállami keretek között azonban a törvényi felhatalmazás alapján a bűnüldözés eredményessége

⁶ Pilch Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I-II. Kassák Kiadó Budapest, 1998. 27. oldal.

és ezáltal a közösségek és mások emberi jogainak védelme érdekében lehetőséget kell biztosítani ezek legális alkalmazására.

Az említettek mellett megjegyzendő, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánya és az Európai Unió egyes tagállamai nemzeti alkotmánya is megengedik az emberi jogok korlátozását nyomós érdekből vezéreltetve, pontos szabályokkal és törvényi normákkal körülírt keretek között.

A hatályos jogalkalmazás szerint a titkos információgyűjtés és adatszerzési módok sajátos kriminalisztikai módszerek gyűjtőfogalmát jelentik, melyek között az emberi jogok sérelmének lehetséges mértéke alapján különbséget kell tenni engedélyhez nem kötött, pontosabban ún. külső engedélyhez nem kötött, illetőleg ügyészi jóváhagyással folytatható vagy bírói, illetőleg igazságügyi engedélyhez kötött módozatok között.

A titkos információgyűjtéssel kapcsolatos szabályok kodifikációja során az előbb vázolt sajátosságokra tekintettel különös gondosságot igényelt mind a jogalkalmazás esetkörének és feltételeinek meghatározása, mind a törvényi garanciák kiépítése. Jól lehet a szóban forgó módszer a bűnözői réteg szűk körére irányul, nem zárható ki az sem, hogy végtelen személyekkel kapcsolatos adatok, információk is a nyomozó hatóság látókörébe kerüljenek.

Az előbbiekből adódó lehetséges jogsérelem azonban a jogalkotói elképzelés szerint elenyésző és nem mérhető annak a társadalmi érdeknek a jelentőségéhez, amely a bűnözés elleni küzdelem eredményességéhez fűződik.

A hatályos szabályozás legfontosabb garanciális rendelkezése az, hogy az alapvető állampolgári jogok sérelmére leginkább alkalmas titkos eszközök és módszerek alkalmazásának az engedélyezését és ellenőrzését a végrehajtó hatalmi ágtól független állami szerv, a bíróság hatáskörébe utalja. Az említett garanciális elv mellett nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy épp az előbbiektől vezéreltetve a titkos információgyűjtés módozatai nyílt szabályozásban, mégpedig törvényi szintű szabályozásban jelennek meg. Az említett keretekben a jogszabályok generálisan megállapítják a titkos információszerzés céljait, ily módon teret nyitnak azok felhasználása előtt, de ezáltal be is határolják a szóban forgó módszerek alkalmazási lehetőségeit.

A szabályozásból kitűnően a titkos információszerzés a nyomozás elrendelése előtt és a büntetőeljárás megindítása után a nyomozati szakban egyaránt alkalmazható módszer.

Természetesen bűnüldözési illetőleg nemzetbiztonsági érdekből, valamint az együttműködő személyek védelme céljából mind a titkos információszerzés ténye, mind pedig technikai részletei, továbbá az így nyert adatok csak úgy, mint az együtt működő személyek kilétét titoknak minősíti a hatályos szabályozás. Az említettek igen fontos biztosítékot képeznek az alkalmazott módszerek hatékonyságát és az eljárásokban közreműködők biztonságát illetően.

A titkos információszerzés célja a bűncselekmény gyanújának megalapozása vagy kizárása, illetőleg az előbbi esetben a büntetőjogi felelősség a büntetőeljárás keretében történő érvényesítése, ezért a titkos információszerzés útján nyert adatok alapján ha a büntetőeljárás megindítására nem kerül sor valamennyi hatályos szabály az így nyert adatok megsemmisítését rendeli el. Az adatok megsemmisítéséig azok megismerésére az ügyész, míg a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés vonatkozásában az engedélyező bíró is jogosult.

Tekintettel arra, hogy vizsgálódásunk tárgya a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtéssel kapcsolatos bírói, bírósági gyakorlat, szükséges áttekinteni azokat a jogszabályokat, amelyek az említett tevékenységet, a bírói hatáskört szabályozzák.

1./ Kodifikációs törekvések

A rendszerváltást követően a titkos eszközök alkalmazásával kapcsolatos kodifikáció alapját az előbb említett alkotmányos elvekkel történő összhang megteremtése képezte. Az Alkotmány 59.§ (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a személyes adatok védelméhez való jog. Egyéb iránt az Alkotmány 54-70/K. §-ai tartalmazzák az alapvető jogokat és kötelezettségeket. Az említett rendelkezések az Alkotmány XII. fejezetében kapnak helyet.

Az előbbi körben található tehát az emberi jogok alkotmányos szabályozása, az említett szabályokból került sor az információs önrendelkezési jog levezetésére (1949. évi XX. törvény 59.§, 60/1994.(XII.24.), 24/1998.(VI.29.), 29/1994.(IV.20.), 15/1991.(IV.13.), 23/1999.(VI.30.), 46/1995.(VI.30.)AB. határozatok).

Az említett szabályrendszer nevezetesen az 59.§ tartalmazza a jó hírnévhez való jogot (20/1994.(IV.16.)AB. határozat). Itt kapott helyet a magánlakás sérthetlenségéhez való jog biztosítása, továbbá a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog (20/1999.(X.4.); 21/1993.(IV.2.); 58/1995.(IX.15.) AB. határozatok, illetőleg az említett szabályrendszerből került levezetésre és értelmezésre a személyes adatok védelméhez való jog (54/2000.(XII.18.); 59/1998.(XII.11.); 60/1994.(XII.24.); 29/1994.(V.20.); 20/1990.(X.4.); 15/1991.(IV.13.); 15/1991.(IV.13.); 21/1993.(IV.12.); 56/2000.(XII.19.); 58/1995.(IX.15.); 2/1990. (II.18.); 74/1992.(XII.28.); 30/1997.(IV.29.) AB. számú határozatok).

Az előbbi alkotmányos kereteket használta ki a rendszerváltást követően az 1990. évi X. törvény, amely a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról rendelkezett. A törvény megnevezése is átmeneti szabályozást takar, s már a hatályba lépéskor megkezdődtek azok a kodifikációs munkálatok, amely az 1994. évi XXXIV.sz. rendőrségről szóló törvényben, valamint az 1995. évi CXXV. évi törvényben testet öltve további széleskörű garanciális szabályozást teremtettek a titkos információgyűjtés szabályozásával kapcsolatosan.

Az említett garanciális elvek megvalósulásának alapvető pillére az, hogy az információgyűjtés egyes módjai esetében mindkét szabály megteremtette az ún. külső engedélyezés lehetőségét a legfontosabb eszközök körében. Az engedélyezési eljárással kapcsolatosan a bíróság határozatától tette függővé az információgyűjtést. Az említettek mellett külső engedélyezőként jelent meg bizonyos esetekben – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényben rögzített szabály alapján – az igazságügyminiszter is.

Ha már garanciális szabályokról beszélünk, e szabályrendszerhez szorosan hozzátartozik a Btk-ba beiktatott szabály, amely a Btk. 227/A.§-a alapján büntetőjogi következményeket fűz a bíró, vagy az igazságügy miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés szabályai megszegéséhez. Az említett Btk-beli rendelkezés 1999. március 1-től lépett hatályba figyelemmel az 1998. évi LXXXVII. törvény 53.§-ában foglaltakra. E tényállás szövege a Be. 2003. július 1-től hatályba lépett 1998. évi XIX. sz. törvényben foglalt rendelkezésre tekintettel módosul, s ettől az időponttól kezdve

nem csupán a titkos információgyűjtést, hanem a titkos adatszerzést is magába foglaló rendelkezéssé vált.

A garanciális szabályrendszer következő elemeiként a jelenleg hatályos eljárási törvény különböző rendelkezéseire szükséges utalni.

A 2003. július 1. napjától hatályba lépett 1998. évi XIX. sz. törvény⁷ külön kizárási szabályt telepít, miszerint a bíróság eljárásából ki van zárva az a bíró, aki az ügyben külön törvény alapján titkos információgyűjtés engedélyezéséről döntött, tekintet nélkül arra, hogy a titkos információgyűjtéssel szerzett adatokat a büntetőeljárásban felhasználták-e. Nyilvánvalóan az említett szabály részben praktikus megfontolásból került az eljárási törvénybe, az érdemi döntésben befolyásolhatják a bírót azok az információk, amelyekről az információgyűjtés kapcsán szerzett tudomást, ugyanis az engedélye alapján folytatott eljárásban beszerzett információkat az engedélyező bíró megismerheti.

Részben pedig az említett kizárási szabály összhangban van az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában megjelölt döntésekkel. A garanciális szabályrendszer további elemeként jelölendő meg az, hogy a Be. hatályba lépését követően a korábbi eljárás finomodott. Immáron megkülönböztetnek a jogszabályok titkos adatszerzést, illetőleg titkos információgyűjtést. A titkos információgyűjtést a nyomozást megelőző időszakra tartották fenn, míg a nyílt nyomozás elrendelését követően már a jogszabály a titkos adatszerzés szóhasználatát alkalmazza, mely tevékenységet a nyomozási bíró hatáskörébe utal.

Tehát a nyomozási bíró hatásköre a nyílt nyomozás elrendelésétől kezdődően a vádemelésig tartó időszakot öleli fel. E vonatkozásban megjegyzendő, hogy a nyomozási bírót pedig egyébként is kizárja a Be. az ügy érdemi döntéséből. A titkos adatszerzés vonatkozásában e szabály rációja nyilvánvalóan a büntetőeljárás során fel nem használt információk befolyásoló hatásában van. Mielőtt a hatályos részletszabályok vizsgálatába bocsátkoznánk szükséges utalni arra, hogy a titkos információgyűjtéssel és titkos adatszerzéssel kapcsolatos szabályok valójában igen széleskörű szabályrendszert foglalnak magukban. E szabályok mellett mellőzhetetlen jelentőséggel bírnak az egyéb törvényi rendelkezések is.

⁷ A továbbiakban: Be.

A titkos információgyűjtéshez illetőleg adatszerzéshez szorosan kapcsolódó szabály a távközlésről szóló 1992. évi LXXII.sz. törvény 32.§ (7) bekezdésében foglalt szabály: A távközlési szolgáltatást végzők a titkos információgyűjtésre külön törvényben feljogosított szervezetekkel kötelesek együttműködni és a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek alkalmazási feltételeit biztosítani.

Az említett körben a részletes szabályokat a 75/1998. (IV.24.) Korm. rendelet tartalmazza. A kormány rendelet tehát a távközlési feladatokat ellátó szervezetek és a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének rendjéről és szabályairól szól. Preambulumában kifejti, miszerint a rendelet hatálya a külön törvényekben meghatározott titkos információgyűjtésre és ezzel összefüggő tevékenységek végzésére felhatalmazott szervezetekre és a távközlési feladatokat ellátó szervezetekre terjed ki.

A rendelet tartalmazza az információgyűjtés technikai végrehajtása szempontjából sem jelentéktelen több fogalom értelmezését. Így rögzíti a monitoring rendszer, a monitoring alrendszer, az alap kiépítésű monitoring alrendszer, továbbá a szaktechnikai eszköz, a közlemény, továbbá a kísérő adat fogalmát. Meghatározza a távközlési feladatokat ellátó szervezetek definícióját, tartalmazza a távközléssel kapcsolatos titkos információgyűjtés és a titkos információgyűjtési funkció aktivizálása, megszüntetése definíció jelentését. Az előbb említett távközlésről szóló törvény felhatalmazása alapján megjelöli a távközlési feladatokat ellátó szervezetek általános kötelezettségeit, a titkos információgyűjtés technikai szabályait, utal a nemzetbiztonsági szakszolgálattal történő kapcsolat jellegére, sajátosságaira. Az említettek mellett tartalmazza a titokvédelem szabályait is.⁸

A kormányrendeletben található szabályozási rendszer utolsó rendelkezése átvezet egy további igen lényeges jogszabállyal kapcsolatos néhány kérdésre.

Ez a jogszabály az államtitokról és szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. számú törvény. Az említettek közül adódik a kérdés, melyek azok a rendelkezések az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvényben, melyek jelentősek a bírói engedélyhez kötött információgyűjtéssel kapcsolatos bírói feladatok végrehajtása céljából?

Az első kérdés annak tisztázása, mi tekinthető államtitoknak.

⁸ Kormányrendelet 11.,12., 13., 14., 15., 16., 17.§-ai

A törvény szerint államtitok az az adat, amely a törvényben meghatározott adatfajta körébe tartozik és a minősítési eljárás alapján a minősítő kétséget kizáróan megállapította, hogy az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság érdekeit.

A jogalkalmazói tevékenység megfelelő ellátása szempontjából nem mellékesek a törvény 2.§-ában meghatározott fogalmak.

A minősítés (az a döntés, amelynek meghozatala során a törvény szerint felhatalmazott személy megállapítja, hogy egy adat tartalmánál fogva államtitok körébe tartozik).

A minősített adattal rendelkezés kérdéskörével szorosan összefügg a megismerési engedély fogalma és az illetéktelen személyek kizárásával kapcsolatos gyakorlati problémák.

A megismerési engedély esetében tekintettel kell lenni az 1992. évi LXIII. törvényben foglaltakra.

Az érvényességi idő meghatározása (az év, hónap és nap szerint feltüntetett időpont, amelynek eléréséig a minősítési jelöléssel ellátott adat megismerését a törvény korlátozza).

A titokbirtokos (a minősítő valamint az a személy vagy szerv, akinek, vagy amelynek a minősített adatot továbbították).

A minősített adat továbbítása (a minősítő rendelkezése alapján a minősített adatnak állami vagy közfeladat ellátása érdekében más szerv vagy személy részére történő hozzáférhetővé tétele).

Az államtitokkör felsorolását az 1995. évi LXV.sz. törvény 3.§-ához tartozó melléklete tartalmazza. A maximális érvényességi idő ebben a körben 90 év, csupán megjegyzem, hogy a szolgálati titokkörü jegyzéknél a maximális érvényességi idő 30 év.

Érdemes megjegyezni, hogy a bírói engedélyhez kötött titkos eszközök alkalmazása a titkos információgyűjtés vonatkozásában államtitokkörbe tartozik, alkalmazásával kapcsolatos adatok államtitkot képeznek. Erre az előbb jelzett melléklet több támpontot is ad, azonban a mellékletből kimaradt a bírói eljárás feltüntetése.

Titkos információgyűjtéssel kapcsolatos anyagok érvényességi ideje a melléklet szerint 30 és 90 év között mozog.

2./ Nemzetközi kitekintés

A bírói engedély megadásával kapcsolatos szempontokat nem csak a már említett normák határozzák meg. Engedélyeztetési eljárással kapcsolatosan eddig is több irányadó döntést publikáltak.⁹ A bíróság eddig napvilágot látott döntéseiben a titkosszolgálati eszközök alkalmazása körében lényeges momentumként jelentkezik a magánlakás tiszteletben tartásának kérdése. Az említetteken belül a magánlakás tiszteletben tartásával kapcsolatos jogeset található Gillow kontra Egyesült Királyság, valamint a Miailhe kontra Franciaország ügyben, amely a vámhatóság által fogatosított házkutatás és lefoglalás megvalósításával kapcsolatos kérdéseket vizsgálja.

A bírói gyakorlat a hivatás gyakorlására szolgáló helységek tiszteletben tartásának kérdéseit is elemzi. Ebben a körben kiemelendő a Niemiec kontra Spanyolország ügy, amely ügyvédi iroda átkutatása során harmadik személy ellen folyó büntetőeljárás esetén felmerülő kérdéseket vizsgálja, különös tekintettel a szükségesség és arányosság kérdésére.

A titkos eszközök alkalmazásakor nem mellékes a levelezés tiszteletben tartozása problémájának megjelenése a nemzetközi bíróság gyakorlatában.

A lényegesebb és publikált esetek ebben a tárgykörben a következők:

⁹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, Vincent Berger Budapest, 1999.

- A postai levelezéshez fűződő emberi jogok vizsgálata a Silver és társai kontra Egyesült Királyság ügyben, amely az Angliában és Walesben fogvatartott elítéltek levelezésének korlátozásáról tartalmaz megállapításokat.
- A Campbell kontra Egyesült Királyság ügy, amelyben egy őrizetes a Solicitorával és az Emberi Jogok Európai Bizottságával folytatott levelezésének a skót büntetés-végrehajtási hatóságok által történő ellenőrzésével kapcsolatos megállapításokat tartalmaz.
- A Klass és társai kontra Németország ügy, amely a postai küldemények és telefonbeszélgetések ellenőrzését bizonyos feltételek mellett engedélyező törvény végrehajtása során felmerült alkotmányossági és emberi jogi kérdésekkel foglalkozik.
- A Malone kontra Egyesült Királyság ügyben a bíróság a postai küldemények és telefonbeszélgetések megszerzése, valamint a telefonok „megszámolásából” eredő ismeretek átadása problémáit vizsgálja.
- A Huwig kontra Franciaország ügyben egy nyomozó tiszt által egy vizsgáló bíró utasítására eszközölt telefon lehallgatás emberi jogi kérdései vizsgálatára kerül sor.¹⁰

3./ A titkos információgyűjtés hatályos szabályozásának elemei

A következő feladat annak tisztázása, hogy melyek a bírói engedélyhez kötött titkos eszközök alkalmazásával kapcsolatosan a hatályos szabályozás elemei. A jelenleg is érvényes jogszabályok hatályba lépésük óta több alkalommal módosultak. Itt érdemes időrendi sorrendben áttekinteni a tárgykörben megjelent jogi szabályozást. Az 1990. évi X. törvényre a dolgozat korábbi részében már több alkalommal utaltam. Szó volt arról is, hogy az említett jogszabály megteremtette az alapját a később hatályba lépő és a titkos tevékenységet szabályozó joganyagnak.

Időrendi sorrendben az említetteket követően az első jogszabály, amely bírói hatáskört létesített az egyes titkos eszközök alkalmazása engedélyezésével kapcsolatosan a

¹⁰ Vincent Berger: Az Emberi Jogok Bíróságának joggyakorlata, Budapest, 1999. 435-454. oldal

rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény. A jogszabály 1994. október 1-én lépett hatályba, a végrehajtására kiadott 18/1994. (X.1.)BM. rendelettel együtt.

A megjelölt jogszabály a 63. §-tól a 75. §-ig tartalmazott a titkos eszközök alkalmazásával kapcsolatos rendelkezéseket, a VII. fejezetben a titkos információgyűjtés címszó alatt konkrétan a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésről, annak módozatairól, a 69.§ (1) bekezdés a/, b/ és c/ pontjában tartalmazott rendelkezést.

Az előbbieket szerint bírói engedélyhez kötötte a magánlakás titokban történő átkutatását (titkos kutatás) és az észlelték technikai úton történő rögzítését, továbbá a magánlakásban történtek technikai eszköz segítségével történő megfigyelését és rögzítését, valamint a levelek, egyéb postai küldemény és telefonvezetéken vagy azt helyettesítő távközlési rendszerek útján továbbított közlés tartalmának megismerését, és azok technikai úton történő rögzítését (69.§ (1) bekezdés a/, b/ és c/ pontja).

A törvény a 69.§ (2) bekezdésében taxatív felsorolását adta azon bűncselekményeknek, amelyek esetében az engedély kérhető, illetőleg az előbbi körben utalt a 63.§ (1) bekezdésében foglaltakra, miszerint súlyos bűncselekmény esetén a bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, felderítésére, megszakítására, az elkövető kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, bizonyítékok megszerzésére is igénybe vehetők a bírói engedélyhez kötött eszközök.

Súlyos bűncselekmény meghatározására a jogszabály 97.§ (1) bekezdés d/ pontjában tartalmaz rendelkezést, amely szerint súlyos bűncselekmény az a bűntett, amelyet a törvény 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget.

A rendőrségről szóló törvény tekintettel arra, hogy az első jogszabály volt, amely bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést szabályozta alapvető kérdéseket rendezett. Így a kiadott BM rendelet szabályozását megalapozva a 70.§ (1) és (2) bekezdése foglalkozott a kérelem előterjesztésével kapcsolatos hatásköri és illetékességi szabályokkal.

Az említettekhez tartozik egyébként a 71.§ (1) bekezdésében rögzített és az eljáró bíróságra vonatkozó szabály, a 70.§ (2) bekezdésében meghatározta továbbá a kérelem formai és tartalmi elemeit.

A 71.§ (2) és (3) bekezdése döntött a bíróság eljárásáról, tehát arról, hogy a kérelem benyújtásától számított 72 órán belül indokolt végzéssel kell határozni a vonatkozásban, hogy a bíró a kérelemnek helyt ad, vagy azt törvényi feltételek hiánya folytán elutasítja. A (3) bekezdés az eszköz alkalmazásának igénybevétele időtartamát rögzíti.

A rendőrségről szóló törvény 72.§ (1) és (2) bekezdése ismeri az ún. sürgősségi elrendelés fogalmát, melyet arra az esetre tesz lehetővé, ha a különleges eszköz alkalmazásának engedélyezése olyan késedelemmel járna, amely az adott ügyben nyilvánvalóan sértené a bűnüldözés eredményességéhez fűződő érdekeket. A törvény 73.§-a a különleges eszköz alkalmazásának megszüntetése szabályait tartalmazza. Figyelemre méltó az, hogy az engedélyező bírónak nincs lehetősége a különleges eszköz alkalmazásának megszüntetésére, azonban a 74. § szerint a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés során beszerzett és rögzített adatokat megismerheti.

A 74.§-ban rögzített szabály a titkos információgyűjtés meghosszabbítása iránt folytatott eljárásban kap jelentőséget.

Az 1994. október 1. napján hatályba lépett rendőrségről szóló törvény titkos információgyűjtéssel kapcsolatos fejezete hatályba lépését követően az 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól szóló törvény alapján több vonatkozásban módosult. A fenti jogszabály 41.§-a a rendőrségről szóló törvény 69.§ (1) bekezdését d/ ponttal egészítette ki, mely szerint bírói engedély szükséges az interneten vagy más számítástechnikai úton történő levelezés (e-mail) során keletkezett adatok és információk megismeréséhez és felhasználásához is. Az említettek mellett a fenti törvény újra szabályozta a 69.§ (3) bekezdésében foglaltakat, és a titkos információgyűjtés körében számtalan egyéb technikai jellegű módosítást eszközölt. Módosult az 1994. október 1-től hatályos 18/1994. számú BM rendelet, melynek helyébe 1999. augusztus 13. napjától a 26/1999. (VIII.13.)BM rendelet lépett. Változatlan maradt viszont a szabályozás azon esetben, hogy a rendőrségről szóló törvény alapján adott bírói engedéllyel kapcsolatosan, bár indokolt határozatot kell hozni jogorvoslatnak semmilyen irányban nincs lehetősége.

Az említettekkel azonos vonásokat tartalmazott egyébként a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény is, illetőleg valamennyi jelzett tárgykörben rendelkezést tartalmazó szabály, beleértve az APEH nyomozó hatósága, a határőrség, valamint a VPOP ilyen irányú tevékenységét is.

Időrendi sorrendben másodikként jelent meg és tartalmaz rendelkezéseket e tárgykörben az 1995. évi CXXV. sz. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról¹¹.

E jogszabály 53-62.§-ai tartalmaznak rendelkezéseket a témával összefüggésben. Az 1994. évi XXXIV. számú törvényhez képest sajátosságokat tartalmaz.

A jogszabály az 54. és 55. §-a az ún. külső engedélyhez nem kötött információgyűjtés szabályait rögzíti. Az 56-57. és 58. §-ban foglaltakat a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés szabályait tartalmazzák.

Az 56.§ szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok külső engedély alapján lakást titokban átkutathatnak, az észlelteket technikai eszközökkel rögzíthetik, továbbá a lakásban történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelhetik és rögzíthetik, valamint levelet és egyéb postai küldeményt felbonthatnak, ellenőrizhetik azok tartalmát, technikai eszközzel rögzíthetik, valamint közcélú telefonvezetéken vagy azt helyettesítő távközlési szolgáltatás útján továbbított közleményt megismerhetik, az észlelteket technikai úton rögzíthetik.

A jogszabály külső engedélyhez kötött információgyűjtés alatt kétféle „külső engedélyt” ismer. Arra utal, hogy a törvény 5.§ b/, d/, h-j/, valamint 7.§ b/, d/, i-k/ pontjaiban felsorolt nemzetbiztonsági feladatok ellátása során az előbbieken felsorolt titkos információgyűjtést a Fővárosi Bíróság elnöke által e feladatra kijelölt bíró engedélyezi. A rendőrségről szóló törvényben lévő szabály ehhez képest más, ugyanis itt a jogszabály a megyei bíróság elnöke által kijelölt helyi bírósági bíróról tesz említést.

A külső engedély másik körére utal a törvény 58.§ (2) bekezdése, miszerint az (1) bekezdés hatálya alá nem tartozó nemzetbiztonsági feladatok ellátása során az előbb felsorolt – melyet az 56.§ tartalmaz – titkos információgyűjtést az igazságügyi miniszter engedélyezi.

¹¹ A jogszabály a Magyar Közlöny 1995. évi 116. számában jelent meg, s 1996. március 1. napján lépett hatályba.

4./ Melyek azok a nemzetbiztonsági feladatok, melyek a bírói engedélyhez tartoznak és bírói engedélykötelesek?

Az 5.§ b/ pontja szerint a Nemzetbiztonsági Hivatal felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket, felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság gazdasági, tudományos, technikai, pénzügyi biztonságát veszélyeztető leplezett törekvéseket, valamint a jogellenes kábítószer és fegyverkereskedelmet, továbbá a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet), illetve működési területén a külföldre szökés (Btk. 343.§), a zendülés (Btk.352.§) és a harckészültség veszélyeztetése (Btk.363.§) bűncselekmények felderítését.

Felderíti továbbá a terrorcselekményt (Btk.271.§), ha a bejelentés a Nemzetbiztonsági Hivatalhoz érkezett, illetve arról a Nemzetbiztonsági Hivatal szerzett tudomást, valamint információkat szerez a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak (Btk.174/B.§), az államtitoksértés (Btk.221.§), a közveszélyokozás (Btk.259.§), a nemzetközi jogi kötelezettség megszegése (Btk.261/A.§), légi jármű hatalomba kerítése (Btk.262.§), a közösség elleni izgatás (Btk.269.§) bűncselekményekre vonatkozóan.

Bírói engedély szükséges a Katonai Biztonsági Hivatalnak a törvény 7.§ b/, d/ i-k/ pontjaiban jelzett tevékenységéhez is: a jogszabályok szerint a Katonai Biztonsági Hivatal működési területén felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket, információkat gyűjt a Honvédelmi Minisztériumot, és a Magyar Honvédséget veszélyeztető szervezett bűnözésről, ezen belül kiemelten a jogellenes kábítószer és fegyverkereskedelemlről.

Működési területén a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények, az emberiség elleni bűncselekmények, a külföldre szökés, a zendülés és a harckészültség veszélyeztetése bűncselekmények felderítését. Működési területén felderíti a terrorcselekményt, továbbá szintén működési területén információkat szerez a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak, a közveszélyokozás, az államtitoksértés, a nemzetközi jogi kötelezettség megszegése, a légi jármű hatalomba

kerítése, a közösség elleni izgatás, a közveszéllyel fenyegetés, a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák forgalmára vonatkozó kötelezettség megszegése bűncselekményekre vonatkozóan. Felderíti továbbá mindazon bűncselekményeket, amelyek veszélyeztetik a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség alkotmányos feladatainak ellátását.

5./ Összehasonlítás

A rendőrségről szóló törvényhez képest a nemzetbiztonsági szolgálatokról rendelkező jogszabály sajátosságokat tartalmaz az engedélyezésre irányuló előterjesztéssel kapcsolatos szabályozás vonatkozásában is. A jogszabály 57.§-a szerint a titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló előterjesztést külső engedélyhez kötött információgyűjtés esetén az Információs Hivatal, a Nemzetbiztonsági Hivatal, a Katonai Felderítő Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal esetében a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója nyújtja be.

Az előterjesztéssel kapcsolatos tartalmi és formai elemek hasonlatosak a rendőrségről szóló törvényben szabályozottakkal. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény a sürgősségi engedélyezés helyett a kivételes engedélyezés címszót használja a törvény 59.§ (1), (2) és (3) bekezdésében.

A külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés megszüntetése körében hasonlatosak a szabályok abban a körben, hogy a külső engedélyezőnek nincs jogosultsága az információgyűjtés megszüntetésére. Ez a gyakorlatban csak akként lehetséges, ha az engedélyező a hosszabbításra irányuló kérelmet nemleges bírálja el, hasonlóképpen egyébként a rendőrségi törvényben foglaltakkal. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés vonatkozásában sajátosságot tartalmaz abban a körben, hogy nem nevesíti külső engedélyhez kötöttként az internet forgalom ellenőrzésével kapcsolatos tevékenységet.

6./ Az APEH nyomozó hatóságainak jogköréről

Ha az időrendi sorrendet követjük, feltétlenül utalni kell arra, hogy az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal egyes feladatairól szóló 1998. évi XCIII. számú törvény 20.§ (4)

bekezdés a/ pontja alapján a fenti törvény 5.§ (2) bekezdésében meghatározott bűnüldözési feladatok teljesítése érdekében a nyomozó hatósági feladatok ellátása között lehetővé tette a bírói engedélyhez kötött különleges eszközök és módszerek alkalmazását, s ennek részletszabályait a 11/1999. (V.12.)PM rendeletben rögzítette. A PM rendelet tartalmazta a kérelem előterjesztésére jogosultak körét, egyéb vonatkozásban pedig utalt a bírói engedélyhez kötött titkos információszerzési módok vonatkozásában a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvény 69. § (1) bekezdésében rögzített – a dolgozatban korábban már érintett – területre.

E vonatkozásban egyéb iránt a 31/2001.(VII.11.)AB határozat megállapította, hogy az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal egyes feladatairól szóló 1998. évi XCIII. számú törvény 5.§ (2)-(3) bekezdése, a 9.§ (2) bekezdése, a 20.§ (3) bekezdése, a 20.§ (4) bekezdés a/ pontja és a 20.§ (5) bekezdése továbbá a bírói engedélyhez kötött különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, igénybevételével kapcsolatos szabályokról szóló 11/1999.(VI.12.)PM rendelet alkotmányellenes és ezért e rendelkezéseket 2002. december 31. napjával megsemmisítette. Csupán megjegyzem, hogy ezzel együtt a későbbiek során az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal teljes nyomozó hatósági jogkörének átszabályozására került sor.

Az említett alkotmánybírósági határozat visszaigazolta Nyíri Sándor aggályait: „Felvetődhet a kérdés, hogy a pénzügyi gondokkal, bűnüldözési kapacitással, szakértelemmel küszködő Magyarországon szükséges-e, hogy az ilyen sokfajta szerv végezzen titkos információgyűjtést, megfelel-e ez a gyakorlat az Unio országai gyakorlatának.”¹²

7./ A határőrség, a pénzügyőrség valamint az ügyész kapcsolata a titkos információgyűjtéssel

Változatlanul élő szabályozást tartalmaz viszont a határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény 59.§ (1) bekezdése, amely leszögezi, hogy a határőrségnek a törvény 22.§ (2) bekezdésében meghatározott feladatai végrehajtása érdekében a rendőrségről szóló törvény VII. fejezetében meghatározott szabályok szerint titkos információgyűjtés alkalmazására kerülhet sor.

¹² Dr. Nyíri Sándor: Az APEH nyomozó hatóságainak titkos információgyűjtési jogához. Ügyészek Lapja 1999. évi 2. szám.

A titkos információgyűjtéssel kapcsolatos részletszabályok az említett rendőrségi törvény VII. fejezetére utalás mellett a 26/1999.(VIII.13.)BM rendeletben kerültek kidolgozásra. Az említett BM rendelet váltotta fel a korábban már jelzett 18/1994.(X.1.)BM rendeletet és az azt módosító 26/1996.(X.9.)BM rendeletet, továbbá a 19/1997.(III.14.)BM rendeletet, valamint a 47/1998.(X.28.)BM rendelet egyes szabályait.

Az 1995. évi C. törvény, amely a vámjogról szól, is tartalmaz titkos információgyűjtéssel kapcsolatos szabályokat. A törvény 174.§ (4) bekezdése szerint a vám- és pénzügyőrségnek az országos parancsnok által kijelölt nyomozó hatóságai a büntetőeljárásról szóló törvény alapján a vámszervezet nyomozóhatósági hatáskörébe tartozó bűncselekmények elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, az elkövető elfogása, a körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása, továbbá a bizonyítékok megszerzése céljából a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvény VII. fejezetében meghatározottak szerint titkos információgyűjtést végezhet. A titkos információgyűjtéssel kapcsolatos részletszabályokat a 21/1999.(IX.30.)BM rendelet tartalmazza, amely a vám- és pénzügyőrség által alkalmazható különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, azok igénybevételével kapcsolatos szabályokat tartalmazza.

Az említett BM rendelet visszautal az 1994. évi XXXIV. számú törvény 69.§ (1) bekezdésében meghatározott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtési eszközökre és módszerekre és ezzel kapcsolatosan megjelöli az eszköz alkalmazása iránt kérelmet előterjesztők körét, továbbiakban pedig az eljárással kapcsolatosan a rendőrségről szóló törvényben foglaltakra utal.

A hatályos szabályrendszerrel kapcsolatosan szükségesnek tartom megjegyezni azt, hogy a Magyar Közlöny 65. számában 2001. június 12. napján látott napvilágot a 2001. évi XXXI. törvény, amely a Magyar Köztársaság Ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvényt, valamint az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvényt, valamint az egyéb törvényeket módosította. Az említett törvénymódosítás 5.§-a az ügyészségről szóló törvény 9.§-át 9/A.§-al egészítette ki, s megjelölte az ügyészségi nyomozás során alkalmazandó titkos információgyűjtés szabályait.

A hatályos jogszabályokkal kapcsolatos összegzésben eddig nem tettem említést az 1998. évi XIX. számú törvény, vagyis a hatályos Be. rendelkezéseiről, valamint szándékosan nem érintettem a 2/2007.(I.24.)AB határozatban foglaltakat tekintettel arra, hogy mind a hatályos Be. rendelkezéseivel kapcsolatosan, mind pedig az időközben kihirdetett alkotmánybírósági határozatban foglaltakkal a dolgozat későbbi részében fogok foglalkozni.

III. A bírói gyakorlat által felvetett jogértelmezési kérdések a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés vonatkozásában a rendőrségről és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben foglaltakra tekintettel.

Mind a rendőrségről, mind pedig a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály külső engedélyezőként bevonta a bírót a titkos eljárásba. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvény 71.§ (1) bekezdése szerint a különleges eszköz alkalmazását az engedélyt kérő nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróságnak, a megyei (fővárosi) bíróság által kijelölt bírāja engedélyezi.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály az engedélyező bíró vonatkozásában az alábbi megállapítást teszi: A törvény 58.§ (1) bekezdése szerint az 5.§ b/, d/ h-j/, valamint a 7.§ b/, d/, i-k/ pontjaiban meghatározott nemzetbiztonsági feladatok ellátása során az 56.§-ban felsorolt titkos információgyűjtést a Fővárosi Bíróság elnöke által e feladatra kijelölt bíró engedélyezi.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály alapján a bíró kijelölésével kapcsolatosan a törvény egyéb kritériumot nem tartalmaz, csupán azt rögzíti, hogy a Fővárosi bíróság elnöke dönt a bíró kijelöléséről és nem határozza meg azt, hogy a bíró személye a Fővárosi Bíróság bírái közül kerüljön ki, vagy pedig valamelyik kerületi bíróság, illetőleg a PKKB., vagy a BKKB. bírói közül legyen kijelölve.

A rendőrségről szóló törvény az engedélyező bíró személyével kapcsolatosan az említettekhez képest eltérő rendelkezést tartalmaz, kifejezésre juttatja, hogy a bírónak egyébként a megyei bíróság elnöke által kijelölt helyi bírósági bírónak kell lenni.

A kijelöléssel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy sajátos megoldást alkalmazott a jogalkotó, ugyanis az említett két jogszabályon kívül ezzel egyenértékű vagy ezt megerősítő szabályt, illetőleg igazgatási jellegű kritériumot sem a bírák jogállásáról szóló törvény, sem pedig a bíróságok szervezetéről szóló jogszabály nem tartalmaz.

Szervezési kérdéseket az 1994. XXXIV. számú törvény 71.§ (1) bekezdésének alkalmazása vetett fel. Egységes volt viszont az álláspont a vonatkozásban, hogy bár a rendőrségi törvény fenti §-át megerősítő speciális bírósági igazgatási szabályt nem állapítottak meg, a kirendelés intézménye e bírói tevékenység vonatkozásában is alkalmazható, s ezért került sor több esetben arra, hogy az említett tevékenységet a kirendelés jogintézményét alkalmazva megyei bírósági bírók, illetőleg bírósági vezetők végezték. A kérdés eldöntésénél nagyon sokat nyomott latba a tevékenység államtitokkörü jellege, illetőleg az a probléma, hogy a törvény hatályba lépésekor, de azt követően is a bírósági ügyviteli szabályok a fenti kérdést nem szabályozták és az államtitokkörü tevékenységhez szorosan kapcsolódó titkos ügykezelés csak a titkos ügykezelésre alkalmas személyek és alkalmas háttér csak a megyei bíróságokon állt rendelkezésre.¹³

A hatályba lépett jogszabály államtitokkörü jellege miatt az új jogintézményekre nem jellemző „csend vette körül” az új jogintézmény alkalmazását. A tevékenység számszaki, ügyforgalmi jellemzői a kiadott statisztikai összefoglalókban nem szerepeltek. A kérdéssel kapcsolatosan igen kevés szakmai tanácskozásra került sor.¹⁴ A bírói gyakorlat - bár számos értelmezési kérdés felmerült - e kérdéseket megyei bírósági szinten oldotta meg, az egész ország szakmai irányítását érintően egy legfelsőbb bírósági anyag jelent meg.¹⁵

Az említett anyagok tükrében a bírói gyakorlat az alábbi kérdésekkel szembesült:

¹³ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Kollégiumvezetője 2001.EL.VIII.A.99/59/3. számú összefoglaló a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés problémáival kapcsolatosan 2001. június 11. napján megtartott konferenciáról.

¹⁴ Büntető Kollégiumvezetők 2001. június 11-i tanácskozása.

¹⁵ Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettese 1995.EL.II.A.5/32.sz. ajánlás.

A súlyos bűncselekmény fogalma:

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvény, továbbá a nemzetbiztonsági szolgálatokról rendelkező 1995. évi CXXV. számú törvény egyrészt felsorolja azon bűncselekményeket, melyek vonatkozásában a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés engedélyezhető, másrészt a rendőrségi törvény 69.§ (1) bekezdése akként fogalmaz, hogy a rendőrség bírói engedéllyel a 63.§ (1) bekezdésében meghatározott bűnüldözési célból a súlyos bűncselekmények esetében alkalmaz bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést. A fenti jogszabály 63.§ (1) bekezdése a titkos információgyűjtés esetében a bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, felderítésére, megszakítására, az elkövető kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, bizonyítékok megszerzésére vonatkozó eseteket rögzíti.

Az előbbieket szempontjából nem mellékes a rendőrségről szóló törvény esetében a súlyos bűncselekmény fogalmának meghatározása. A súlyos bűncselekmény definícióját a rendőrségről szóló törvény értelmező rendelkezése között találjuk. Nevezetesen, a 97.§ (1) bekezdés i/ pontja rendelkezik, hogy a súlyos bűncselekmény az a bűntett, amelyet a törvény 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget.

A meghatározásból adódóan az említett esetben csak büntettről lehet szó és csak azon bűntettek jöhetnek számításba, amelyeket a Btk. Különös Része 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés büntetéssel fenyeget.

A magánlakás fogalma:

A törvény alkalmazása szerint minden helység vagy terület magánlakásnak tekintendő a nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló helyeken kívül. Az adott konkrét esetről tehát az az irányadó, hogy a megfigyelés sérti-e az ún. „privát szférát”, tehát pld. a munkahelyi irodák, a szállodai szoba, a rendőrségi fogda is magánlakás, mivel azokba bárki nem mehet be, nincsenek a közönség előtt megnyitva.¹⁶

A terhelt és védője beszélgetése, lehallgatása engedélyezésének problémája:

A Be. rendelkezéseiből adódóan, miszerint a fogva lévő terhelt a védőjével szóban és írásban ellenőrzés nélkül érintkezhet a terhelt és védője beszélgetése lehallgatására

¹⁶ Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettese 1995.EL.II.A.5/32.

engedély nem adható. Bár a Be. az említett rendelkezésben fogva lévő terheltről beszél, nyilvánvaló, hogy szabadlábon lévő terhelt vonatkozásában sem engedélyezhető annak a telefonbeszélgetésnek a lehallgatása, amelynek tartalma a terhelt és védője között a védelemmel kapcsolatosan lezajló tárgyalás, illetőleg megbeszélés. Természetesen egész más a helyzet abban az esetben, ha a fogva lévő terhelt vonatkozásában, illetőleg a szabadlábon lévő terhelt esetében a beszélgetés tárgya vélhetően előkészített bűncselekmény befejezése vagy olyan fajta tárgyalás, amely a fogvatartott terhelt esetében a fogvatartó intézet biztonságát érinti.

A titkos információgyűjtés esetén az alapos gyanú kérdése:

Az alapos gyanú vizsgálata nem szükséges. A kérelemben csupán olyan adatokat kell közölni, amelyek valószínűsítik a bűncselekmény elkövetését, illetőleg valószínűsíthetik azt, hogy az alkalmazott eszközzel eredmény érhető el a bűncselekmény elkövetőjének felderítésében, az előkészített bűncselekmény megakadályozásában, de az alapos gyanú vizsgálata nem szükséges.

Az előbbiek mellett a korábbi bírói gyakorlat mind a rendőrségről szóló törvény említett körű alkalmazása, mind pedig a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály működtetése esetén problémaként jelölte meg, szükséges-e vizsgálni a bizonyíték máskénti beszerezhetőségének kérdését. A korabeli álláspont mind a Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettesének anyagában, mind pedig a kollégiumvezetői értekezleten akként realizálódott, hogy erre csak akkor van lehetőség, illetőleg kötelezettsége az engedélyező bírónak, ha ezt a jogszabály kifejezetten előírja. A jogszabályi előíráson a kollégiumvezetői értekezlet, melyről aztán később számos egyéb írásban publikált anyag is megjelent és egyetértett, mindig törvényi szabályozás értendő. Törvényi szintű szabályozást ebben a körben pedig csak a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály tartalmaz.

A rendőrségről szóló törvény hatályba lépését követően és a mai napig is az egyik legproblémásabb kérdés a titkos információgyűjtés eredményének felhasználásával kapcsolatos kérdéscsoport. Ebben a körben csupán a már hivatkozott anyag 9. pontjában

közölt fejtegetésre szeretnék utalni,¹⁷ amely előrevetítette a későbbi büntetőeljárás törvény szerinti megoldást is és számos problémát érintett. Egyrészt leszögezte a jogértelmezéssel kapcsolatos körlevél, hogy a bíróságnak vizsgálnia kell a bizonyítási eszköz törvényességét, tehát azt, hogy a bizonyítási eszköz beszerzését a bíróság engedélyezte-e. Amennyiben nemleges elképzelésre jut, az bizonyítékként nem vehető figyelembe. Foglalkozott azzal is, hogy a rendőrségről szóló törvény fenti része „Be. erejű”, tehát a törvény megsértése esetén is érvényesül a Be-ben foglalt tiltó rendelkezés, miszerint a Be. rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe.

Helyesen utalt az összefoglaló arra is, hogy az engedélyező végzés beszerzése nem lehetséges, mert az engedélyező bíró személye államtitokként minősül. Felvetődött az a kérdés, hogy az engedélyezés törvényességének az ellenőrzésére egy igazolás szolgálhatna, amelyet az igazgatási vezető állít ki és amely csupán azt tartalmazza, hogy a bizonyíték beszerzését a bíróság engedélyezte. Ez a szabályozás öltött testet aztán a jelenleg hatályos és később tárgyalandó Be. rendelkezéseiben számos egyéb problémát érintve. Csupán érdekességként megjegyzem, hogy a korabeli anyag nem tiltotta azt, hogy az engedélyező bíró az ügyben eljárva érdemi határozatot hozzon. A jelenleg hatályos eljárási szabályok ezt már nem teszik lehetővé és ugyan úgy nem teszik lehetővé a nyomozási bírónak az adott ügyben történő érdemi eljárását sem.

A rendőrségről szóló törvény fent idézett rendelkezései sajátos helyzetet hoztak létre az engedélyező végzés szerkesztését illetően. Az engedélyező bíró személyével már korábban foglalkoztam. A gyakorlat nagyon hamar konszenzusra jutott már a Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettesének összefoglalója megjelenését megelőzően is a vonatkozásban, hogy e határozatot végzés formájában kell meghozni. A végzésnek az 1973. évi I.számú, tehát a korábbi Be, illetőleg a jelenleg hatályos 1998. évi XIX. számú törvény szerint is bevezető részének, rendelkező részének és indokolásának kell lennie. Sajátos helyzetet teremtett a jogalkotó a vonatkozásban, hogy bár a határozatot részletesen meg kellett indokolni, azonban a határozat ellen fellebbezési lehetőség nyilvánvalóan nem volt semmilyen formában.

¹⁷ Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettese 1995.EL.II.A.5/32.számú ajánlás.

Az említetteket szem előtt tartva a bírói gyakorlat tehát felhasználta a rendőrségről szóló törvényben lévő kritériumokat, amely kritériumok egyébként a kérelem tartalmi kritériumai is voltak, másrészt nem hagyta figyelmen kívül a 26/1999.(VIII.13.)BM rendeletben foglalt szabályozást.

Megkövetelte a kikristályosodó gyakorlat egységesen az egész országban azt, hogy a határozat rendelkező részében az alkalmazott eszközzel érintett célszemély vonatkozásában a célszemély kétségtelen azonosítására szolgáló adatokat rögzíteni kell. Ez a kritérium vonatkozik a személyi adatok rögzítésére, másrészt pedig érdekes módon a bírói gyakorlat megengedte a személyi adatok nélkül az érintett objektum vagy céltárgy adatainak rögzítését is, csupán azt a kritériumot fűzte mindezekhez, hogy a céltárgy, illetőleg objektum kétséget kizáróan azonosítható legyen. Egységes¹⁸ a gyakorlat a vonatkozásban, hogy a telefon lehallgatás esetén az ún. IMEI szám feltüntetése elégséges, nem szükséges a tényleges telefonszám rögzítése, magánlakás átkutatása esetén pedig maga az objektum helyének pontos megjelölése is elégséges esetlegesen ingatlan-nyilvántartási adatokkal rögzítve.¹⁹

Érdekes kérdéseket vetett fel a határozat indokolásának a tartalma. A bírói gyakorlat átvette a Be-nek a határozatszerkesztéssel kapcsolatos idevonatkozó rendelkezéseit is. Nélkülözhetetlennek tekintette a kérelemben vázolt tényállás rögzítését, a kérelemben rögzített eszköz alkalmazásának a feltüntetését, továbbá elengedhetetlennek tekintette a kérelem engedélyezésével kapcsolatos releváns adatok rögzítését. Összességében a törvényi feltételek részletes vizsgálatát írta elő a határozat indokolásában.

A tényállás megállapítása, illetőleg a határozat indokolásával kapcsolatosan több alkalommal, így a 2001. június 11. napján megtartott konferencián is felvetődött az a

¹⁸ A telefon lehallgatás engedélyezése körében a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma a következő állásfoglalást hozta: a telefon lehallgatás indítványozásakor az indítványnak tartalmaznia kell a kapcsolási számot, és ha a bíróság az indítványnak helyt ad, ugyanezt az engedélyben is rögzítenie kell.

Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 157.§ (2) bekezdés f/ pontja szerint az elektronikus hírközlési szolgáltató a szolgáltatás igénybevételekor használt készülék egyedi azonosítóját (IMEI szám) is kezeli. Az egyedi azonosítóval ellátott mobiltelefonhoz több kapcsolási szám is tartozhat – hiszen a SIM-kártyák cserélhetők – ezért az indítvány és a bírói engedély csupán a készülék egyedi azonosítójára is vonatkozhat, a kapcsolási szám megjelölése nélkül. Itt kell megemlíteni, hogy külföldi szolgáltató által üzemeltetett vezetékes vagy mobiltelefon lehallgatása nem engedélyezhető. Erre a magyar bűnüldöző szerveknek nincs joghatósága, de az 1994. évi XXXIV. sz. törvény 69.§ (6) bekezdéséből is levezethető ez az álláspont. A vezetékes telefon vonatkozásában az előbbiek gyakorlatilag kivitelezhetők, mobiltelefon esetén pedig csak akkor, ha a készülék Magyarországon van és valamelyik magyar szolgáltatón keresztül történik a hívás.

¹⁹ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Kollégiumvezetője 2001.EL. VIII.A.99/59/3.sz. összefoglaló 16. oldal.

kérdés, hogy az engedélyező bírónak be kell-e szerezni az engedélyt alátámasztó iratokat vagy csupán a kérelemről kell döntenie, és a kérelemben rögzített adatok valóságáért felel-e az engedélyező bíró vagy pedig az a kérelmező felelősségébe tartozik.

Egységes álláspont született a vonatkozásban, hogy a rendőrségről szóló törvény alapján előterjesztett kérelem esetében nem mellőzhető a kérelmet alátámasztó egyéb iratok beszerzése sem, s a bírónak szükséges vizsgálnia a törvényi előfeltételeket és a törvényi előfeltételek vizsgálatához hozzátartozik az eredeti iratok és az eredeti anyagok vizsgálata is, nem csupán az előterjesztett kérelemből kell kiindulnia az engedélyt elbírálónak, ugyanis az engedélyt elbíráló kijelölt bíró teljes és önálló felelősséggel dönt a vonatkozó eszköz alkalmazásának elrendelése körében.

Értelmezést igényelt az a kérdés is, hogy a sürgősségi elrendelés esetén a 90 napos határidőt honnan kell számítani, ugyanis ebben az esetben a megfigyelés hamarabb kezdődik – bár az eszköz alkalmazása megkezdésével egyidejűleg a kérelmet is be kell nyújtani – s a bírói engedély csak ezt követően születik meg

Nyilvánvalóan a törvényi határidő számítása a megfigyelés tényleges megkezdésétől indul. Ellenkező esetben a bírói engedélyt megelőző időszakra vonatkozóan beszerzett adatokat nem lehetne bizonyítékként felhasználni, valamint felmerülhetne, hogy a hatóság magatartása megvalósítja a jogosulatlan titkos információgyűjtés hivatali bűncselekményét.

A kialakult gyakorlat szerint amennyiben a titkos információgyűjtést végző hatóság az engedélyben meghatározott különleges eszköz helyett később más eszközt kíván igénybe venni, ehhez újabb kérelmet kell előterjesztenie. Amennyiben az újabb eszköz is a korábban érintett bűncselekményhez kapcsolódik, nem eredményezheti a törvény szerinti 90 napos – összességében 180 napos – határidő meghosszabbítását.

Amennyiben az újabb eszköz más bűncselekményhez is kapcsolódik a határidő számítása előlről kezdődik.

Ellenkező érvelés esetén az adott bűncselekményhez kapcsolódó maximális törvényi 180 napos határidő a többszörösére emelkedne, melyre törvényi felhatalmazás nincs, s ez a helyzet súlyos garanciális sérelmeket eredményezhetne.

IV. A rendőrség valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok operatív tevékenysége

Az operatív munka²⁰ alapelvei a törvényesség, a hatékonyság és a megelőzés.²¹

A törvényesség elve azt jelenti, hogy a törvényhozó hatalom, az országgyűlés elsőbbséget élvez a végrehajtó hatalommal szemben. Tehát első az országgyűlés akarata, a törvény, s a végrehajtó hatalom tevékenységét köteles a törvénynek megfelelően végezni. Ez azt is jelenti a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek megfelelően, hogy a jogforrási rangsort be kell tartani és pld. egy miniszteri rendelet nem sérthet magasabb szintű jogszabályt. Ez az alapelv megköveteli a végrehajtó szervektől (nyomozó hatóságoktól), hogy a jog és a politika nem keveredhet munkájuk során. A nyomozó hatóságok (nemzetbiztonsági hivatalok) szakmai szervek munkájukat jogszerűen kell, hogy végezzék, s nem engedhető meg, hogy munkájukat világnézeti szimpátia által befolyásolva végezzék. A törvényesség társadalmi érdek. Azonban nem szabad arról megfeledkezni, hogy a rendőrségnek, a nyomozó hatóságoknak szüksége van olyan jogosítványokra, amelyek segítségével munkájuk eredményessége biztosítható, hatékonysága javítható. A törvényesség alapelv tehát nem működésképtelenséget, hanem visszaélés képtelenséget biztosít.²²

A hatékonyság alapelve nem csupán hatékonyságot jelent, hanem egyben eredményességet és hatékonyságot is. Annak érdekében, hogy megfeleljenek a hatékonyság alapelveinek a hatóságoknak a végrehajtás során szem előtt kell tartani a célszerűséget, az állandó megújulási képességet és nyitottnak kell lenni az új megoldások befogadása iránt. Az hatóságok munkáját segítő új kutatási eredményeket a lehető leggyorsabban alkalmazni kell a gyakorlatban.

A harmadik elv a megelőzés. A bűncselekmény megtörténte várnai és utána megtenni a szükséges lépéseket a felderítésre képletesen olyan, mint azután bezárni az istálló

²⁰ Operatív munka: a bűncselekmények alapos gyanújának illetőleg az elkövető kilétének megállapítására irányuló titkos nyomozás, mely biztosítja a rejtett bűncselekmény történeti tényállásának és bizonyítékainak feltárását az előkészületben lévő vagy megkezdett bűncselekmények megakadályozását, az ismeretlen elkövetők leleplezésével, felkutatásával és elfogásával felelősségre vonásuk feltételeit, az elkövetés okainak megállapításával és kiküszöbölésükre tett javaslatokkal a hasonló bűncselekmények megelőzését.

Máramarosi Zoltán: A bűnügyi operatív munkáról. Rendészeti Szemle 1991/9. szám.

²¹ Dr. Univ Komáromi István: Az operatív munka alapelvei. Rendészeti Szemle 1991/2. szám.

²² Dr. Univ Komáromi István: Az operatív munka alapelvei. Rendészeti Szemle 1991/2. szám.

ajtáját, miután elszökött a ló. A megelőzés célja vagy magának a bűncselekménynek vagy pedig az esetleges kár bekövetkeztének a megakadályozása.²³ A megelőzésnek fontos feltétele a korai felderítés. A hatóságok munkáját minden fázisban át kell, hogy hassa az a törekvés, hogy a törvénysértéseknek idejében elejét vegyék, illetve azokat megszakítsák. Ezen alapelvhez szervesen hozzátartozik a társadalommal való kapcsolattartás.²⁴ A baj csak az, hogy a törvény a megelőzés tekintetében semmiféle kézzel fogható határát nem jelöli ki a titkos információgyűjtésnek. Ez egy olyan általános felhatalmazás²⁵, melynek birtokában a nyomozó hatóság a titkos információgyűjtés körét tetszése szerint kiszélesítheti.

1./ A titkos információgyűjtés eszközei

A hatályos szabályozás szerint a titkos információgyűjtés során alkalmazott eszközöknek és módszereknek három nagy csoportját lehet elkülöníteni attól függően, hogy esetleges alkalmazás előtt szükséges-e valamely szervtől (bíróság, igazságügyi miniszter, ügyészség) engedélyt kérni vagy sem. A rendőrségről szóló törvény ezek szerint megkülönbözteti a bírói engedélyhez nem kötött és a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtési módszereket. A nemzetbiztonsági törvény külső engedélyhez kötött, illetőleg külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtésről szól, mert a törvény szerint bizonyos esetekben a bíróság, bizonyos esetekben pedig az igazságügyi miniszter engedélye szükséges a titkos adatszerzés végzéséhez. Bizonyos esetekben pedig a titkos tevékenységhez az ügyészség előzetes engedélye szükséges.²⁶

A rendőrségről szóló törvény a VII. fejezetében nevesítve és összefoglaltan határozza meg a nyomozó hatóság által használható bírói engedélyhez kötött, illetve nem kötött titkos információgyűjtés eszközrendszerét. Ezek alkalmazásának jelentős részét nem köti bírói engedélyhez. E nyílt szabályozás keretén belül generálisan megállapítja a titkos információgyűjtés törvényi céljait²⁷ Ily módon teret nyit a felhasználásuk előtt, azonban ezáltal be is határolja az alkalmazható eszközök körét.

²³ Gari T.Marx: Undercover Police surveillance in America Universiti of California Press 1988.63.oldal.

²⁴ Dr. Univ-Komáromi István: Az operatív munka alapelvei. Rendészeti Szemle 1991/2. szám

²⁵ Ls. 1994. évi XXXIV.sz. törvény 63.§ (1) bekezdés.

²⁶ 1994.évi XXXIV. törvény 67.§ (1) bekezdés; 67/A.§ (1) bekezdés; 68.§. 1995. évi CXXXV. törvény 55.§ (1) bekezdés.

²⁷ 1994.évi XXXIV.sz.törvény 63.§ (1) bekezdése.

Az előbbiekre tekintettel a rendőrség a bűnüldözési feladatainak teljesítése érdekében bírói engedély nélkül alkalmazhatja az alábbi titkos információgyűjtő eszközöket és módszereket²⁸

- informátort, bizalmi személyt vagy a rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vehet igénybe (Rtv.64.§ (1) bekezdés a/ pont)²⁹

Az eljárás céljának leplezésével (puhatolás) vagy a kilétét leplező fedett nyomozó igénybevételével információt gyűjthet, adatot ellenőrizhet (1994. évi XXXIV. törvény 64.§ (1) bekezdés b/ pont).

Saját személyi állománya, valamint a vele együttműködő személy és rendőri jelleg leplezésére, védelmére fedő okiratot állíthat ki, használhat fel, fedő intézményt hozhat létre, és tarthat fent (1994. évi XXXIV. törvény 64.§ (1) bekezdés c/ pont).

A bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helységet, épületet és más objektumot, telep és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel rögzítheti (64.§ (1) bekezdés d/ pont).

A bűncselekmény elkövetőjének leplezésére vagy a bizonyítás érdekében – sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó – csapdát alkalmazhat (64.§ (1) bekezdés e/ pont).

Mintavásárlás végzése érdekében informátort, bizalmi személyt a rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vagy fedett nyomozót, tovább – az ügyész engedélyével – álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés, illetve ellenőrzött szállítás folytatása érdekében fedett nyomozót alkalmazhat (64.§ (1) bekezdés f/ pont).

²⁸ 1994.évi XXXIV. törvény 63-68.§-ai.

²⁹ A rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt az 1999. évi LXXV. törvény iktatta be, a módosítás 1999. szeptember 1. napjától hatályos.

- Ha a bűncselekmény megelőzésére, felderítésére, az elkövető elfogására, kilétének megállapítására nincs más lehetőség, a sértettet szerepkörében életének, testi épségének megóvása érdekében rendőr igénybevételével helyettesítheti (64.§ (1) bekezdés g/ pont).

Természetes személyekkel, jogi személyekkel vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel titkos együttműködési megállapodást köthet (64.§ (2) bekezdés).

Az előbbi megállapodás keretében kezdeményezheti a bűnüldözés szempontjából különleges fontosságú ilyen szervezetek munkatársával, hivatásos szolgálati, közszolgálati, közalkalmazotti jogviszony, illetve munkaviszony létesítését (64.§ (2) bekezdés).

A rendőrség – külön megállapodás alapján meghatározott időtartamra – munkaviszonyt kezdeményezhet az utóbbi két pontban említett szervezeteknél (64.§ (3) bekezdés).

Az életet, a testi épséget, a vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás bűncselekményre való felbujtás esetén a rendőrség a használó írásbeli kérelmére a használatában lévő készüléken folytatott telefonbeszélgetés útján továbbított közlés tartalmát a kérelemben foglalt időhatáron belül megismerheti, azt technikai eszközzel rögzítheti (64.§ (6) bekezdés).

Az ügyész hozzájárulásával a nyomozás megtagadásának vagy megszüntetésének kilátásba helyezésével információs szolgáltatásban állapodhat meg a bűncselekmény elkövetőjével, ha a megállapodással elérhető bűnüldözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi érvényesítéséhez fűződő érdek (67.§ (1) bekezdés).

A rendőrség titkos információgyűjtésre felhatalmazott nyomozó szervének vezetői az ügyész jóváhagyásával a két évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügygel összefüggő adatok szolgáltatását igényelheti a törvényben meghatározott szervektől (1994. évi XXXIV. törvény 68.§).

A rendőrség erre felhatalmazott szerve, illetve az ügyész és a bíró megismerheti a törvényben meghatározott védett titok tartalmát (63.§ (5) bekezdés).

Tekintettel arra, hogy a korábbiakban már elemeztem a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtéssel kapcsolatos módszereket, ezek ismertetését az ismétlés elkerülése érdekében mellőzöm. A nemzetbiztonsági szolgálatok által igénybe vehető egyes eszközökről az egyes módszerek tárgyalásánál fogok kitérni.

2./ Az egyes eszközök és módszerek

A dolgozat most következő részében nem teszek kísérletet az összes titkos információgyűjtéshez felhasználható eszköz és módszer bemutatására, hanem mind az engedélyhez nem kötött, mind pedig az engedélyhez kötött módszerek és eszközök közül megpróbálom bemutatni a leginkább alkalmazottakat. Azért választottam ki a következő eszközöket, módszereket, mert ezek alkalmazása során igen sokszor átfedések keletkeznek – pld. fedett nyomozó segítségével állítanak csapdát – és így a vonatkozó szabályok igen összefüggőek.

Adatkérés:

A magyar szabályozás szerint a rendőrség titkos információgyűjtésre felhatalmazott nyomozó szervének vezetője az ügyész³⁰ jóváhagyásával a két évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügygel összefüggő adatok szolgáltatását igényelheti a törvényben meghatározott szervektől vagy szervezetektől.³¹ Ilyen szervek az adatot kezelő pénzügyintézet, biztosító intézet, adóhatóság és a szolgáltatást nyújtó távközlési szolgáltatások voltak egészen 1999. szeptember 1-ig, mikortól a rendőrségről szóló törvényt módosító szervezett bűnözés elleni törvény³² a nyomozó hatóságnak ezt a fajta információszerzési lehetőségét kiterjesztette újabb szervek vonatkozásában, hogy ezáltal is próbálja növelni a bűnözés és elsősorban a szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékonyságát.

³⁰ Az előzetes ügyészi jóváhagyást az adatkérő nyomozó szerv nyomozása feletti törvényességi felügyeletet ellátó ügyészség adja meg. (2/1999.ÜK.2.)LÜ. utasítás 48.§ (1) bekezdés.

³¹ 1994. évi XXXIV. törvény 68.§ (1) bekezdés.

³² 1999. évi LXXV. törvény 40.§.

Ennek megfelelően 1999. szeptember 1-től a fentiekén túl már a devizahatóságtól, az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől, továbbá a banktitoknak, értékpapírtitoknak, pénztártitoknak és egyéb üzleti titkoknak minősülő adatot kezelő szervtől is igényelhető adatszolgáltatás. A nyomozó szerv az adatszolgáltatás teljesítésére határidőt jelölhet meg. A megkeresett szerv az adatszolgáltatást nem tagadhatja meg, ezért semmilyen ellenszolgáltatást nem kérhet, mivel azt ingyenesen kell teljesítenie. Az így kapott információ csak a megjelölt célra használható fel.

A szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékonyabbá tétele érdekében szintén a szervezett bűnözés elleni törvény vezette be azt a módosítást, mely szigorúbbá és gyorsabbá teszi az adatszolgáltatási kötelezettséget azon esetekben, amikor az ügy kábítószer-kereskedelemmel, terrorizmussal, illegális fegyverkereskedelemmel, pénzmosással vagy szervezett bűnözéssel áll összefüggésben. Ugyanis az 1994. évi XXXIV. számú törvény 68.§ (2) bekezdése szerint halaszthatatlan intézkedésként, ha a kérelem veszéllyel jár és az ügy kábítószer-kereskedelemmel, terrorizmussal, illegális fegyverkereskedelemmel, pénzmosással vagy szervezett bűnözéssel függ össze az adatigényléshez az ügyész előzetes jóváhagyása nem kell és azt haladéktalanul teljesíteni kell. Ez esetben a megkeresést halaszthatatlan intézkedés jelzéssel kell ellátni. A megkereséssel egy időben meg kell kérni az ügyész jóváhagyását. Ha az ügyész később az adatkérés jóváhagyását megtagadja, a rendőrségnek – nyomozó hatóságnak – az így beszerzett adatokat haladéktalanul meg kell semmisíteni.

A gyorsabb adatszolgáltatást, illetőleg más törvényekkel való összhangot szolgálja az a szabály, hogy az adatszolgáltatást halaszthatatlan intézkedés esetén a megkeresett szervnek haladéktalanul kell teljesíteni. A biztonsági követelmények érvényesítése érdekében a társadalmi, egészségügyi, adóelszámolási, költségvetési, pénzügyi, statisztikai adatszolgáltatással a maradandó irat védelme érdekében végzett levéltári ellenőrzéssel, valamint a speciális működési költségek körébe tartozó valuta felhasználással kapcsolatos szabályokat a törvényi előírások keretei között – a rendőrség és a tárgykör szerint illetékes szervezetek – külön megállapodásban rögzíthetik.³³

Az informátorok és együttműködők:

³³ 1994. évi XXXIV. sz. törvény 68.§ (3) bekezdés.

A titkos információszerzés legismertebb módszere a bűnözők világával kapcsolatot tartó személyek informátorként való alkalmazása, ügynöki hálózat kiépítése.

Érdekes adalék a témával kapcsolatosan az, hogy pld. az amerikai bíróságok elismerik az informátor mentességét, azaz a hatóságok nem kötelesek az ügyben érintett informátor nevét felfedni. Ez adott esetben végső soron a vád elejtéséhez is vezethet, hiszen ellenkező esetben köteles lenne a vádhatóság felfedni az informátor személyét.³⁴

A nemzetközi gyakorlatban, illetőleg a vonatkozó irodalomban többször felmerül az a probléma, hogy az informátor követhet-e el bűncselekményt, lehet-e provokátor. Tény, hogy az informátor a bűnelkövetői hierarchiában történő egyre magasabbra jutása egyre értékesebb eszközzé teszi őket. Azonban ezzel összefüggésben a bűnelkövetői ranglétrán az egyre magasabbra jutás feltétele lehet bizonyos bűncselekmények elkövetése.

A hatályos magyar szabályozás szerint a rendőrség informátort, bizalmi személyt vagy rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vehet igénybe. Ehhez az együttműködési illetőleg információgyűjtési módszer alkalmazásához nem kell bírói engedély.

Az informátor vagy bizalmi személy alkalmazásával kapcsolatosan mindenképpen szükséges tisztázni azt a problémát, van-e egyáltalán különbség a két fogalom között, tehát mást jelent-e eljárási, felderítési vonatkozásban az informátor, illetőleg mást jelent-e a bizalmi személy kategóriája. A joganyag értelmezése alapján az a következtetés vonható le, hogy az informátor eseti jelleggel, egyéni motiváltság alapján szolgáltatathat információt a bűnüldöző hatóságoknak a neve titokban tartása mellett. A bizalmi személy azonban a hatósággal hosszabb távon együttműködik, avagy kötelezettségként segíti bizonyos időszakon keresztül megbízója, vagy annak neve titokban tartása mellett a hatóság munkáját.³⁵ Az előbbiekből következően a bizalmi személy esetében ún. kettős bizalom áll fenn. Ugyanis a bizalmi személy egyszerre bizalmi embere a nyomozó hatóságnak és a bűnözőknek is. Természetesen a bűnözőkkel való bizalmi viszonyt színlelésen kell alapulni és ez a kérdés felveti azt, hogy a bizalmi személynek a munkája, tevékenysége elvégzéséhez komoly kiképzésben kell részesülnie. Ez vonatkozhat pszichikai, illetőleg fizikai képességek kifejlesztésére,

³⁴ John Mc Namy: A bűnügyi nyomozás és a büntetőjogi felelősségrevonás. Rendészeti Szemle 1992. évi 11. szám.

³⁵ Nyíri Sándor: Újból a titkos információgyűjtésről. Ügyészek Lapja 1997. évi 5. szám.

illetőleg azok kialakítására. Nyilvánvalóan a bizalmi személyek bevetését a nyílt iratok nem tartalmazzák, nem tartalmazhatják. Megjegyzendő, hogy mind az informátor, mind pedig a bizalmi személy, illetőleg a rendőrséggel titkosan együttműködő más személy is alkalmazható mintavásárlásra³⁶.

A rendőrség a természetes személyekkel, jogi személyekkel vagy a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel titkos együttműködési megállapodást köthet. Ennek keretében a rendőrség kezdeményezheti a bűnüldözés szempontjából különleges fontosságú ilyen szervezetek munkatársával hivatásos szolgálati, közszolgálati, közalkalmazotti jogviszony, illetőleg munkajogviszony létesítését. Azonban a rendőrségről szóló törvény felsorol bizonyos állami szervezetet, amelyeknél nem hozható létre ilyen fajta munkaviszony. Így a rendőrség nem kezdeményezhet munkaviszonyt bíróságnál, ügyészségnél, alkotmánybíróságnál, állami számvevőszéknél, az országgyűlési biztosok hivatalánál, a köztársasági elnök hivatalánál és az országgyűlés hivatalánál. A foglalkoztatás rendőri jellegével kapcsolatos speciális szabályokat a hatályos jogszabályok keretei között a rendőrség és az érintett szervek külön megállapodása tartalmazza. A munkaviszony létesítésének rendőri jellege államtitok, kivéve ha a megállapodást kötő felek eltérően rendelkeznek.

A bűnözőkről történő információ szolgáltatás a rendőrséggel együttműködő személyek részéről minden esetben személyes kockázatvállalást jelent, ugyanis lelepleződésük súlyos egzisztenciális fenyegetettséggel járhat. Ezt a kockázatot az informátor sok esetben csak anyagi ellenszolgáltatás fejében vállalja. Az informátor megfizetése tehát ily módon az információ megvásárlása sem a magyar, sem a fejlett demokráciájú európai államok gyakorlatában nem ritkaság.

A jogszabály kimondja, hogy a rendőrség a vele együttműködők tevékenységéért anyagi ellenszolgáltatást nyújthat. Indokolt esetben az együttműködő devizakülföldi részére a Magyar Nemzeti Bank engedélyével külföldi pénznemben is teljesíthet kifizetést, illetőleg átutalást. A díjazást a személyi jövedelemadó fizetési kötelezettség terheli. A

³⁶ A vásárlás: az informátor, a bizalmi személy, a rendőrséggel titkosan együttműködő más személy vagy a fedett nyomozó által végrehajtott olyan leplezett ügylet, amelynek célja a bűncselekmény felderítése érdekében a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható anyagok, tárgyak, eszközök vagy ezek mintái, alkatrészei, továbbá vizsgálat céljából a rendőrség birtokába kerüljenek, illetve a bűncselekmény történeti tényállása megismerhető legyen.

rendőrség által az együttműködő magánszemély részére nyújtott díjazás esetén a személyi jövedelemadó levonási és befizetési kötelezettséget, az anyagi előnyt nyújtó rendőri szerv teljesíti. A kifizetett összegből 20 %-os forrásadót kell levonni és befizetni az adóhatóságnak. Az érintettnek ezt a jövedelmet nem kell az összevont adóalapjába beszámítania, azt nem kell bevallania, a kifizetőnek pedig erről nem kell személyre szólóan adatot szolgáltatnia, illetőleg az érintett részére igazolást kiadnia.³⁷

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény nem szól az informátor vagy az együttműködő személy igénybevételének lehetőségéről. A jogszabály 54.§ (1) bekezdés c/ pontja úgy fogalmaz, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok titkos kapcsolatot létesíthetnek magánszeméllyel.

Az indokolás szerint ez azt takarja, hogy a nemzetbiztonsági szolgálat a feladatkörébe tartozó információkkal rendelkező személyeket külső személyek előtt rejtett kapcsolat, együttműködés alapján keresheti meg és tarthatja fenn az együttműködést. Ez államtitoknak minősül, más előtt fel nem fedhető, ugyanis a törvény kimondja, hogy az együttműködő személyek és szervezetek e tevékenységükkel kapcsolatosan az igazságügyi miniszter, illetőleg a főigazgatók engedélye nélkül adatokat nem hozhatnak nyilvánosságra.

A fedett nyomozó:

A titkos rendőri munka egyik formája, amikor a nyomozó hatóság tagja bűnüldözési érdekből beépül a bűnelkövetők különböző csoportjaiba.

A bűnözői körökbe, illetőleg a bűnszervezetekbe való beszivárgás nagyon veszélyes és éppen ezért csak speciális esetekben alkalmazzák. Az adott eset összes körülményei, a felderítési érdekek határozzák meg azt, hogy a beépülő személyt milyen módon kell konspirálni, tehát milyen módon kell biztosítani azt, hogy kilétét ne fedjék fel.³⁸

Ahogy azt már korábban jeleztem problémát jelenthet a beépült rendőrök által elkövetett bűncselekmények megítélése. Az ilyen ügyekben mindig egyedi mérlegelés alapján az ügyészséggel való konzultáció után lehet dönteni³⁹. Az említettekkel

³⁷ 66.§ (1) bekezdés; 68/E.§ és 68/A.§ (4) bekezdés az 1994. évi XXXIV. számú törvényből.

³⁸ Gary T Marx Undercover Police surveillance in America. University in Kalifornia Press 1988. 97. oldal.

³⁹ John Mc.Namy: Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségrevonás az Amerikai Egyesült Államokban. I. rész Rendészeti Szemle 1992. évi 11. szám.

kapcsolatosan megjegyzendő, hogy pld. az Amerikai Egyesült Államokban az idevonatkozó szabályozás laza és szövetségi államonként változó. Németországban a beépített rendőrökre vonatkozó szabályozás jóval kötöttebb. Elismeri a jogszabály a beépített rendőrök alkalmazását utalva arra, hogy a szervezett bűnözés a jogállamot veszélyezteti és éppen ezért a polgárok élethez, tulajdonhoz, szabadsághoz való jogának védelme érdekében indokolt fedett nyomozók, beépített rendőrök alkalmazása⁴⁰. Megjegyzendő, hogy az előbbi elvből adódóan illetőleg azért is szükségesnek tartja a német szabályozás a jelzett különleges eszköz alkalmazását, mert a felderítési lehetetlenség a jogállam védelmi képességébe vetett hit elvesztéséhez vezethet.⁴¹

A német szabályozás szerint viszont a bevetés előtt pontosan meg kell határozni azt, hogy mely esetekben, kinek az engedélyével és mennyi időre, valamint milyen legendával, illetőleg álca magatartással fogják alkalmazni a fedett nyomozót.

Hollandiában a fedett nyomozó beépítését infiltrációnak nevezik. Megkülönböztetnek rövid, illetőleg hosszú távú infiltrációt. Az említett fogalom többféle rendészeti módszert jelent. E módszerek alkalmazása során a beépült mindig aktív szerepet játszik⁴².

Belgiumban az infiltráció gyakorlatát szintén ismerik, azt egy nem nyilvános utasítás szabályozza, a felügyeletet az ügyész gyakorolja, s a szabályozás csak a rövid tartamú beépülést ismeri.

Franciaországban a kábítószer-ellenes törvény teszi lehetővé a fedett nyomozó alkalmazását.

Kanadában a fedett nyomozó alkalmazását miniszteri jóváhagyáshoz kötik, feltételül szabják, hogy a rendőrség nem kezdeményezhet vagy provokálhat ki bűncselekményt⁴³.

⁴⁰ Csonka Istvánné-Máramarosi Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. Rendészeti Szemle 1991. évi 7.szám.

⁴¹ Csonka Istvánné-Máramarosi Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. Rendészeti Szemle 1991. évi 7. szám.

⁴² Gary T Marx: Undercover Police surveillance in America University of Kalifornia Press. 1988.

⁴³ Csonka Istvánné-Máramarosi Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. Rendészeti Szemle 1991/7. szám.

A fedett nyomozó beépítésének magyarországi szabályozása a 003/1965.BM parancssal kiadott felderítési szabályzatra nyúlik vissza.

Ez a felderítési szabályzat tartalmazta a nyomozó bevezetését a bűnözői körbe. Ezt önálló módszerként alkalmazták a szabályzatban előírtak szerint.

Gyakorlati módszertan kidolgozására azonban nem került sor, a gyakorlatban néhány esetben alkalmazták a felkutatható anyagok szerint.

A fedett nyomozó meghatározását az 1998. évi LXXVIII. számú törvény tette a büntetőeljárás részévé.

Fedett nyomozónak egyébként a hatályos jogi szabályozás a rendvédelmi szervek azon hivatásos állományú tagjait tekinti, akik titkos információgyűjtés keretében személyüket, kilétüket leplezve tevékenykednek⁴⁴.

A szabályozás szerint tehát a magyar viszonylatban ahhoz, hogy valaki fedett nyomozó legyen, három feltételnek kell teljesülni. Egyrészt az illetőnek a nyomozó hatóság tagjának kell lennie, másrészt ilyen minőségben magát leplezve nyomozói munkát kell végeznie, illetőleg az ügyészi engedély szükséges a fedett nyomozói tevékenység tényleges megkezdéséhez.

A rendőrségről szóló törvény hatályos szabályozása szerint fedett nyomozó igénybevétele van lehetőség, ha

- az eljárás céljának leplezésével információ illetőleg adatgyűjtésre van szükség,
- mintavásárlás végzése érdekében ügyészi engedéllyel álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés szükséges,
- illetőleg fedett nyomozó alkalmazására kerülhet sor ún. ellenőrzött szállítás folytatása érdekében is.⁴⁵

Megjegyzendő továbbá, hogy az említett esetekben az ügyészség fokozott ügyészi felügyeletet gyakorol. A fokozott felügyelet gyakorlása során az ügyet havonta megvizsgálja. A fokozott ügyészi felügyelet körében végzett minden ügyészi tevékenységnek ki kell tűnnie az iratokból. Az ügyész a nyomozó hatóságnak bejelenti,

⁴⁴ 1994. évi XXXIV. sz. törvény 68/F.§ e/ pontja, illetőleg 1973.évi I.törvény 131/A.§.

⁴⁵ 1994. évi XXXIV.sz. törvény 64.§ (1) bekezdés b/ és f/ pontja, 2.§ (4) bekezdése, valamint 2/1999.(ÜK.2.)LÜ. utasítás 52.§-a.

hogy az ügyben fokozott ügyészi felügyeletet gyakorol. A bejelentés rövid úton is történhet, a fokozott ügyészi felülettel kapcsolatos iratokat és feljegyzéseket az ügyész a házi iratok között kezeli és azokat a felettes ügyészhez történő felterjesztéseihez csatolja.⁴⁶

A fedett nyomozó tevékenysége során speciális helyzetben van. Tevékenysége során elképzelhető, hogy szolgálati feladatának teljesítése közben bűnüldözési érdekből maga is részesévé, tettessé válik a nyomozással érintett személyek által elkövetett bűncselekményeknek. Ebben a helyzetben a nyomozás megtagadására van lehetőség. Azonban a fedett nyomozó vonatkozásában is érvényes az a szabály, hogy a nyomozás nem tagadható meg azzal a fedett nyomozóval szemben, aki más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható megalapozottan. A nyomozás megtagadására egyébként is a jogszabályi feltételek együttes fennállása esetén van mód. Általános feltétel tehát a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja, ha ez hiányzik, az általános szabályok szerint van helye a nyomozás megtagadásának, illetőleg olyan személlyel szemben alkalmazható ez a szabály, aki megfelel a fedett nyomozó már korábban leírt hármas feltételrendszerének, illetőleg a bűncselekmény elkövetésére szolgálati feladat teljesítése közben a leplezett tevékenységgel összefüggésben a nyomozás kapcsán kell, hogy sor kerüljön, illetőleg a cselekmény elkövetését bűnüldözési érdeknek kell motiválnia, egyéb személyes érdek nem játszhat szerepet.

A fedett nyomozó konkrét bűncselekmény megalapozott gyanúját keltő ügyben végezhet minta, ál, illetve bizalmi vásárlást.⁴⁷ Ez a módszer természetesen az olyan bűncselekmények felderítését segíti elő, ahol a tényállási elemek között szerepel a

⁴⁶ 2/1999.(ÜK.2.)LÜ. utasítás 21-22.§.

⁴⁷ Mintavásárlás: Az informátor, a bizalmi személy, a rendőrséggel titkosan együttműködő más személy vagy a fedett nyomozó által végrehajtott olyan leplezett ügylet, amelynek célja, hogy a bűncselekmény felderítése érdekében a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható anyagok, tárgyak, eszközök vagy ezek mintái, alkatrészek további vizsgálat céljából a rendőrség birtokába kerüljenek, illetőleg a bűncselekmény történeti tényállása megismerhető legyen.

Álvásárlás: A fedett nyomozó színlelt vételi szándékán alapuló, a bűncselekmény elkövetőjének elfogása, továbbá a bűncselekmény tárgyi bizonyítékának biztosítása érdekében e dolog vételére irányuló leplezett megállapodás és annak teljesítése.

Bizalmi vásárlás: A fedett nyomozónak jogellenes kereskedelmi ügyletként megjelenő olyan leplezett tevékenysége, amelynek során a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközét képező dolgot vásárol, az eladó bizalmának erősítése, a későbbi álvásárlás elősegítése érdekében.

dolog, tárgy, anyag. Az ilyen bűncselekmények pld. a lopás, az orgazdaság, valamint a visszaélés kábítószerrel, lőfegyverrel, lőszerrel. A nyomozás során vagy előtte tényekkel, adatokkal valószínűsíteni kell, hogy a megvásárolni kívánt tárgyak, dolgok, eszközök az eladó birtokában vannak. Az ügyész az említettek tekintetével dönt az engedélyezésről.

A fedett nyomozók alkalmazása szempontjából jelentős tevékenység az ún. ellenőrzött szállítás, mint titkos információgyűjtési módszer.

Az ellenőrzött szállítás⁴⁸ a nemzetközi szervezett bűnözés struktúrájának hatékony törvényes eszközökkel történő felderítését, megismerését, leleplezését szolgálja. Ez a fajta tevékenység feltételezi a nemzetközi szintű információ áramlást a különböző országok különböző rendészeti szervei között. Elengedhetetlen ugyanis, hogy a rendészeti szervek megfelelően kommunikáljanak, egyenként és összességében eredményesen megszervezzék a szállítás országon belüli folyamatos, rejtett módon történő figyelemmel kísérését, ellenőrzését, az így szerzett információk átadását a külföldi és a szállítás során soron következő rendészeti szerveknek. Az említett tevékenységnek nyilvánvalóan megfelelő jogi alapjai vannak, csupán utalni szeretnék a szervezett bűnözés elleni több irányú nemzetközi egyezményrendszerre.

A fedett nyomozó alkalmazásával kapcsolatos következő lehetőség a bűnszervezetbe való beépülés. E tevékenység veszélyeivel a fedett nyomozó mozgásterével a korábbiakban már foglalkoztam.

Fedővállalkozás, fedőintézmény létrehozása:

A rendőrségről szóló törvény indokolása szerint a fedővállalkozások létrehozására, a gazdasági társaságra és az egyéni vállalkozásra vonatkozó jogszabályok előírásai szerint kerülhet sor a rendőrség költségvetésének javára, illetőleg terhére. A rendőrségről szóló törvény egyéb rendelkezései szerint a rendőrség bűnüldözési feladatainak ellátása körében a vele együttműködő személy és a rendőri jelleg leleplezésére és védelmére

⁴⁸ Ellenőrzött szállítás: A nyomozó hatóság olyan leplezett tevékenysége, amelynek során a nemzetközi együttműködés keretében folyamatos és fokozott ellenőrzés mellett lehetővé teszi a megfigyelés alatt álló elkövető számára az általa birtokolt, a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközét képező dolognak az ország területére történő behozatalát, más ország területére irányuló kivitelét, az ország területén történő átszállítását, annak érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetői a lehető legszélesebb körben felderíthetők legyenek, a nemzetközi bűncselekmény tényállása megállapíthatóvá váljék.

fedőokiratot állíthat ki és használhat fel, fedővállalkozást hozhat létre. A törvény indokolása szerinti meghatározásból adódóan ezen vállalkozásoknak is az egyéb szabályok megtartásával kell működni, ki kell váltani szükség esetén a vállalkozói igazolványt, be kell jegyeztetni a cégbíróságon a céget, illetőleg az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően teljesíteni kell adófizetési kötelezettségét.

A fedővállalkozás létrehozásának és fenntartásának költségei szükség esetén a rendőrség költségvetését terheli. A szükséges pénzeszközök forrását a titkosság megtartása mellett kell biztosítani. Ha a fedővállalkozás megszűnt, vagyona a rendőrséget illeti, valamint az 1998. január 1-i jogszabály módosítás szerint⁴⁹ az államháztartási törvény rendelkezéseit a fedő vállalkozásra nem kell alkalmazni. A rendőrségről szóló törvény fedő vállalkozásokra vonatkozó szabályait az 1998. évi XIX. törvény helyezte hatályon kívül 1999. szeptember 1-től és beiktatta a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos sajátos gazdálkodási szabályok közé (1994. évi XXXIV. törvény 68/B.§), mely a fedőintézmények létrehozásának és működésének szabályait tartalmazza. Fedőintézményként egyébként költségvetési szerv nem hozható létre, a fedőintézmény létrehozásával és fenntartásával kapcsolatos kiadások speciális működési kiadásnak tekintendők.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény is lehetővé teszi fedővállalkozások és fedőintézmények létrehozását, amikor is az 54.§ (1) bekezdés g/ pontja kimondja, hogy a titkos információgyűjtés keretében a nemzetbiztonsági szolgálatok – a fedőintézmény típusára vonatkozó jogszabályok előírása szerint – fedőintézményt hozhatnak létre és tarthatnak fenn. Rendvédelmi szerv fedőintézményeként, okmánya fedőokmányként csak az illetékes miniszter és az érintett szervezet országos vezetőjének tájékoztatásával alkalmazható. Más fedőintézményre vonatkozó egyéb szabályok megegyeznek a rendőrségről szóló törvény idevonatkozó rendelkezéseivel.

Megállapodás az elkövetővel:

Bizonyos bűnözői rétegekkel szemben csak olyan személyeknek van lehetősége információszerzésre, akik maguk is az adott kultúrkörhöz tartoznak. Minden rendőrségnek fontos, hogy együttműködésre készítse az ilyen rétegeket. Ennek az idők

⁴⁹ 1997. évi CXLVI. törvény 62.§.

folyamán többféle módja alakult ki. Az egyik ilyen, mely egyben a legnagyobb kedvezményt is jelenti a bűnelkövetőkre nézve, ha a rendőrségnek nyújtott információkért vagy együttműködésért cserében büntetlenségben részesülhet. E kérdésnél nem szabad nem megemlíteni a büntetőeljárás két alapelvét, a legalitást és az oportunitást. A legalitás elve szerint ugyanis, ha a bűncselekmény alapos gyanúja merül fel, a büntetőeljárást meg kell indítani, és ha csak nem merül fel valamilyen törvényes akadálya, a büntetőeljárást nem lehet megszüntetni. A legalitás elve egy parancs a hatóságok számára. Az oportunitás elvét alkalmazó országokban a bűncselekmény alapos gyanúja esetén felhatalmazzák az eljáró hatóságot, hogy közérdek szempontjából értékelve indítson, vagy szüntessen meg eljárást, hiszen úgy sem oldható meg az, hogy minden bűnöző bíróság elé kerüljön.⁵⁰ A hatályos szabályozás szerint a rendőrség az ügyész hozzájárulásával a nyomozás megtagadásának vagy megszüntetésének kilátásba helyezésével információ szolgáltatásban állapodhat meg a bűncselekmény elkövetőjével, ha a megállapodással elérhető bűnüldözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek.⁵¹

Hasonló szabályt tartalmaz a nemzetbiztonsági szolgálatokról rendelkező jogszabály 55.§ (1) bekezdése is azzal a sajátossággal, hogy itt nem bűnüldözési érdekről, hanem nyilvánvalóan nemzetbiztonsági érdek érvényesüléséről rendelkezik a jogszabály.

Az említettekhez kapcsolódó rendelkezést rögzít a hatályos Be. is.

A rendőrségi megfigyelés:

A rendőrségi törvény 64.§ (1) bekezdés d/ pontjában a bírói engedélyt nem igénylő titkos nyomozati eszközök között szabályozza a rendőrségi megfigyelést. A törvény szerint a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helységet, épületet és más objektumot, teret és útvonalszakaszt, járművet és eseményt a rendőrség megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel rögzítheti. Fontos kiemelni, hogy a rendelkezés nem vonatkozik a magánlakásban végzett megfigyelésre és annak rögzítésére, a levelezésre vagy telefonvezetéken vagy azt helyettesítő távközlési rendszer útján továbbított

⁵⁰ Dr. Kertész Imre: Megállapodás az elkövetővel. Rendészeti Szemle, 1993. évi 9. szám.

⁵¹ 1994.évi XXXIV.sz. törvény 67.§ (1) bekezdése.

közlésre, illetőleg annak tartalmának rögzítésére, ugyanis az említettek bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtési eszközök. A szabályozás több szempontból is igen széles körű felhatalmazást ad a rendőrségnek. Egyrésztől nem szükséges bírói engedély, nincs az eljárás tárgyát képező bűncselekmény tekintetében semmilyen jogszabályi megkötés, másrésztől pedig nincs szabályozva a rendőrségi megfigyelés módja, így a rendőrségi megfigyelés számtalan formája alakult ki a gyakorlatban. Erre azért szükséges utalni, mert bár a jogszabály nem sorolta az említett titkos információgyűjtési módot bírói engedélykötelesnek, azonban nyilvánvalóan jellegéből, természetéből adódóan ez a tevékenység alapjaiban érint egyéni szabadságjogokat, állampolgári jogokat, érinti pld. a lakóhely, tartózkodási hely megválasztásával kapcsolatos jogokat, a tartózkodási jogot, a gyülekezési jogot, a más személyekkel történő kapcsolattartás alapjogát.⁵² Az alapjogok érintettsége miatt több államban a megfigyelés bizonyos módszereit bírói engedélyhez kötik.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény az 54.§-ban szintén külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés szabályai között szabályozza a megfigyelést. A törvény kimondja, hogy a feladatai által érintett személyt, valamint azzal kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, teret és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhetik, a részleteket technikai eszközzel rögzíthetik. Ez megegyezik egyébként a rendőrségről szóló törvény szabályaival. Rögzíti továbbá a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály, hogy a külső engedélyhez kötött beszélgetés lehallgatási módszereken kívül lehallgathatnak beszélgetést, az észlelteket technikai eszközzel rögzíthetik.

A csapda alkalmazása:

A rendőrségről szóló törvény a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés egyik módjaként szabályozza a csapda állítást⁵³. Itt ugyanis kimondja, hogy a bűncselekmény elkövetőjének leleplezésére, vagy a bizonyítás érdekében – sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó – csapdát alkalmaznak. A jogszabály miniszteri indokolása szerint a csapda állítás olyan sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó cselvetésen alapuló módszer, amely más személy közreműködésével vagy technikai

⁵² Gmela Zoltán: A titkos információgyűjtésről. Rendészeti Szemle, 1993/3. szám.

⁵³ 1994. évi XXXIV. sz. törvény 64.§ (1) bekezdés e/ pont.

eszköz, illetve vegyi anyag alkalmazásával közvetve vagy közvetlenül alkalmas a bűnelkövető leleplezésére vagy elfogására.

A csapda állításával kapcsolatosan felmerül nyilvánvalóan a kérdés, hogy a hatóság tagjainak mennyire lehet provokálni a bűncselekmény elkövetését. Lehet-e buzdítani a cselekmény véghezvitelére. Úgy gondolom, erre nincs lehetőség. Arra nyilvánvalóan van, hogy a bűnözőben kialakult szándék alapján megvalósult bűncselekményt leleplezzék akár csapda állításával is, de abban az esetben, hogy ha a nyomozó „felbujtása” előtt nem volt meg az elkövetőben a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék, az elkövető nem lehet büntethető. Van olyan elképzelés is, amely szerint a csapda és a felbujtás között csak a felbujtó személyében van különbség, a csapdának, mint büntethetőséget kizáró oknak a célja az, hogy a bűncselekmény elkövetésére felbujtó állami tevékenységet megtiltsa, nem pedig, hogy egyébként az ártatlant védje. Az teljesen lényegtelen ebből a szempontból, hogy az elkövető hajlott a bűncselekmény elkövetésére, vagy egyébként teljesen ártatlan volt. Fontos és vizsgálendő szempont, hogy a bíróság még elfogadhatónak találja-e a nyomozó hatóság bűncselekményt előidéző magatartását.⁵⁴

V. A külső engedélyező szerepe és jelentősége a rendőrségről valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján:

Dolgozatom gerincét a bírói engedélyhez kötött titkos információszerző, illetőleg adatszerző tevékenység képezi. Az eddigi fejezetekben az információgyűjtés módzatait az azzal kapcsolatos operatív tevékenységet vizsgáltam összehasonlítva a külső bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési módokkal. Óhatatlanul felvetődik az eddigiek alapján a kérdés, a jogszabályok tükrében mi a szerepe a külső engedélynek és személy szerint mi a viszonya a külső engedélyezőnek az információgyűjtéssel kapcsolatos eljárásban. Ezt a szerepet úgy gondolom el kell különíteni a hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezéseivel kapcsolódó külső engedélyező tevékenységtől,

⁵⁴ Gmela Zoltán: Az titkos információgyűjtésről. Rendészeti Szemle, 1993. évi 3. szám.

s ezért az említett ismertetést megelőzően szeretném összegezni a külső engedélyező szerepét az eddig vizsgált két jogszabály, illetőleg a két fajta jogi szabályozás tükrében.

Az eddigiek során tisztáztuk, hogy a bírói vagy külső engedélyhez kötött eszközök alkalmazásuk esetén a legmélyebben avatkoznak bele az alapvető emberi jogokba. E beavatkozás nyilvánvalóan kellő körültekintést igényel, s ezzel együtt garanciális elemként olyan engedélyezőt kíván meg, aki nincs alá-, fölérendeltségi viszonyban az engedélyezett tevékenységet végzőkkel, független az eljárása a két jogszabályban érintett tevékenységtől, a kérelem elbírálása során megfelel a pártatlan eljárás feltételeinek, s ezzel együtt tevékenysége garantálja a korábban már sokszor hivatkozott alapvető állampolgári jogok védelmét.

A vizsgált két jogszabály e vonatkozásban azonban az általa rögzített feltételrendszerrel nem feltétlenül segíti a külső engedélyezőhöz fűzött elvárások megvalósulását. Mind a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény, mind pedig a rendőrségről szóló törvény jogot ad a külső engedélyezőnek az engedély megadására. E vonatkozásban az érintett jogszabályok már abban a körben pongyolán fogalmazzak, amikor azt részletezik, hogy a külső engedélyező milyen adatok alapján dönt az engedély megadását illetően.

Ismételten utalok azokra a vitákra, amelyek a rendőrségről szóló törvény kezdeti alkalmazása során arról szóltak, hogy a kérelmen kívül a kérelmet alátámasztó iratok betekintése szükséges-e az engedély megadásához. Csupán megjegyzem ismételten, hogy ezt a kérdést igenlően döntötte el a gyakorlat. Egyik jogszabály sem teszi ugyanakkor a külső engedélyező számára lehetővé azt, hogy az elrendelt titkos tevékenység közben azt félbeszakítsa, illetőleg annak félbeszakításáról rendelkezzen. Itt utalok arra, hogy az 1994. évi XXXIV. sz. törvény 73.§ (1) bekezdése a nyomozó hatóság vezetője számára teszi lehetővé a különleges eszköz alkalmazásának haladéktalanul történő megszüntetését abban az esetben, ha az engedélyben meghatározott célját elérte, az engedélyben megállapított határidő lejárt, nyilvánvaló, hogy a további alkalmazásától nem várható eredmény, illetőleg a sürgősséggel elrendelt alkalmazást a bíró nem engedélyezte. Az engedélyező számára ezt a lehetőséget nem adja meg, hozzáteszem viszont, hogy a jelenleg hatályos Be. a fenti kérdésben ellentétesen foglalt állást, de erről majd a későbbiek során szólok.

Megjegyzendő, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. sz. törvény a rendőrségről szóló törvényhez képest eltérő szabályozást ad. A jogszabály 60.§ (1) bekezdése szerint a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést haladéktalanul meg kell szüntetni, ha az engedélyben meghatározott célját elérte, a további alkalmazástól eredmény nem várható, az engedély határideje hosszabbítás nélkül lejárt, továbbá a titkos információgyűjtés bármely okból törvénysértő, illetőleg a 60.§ (2) bekezdése utal arra, hogy az titkos információgyűjtést a kivételes eljárás esetén akkor is haladéktalanul meg kell szüntetni, ha az engedélyező nem engedélyezi, s ebben az esetben a titkos információgyűjtés során nyert adatokat az állami és szolgálati titkot tartalmazó iratok megsemmisítési rendjére vonatkozó törvényi előírások szerint haladéktalanul meg kell semmisíteni. Szembetűnő, hogy a 60.§ nem rendelkezik arról, hogy a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést ki szüntetheti meg. Az említett kérdés vonatkozásában nem ad eligazítást a törvény 60.§-ához fűzött indokolás sem. Eligazítást az adhat, hogy a külső engedélyező feladatát csak az engedély megadása, vagy a kérelem elutasítása képezi, s a külső engedélyező feladatai között nincs feltüntetve az eljárás megszüntetésének a lehetősége, így az említett jogszabály vonatkozásában a külső engedélyező jogköre nem terjed ki az eljárás megszüntetésére. Az említettek alapján álláspontom szerint hasonló a helyzet mindkét jogszabály vonatkozásában. Egyes vélemények szerint az előbbiekből adódóan a külső engedélyezőnek több vonatkozásban a szerepe formális, ugyanis az engedélyező tevékenység nem kíséri végig az eljárás teljes menetét, nincs jogkör az eljárás megszüntetésére. Az említettek mellett azonban praktikus szempontból megjegyzendő az, hogy amennyiben az engedélyező szerepe az eljárás egészének az ellenőrzésére irányulna, s lehetőséget adna a jogszabály mind bűnüldözési, mind nemzetbiztonsági érdek kapcsán a különleges eszköz alkalmazásának a megszüntetésére, úgy nyilvánvalóan ehhez nagyobb apparátus, az apparátushoz tartozó elemző tevékenység tartozna. A beszerzett információk elemzése nélkül ugyanis megbízhatóan állást foglalni az eljárás folytatásában avagy annak megszüntetésében ha az egyébként mérlegelést igényelne és nem csupán törvényi kötelezettség lenne, nem lehet.

VI. A titkos adatszerzés hatályos szabályozása és ennek ellentmondásai

1./ A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés rendszertani viszonya

Az eddigiekben a rendőrségről, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabály, illetőleg az említettekhez kapcsolódó jogi rendelkezések alapján szóltunk a titkos információgyűjtésről, elemezve a külső engedély, illetőleg a külső engedélyező szerepét e tevékenységben. A nyílt nyomozás elrendeléséig tartó információgyűjtéstől lényegesen több vonatkozásban el kell különíteni azon tevékenységet, amely titkos bizonyíték beszerző eljárásnak tekintendő, de már a nyílt nyomozás elrendelése után történik.

Ez az eljárás a hatályos büntetőeljárás törvényhez kötött, s a részletszabályokat a Be. 200-tól 206/A.§-ig bezáróan tartalmazza a jogszabály.

Alapvető különbség tehát a korábban tárgyalt és a most tárgyalandó tevékenység között, hogy az egyik szigorúan nyomozást megelőző, ún. preaktív eljárási szakaszt elemző tevékenység, míg az utóbbi, a titkos adatszerzés a nyílt nyomozás elrendelésétől a vádemelésig tartó eljárási szakasz sajátja. Előjáróban szükséges utalni arra, hogy a Be-beli szabályok hasonlítanak a rendőrségről, illetőleg a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabályban rögzítettekkel. Eltérések azonban több ponton észlelhetők.

A Be-beli rendelkezések az engedélyező tevékenységet a nyomozási bíró feladatkörébe utalják azzal a kitételrel, hogy a nyomozási bíró a Be. egyéb rendelkezései alapján abban az ügyben, amelyben eljár, az érdemi határozat meghozatalában nem vehet részt. Nyilvánvalóan ez vonatkozik a titkos adatszerzéssel kapcsolatos eljáráshoz is.

Itt csupán megjegyzem, hogy az említett kizárási szabály⁵⁵ vonatkozik a titkos információgyűjtést bűnüldözési, illetőleg nemzetbiztonsági érdekből engedélyező bíróra is. Az előbbiekből adódóan nem lehet ugyanaz a bíró a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés engedélyezése kapcsán sem.

Ahogy azt a korábbiakban láttuk, a Be. alapján végzett titkos tevékenység vonatkozásában sem határozza meg a titkos adatszerzés fogalmát a jogszabály, csupán a jogszabály felsorolja azokat az eszközöket és módszereket, amelyek alkalmazásával ez végrehajtható.

⁵⁵ Be.21.§ (2) bekezdés, illetőleg 21.§ (1) bekezdés d/ pont.

A Be. előbb jelzett szakaszai csak az ún. külső engedélyhez kötött adatszerző tevékenységet szabályozzák. Külső engedélyezőként tehát a nyomozási bíró jár el.

A nyomozási bíró engedélye alapján a titkos adatszerzés alkalmazására, az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak az ismertetéséig az érintett tudta nélkül van lehetőség. A nyomozási bíró az alábbi eszközöket engedélyezheti:

- a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelhetik és rögzíthetik,
- levelet és egyéb postai küldeményt, valamint telefonvezetéken és más hírközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmát megismerhetik és azt technikai eszközzel rögzíthetik, illetőleg
- a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatokat megismerhetik, felhasználhatják.⁵⁶

A Be. nem tartalmazza a titkos kutatással kapcsolatos azon szabályokat, amelyeket a rendőrségről szóló, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján már korábban megismerhettünk. A jogszabály indokolása szerint ha ilyen tevékenységre kell sort keríteni, azt a nyílt, általános szabályok szerint kell lefolytatni a nyomozás elrendelése, illetőleg a vádemelés közötti időszakban.

Lényegesnek tartom megjegyezni, hogy maga az eljárási törvény tesz különbséget a nyomozás elrendelését megelőző titkos tevékenység és a nyomozás elrendelése utáni titkos adatszerzés között, amikor utal arra, hogy a jelzett szabályok nem érintik a nyomozás elrendelését megelőzően a bírói, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, e tevékenységet a külön törvényekben meghatározottak szerint az erre feljogosított szervezetek a rájuk irányadó szabályok szerint végzik.⁵⁷

Az említettek mellett a jogszabály kapcsolatot teremt a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés között⁵⁸.

⁵⁶ 1998. évi XIX. törvény 200.§ (1) bekezdés.

⁵⁷ Be. 200.§ (3) bekezdése.

⁵⁸ Be.200.§ (4) bekezdése.

Érdekes kérdést vetett fel a gyakorlat arra az esetre, ha a nyomozás elrendelését megelőzően adott ügyben titkos információgyűjtés zajlott, hogyan folytatható az titkos adatszerzéseként, ha időközben nyomozás elrendelésére került sor. A korábbi normaszövegnek megfelelően ebben az esetben új engedély beszerzése iránt kellett intézkedni. A jogszabály módosítását követően⁵⁹ ha a külön törvény alapján a bírói, illetőleg az igazságügyi és rendészeti miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben nyomozást rendelnek el, amennyiben a titkos információgyűjtés még nem fejeződött be, azt a Be. szabályai szerint titkos adatszerzéseként kell folytatni. E végett feltéve, hogy a külön törvény alapján engedélyezett titkos információgyűjtés módja (titkos házkutatás, illetőleg ennek technikai rögzítése a nyomozás során nem lehetséges) és jogalapja a Be. 201.§ szabályainak is megfelel – új engedélyt nem kell kérni arra figyelemmel, hogy a folytatott titkos adatszerzés a büntetőeljárás kereteibe tartozó cselekmény, a Nyor.142.§-ának (1) bekezdésére, illetőleg a Nyor.137.§-ának (1) bekezdésére tekintettel a nyomozó hatóság mind az adatszerzés tényéről, mind annak tartalmáról az illetékes ügyészt egyidejűleg tájékoztatni köteles⁶⁰.

A Be. rendezte a rendőrségről és nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alkalmazása során kialakult jogértelmezési kérdést, vagyis azt, hogy mi tekinthető magánlakásnak a törvény alkalmazása szempontjából⁶¹.

A titkos adatszerzés feltételrendszerét a Be. 201.§ (1) bekezdése tartalmazza. E feltételrendszert az Alkotmánybíróság módosította⁶². A jelenlegi feltételek közül az eljárási törvény nevesíti az öt évig vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos cselekményt, továbbá az üzletszerűen, bűnszövetségben vagy bűnszervezetben történő, valamint a fegyveresen elkövetett bűncselekményt, illetőleg az ilyen bűncselekmény kísérletének, valamint előkészületének gyanúját.

⁵⁹ 2007. évi XXVII. törvény 89.§ (4) bekezdés d/ pontja.

⁶⁰ Legfőbb Ügyészség Ig.99/2007.Legfü. szám 64. oldal 1. és 2. bekezdés.

⁶¹ Be. 200.§ (5) bekezdés.

⁶² 2/2007.(I.24.)ABh.

A gyanú meghatározása vonatkozásában megjegyzendő, hogy nem szükséges ún. megalapozott gyanú az adatszerzés elrendeléséhez, az egyszerű gyanú is megalapozza a titkos adatszerzés alkalmazását amennyiben az egyéb törvényi feltételek fennállnak.⁶³

A Be. 202.§-a a célszemélyek körével foglalkozik. Álláspontom szerint összevetve az előző két jogszabállyal az említett rendelkezések igen erős garanciális kontrollt tartalmaznak. Nevesíti a Be. azokat a pontokat, amikor egyébként mentességgel rendelkező személy vonatkozásában az adatszerzés alkalmazható, rögzíti azokat a szabályokat, amelyek a terheltén kívül más személlyel szembeni alkalmazhatóságra lehetőséget adnak, illetőleg tisztázza a titkos adatszerzés alkalmazása szempontjából a védő helyzetét.

Az említett rendelkezés előrelépés a rendőrségről szóló törvényben foglaltakhoz képest a vonatkozásban is, hogy bár nem pontosan körülírva, de rendelkezéseket tartalmaz arra, hogy a titkos adatszerzésnek a 201.§-ban és az (1)-(5) bekezdésben meghatározott esetekben is csak akkor van helye, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a titkos adatszerzéssel a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető⁶⁴.

Az említettekkel kapcsolatosan az előbbieken ellenére az Alkotmánybíróság bizonyos aggályokat fogalmazott meg az alábbiak szerint: „A titkos adatszerzésre a Be. 202.§ (6) bekezdése már azon az alapon is lehetőséget biztosít, ha más módon csak aránytalan nehézséggel szerezhető be a bizonyíték és valószínűsíthető, hogy a titkos adatszerzés eredményre vezet. Ebből az alkalmazás szükségességére és megengedhetőségére vonatkozó igen tág határokat kijelölő megfogalmazásból, illetve a titkos információgyűjtés esetén az általános feltételre vonatkozó törvényi kritérium hiányából már önmagában is az következik, hogy a jogalkalmazónak ...határozott feltételekhez nem kötött széles mérlegelési joga van a titkos eszközök igénybevételére”⁶⁵.

A nyomozási bíró tevékenységét megalapozó indítvány jellemzőiről, valamint a bírói határozattal kapcsolatos szabályokat annak a bírói eljárás időtartamát a Be. 203.§-ában

⁶³ Legfőbb Ügyészség Ig.99/2007.Legfű.szám. 64.oldal.

⁶⁴ Be.202.§ (6) bekezdése.

⁶⁵ 2/2007.(I.24.)ABh.

foglalt rendelkezések tartalmazzák. Ezek a rendelkezések igen nagy hasonlóságot mutatnak a korábban elemzett jogszabályokkal azzal együtt, hogy jóval precízebb a jogszabályban előírt iratok bemutatási kötelezettségének a felsorolása, utaltunk arra, hogy sem a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, sem pedig a rendőrségről szóló törvény ilyen rendelkezést nem tartalmazott, ennek ellenére kétségtelen, hogy a Be. sem köti az indítványozót valamennyi, a nyomozás addigi állását tükröző anyag teljes és naprakész bemutatására.

A Be. 204.§-a a titkos adatszerzés megszüntetésével kapcsolatos szabályokat rögzíti⁶⁶. Ezek a szabályok gyakorlatilag a korábbi jogszabályokban rögzítettekkel azonos szabályozást tartalmaz. Mindemellett azonban korlátozott körben az engedélyező bíró számára is lehetővé teszi a Be. a titkos adatszerzés megszüntetését az alábbiak szerint: A titkos adatszerzést engedélyező bíró megkeresésére a titkos adatszerzés során a megkeresés időpontjáig beszerzett adatokat az ügyész köteles bemutatni. Ha a bíró megállapítja, hogy az engedély kereteit túllépték, a titkos adatszerzést megszünteti, más törvénysértés esetén a titkos adatszerzést megszüntetheti. E végzés ellen fellebbezésnek nincs helye⁶⁷.

A fenti szabály véleményem szerint hatalmas garanciális előrelépést jelent a korábban vázolt rendelkezésekhez képest. Az engedélyező bírónak ugyanis bár korlátozott körben, de lehetőséget ad az eljárás megszüntetésére. A bírói eljárás ugyanis nem jelenthet pusztán formalitást és a mérlegelési szempontok hiánya folytán a tényleges döntési jogkör a bírói döntést igénylő esetekben nem kerülhet a bíróságon kívüli szervezetek kezébe. A bíró törvényi alávetettsége nem terjedhet odáig, hogy a döntésért személyes és szakmai felelősséggel tartozó bírót más hatóság elhatározásán alapuló intézkedés kritikátlan megjelenítőjévé fokozza le. Nem járhat továbbá azzal sem, hogy a bíróság bármely döntését valódi mérlegelési lehetőség nélkül a bírói meggyőződés kialakításához szükséges eszközök és jogi feltételrendszer hiányában kényszerüljön meghozni⁶⁸. A titkos tevékenység eredményeként beszerzett bizonyíték felhasználásával kapcsolatos gyakorlat 1994. október 1-e, tehát a rendőrségről szóló törvény hatályba lépése óta nem volt egységes. A büntetőeljárásról szóló hatályos jogszabályos külön

⁶⁶ Be.204.§ (3) bekezdés a/,b/,c/,d/,e/ pont

⁶⁷ Be.205.§ (3) bekezdése

⁶⁸ 19/1999.(VI.25.)AB. határozat

teret szentel a titkos adatszerzés eredményének felhasználásával kapcsolatosan, illetőleg külön rögzíti a titkos információgyűjtés eredményének a felhasználását⁶⁹.

Az említett körben megjelenő szabályok a Be. hatályba lépése óta változtak. A titkos adatszerzés eredményének felhasználásával kapcsolatosan a Be. 206.§ (1) bekezdését a 2006. évi LI. törvény 94.§ (3) bekezdése módosította, ez a módosítás 2006. július 1-től hatályos. Módosult ide vonatkozóan a 206.§ (3) bekezdésében foglalt szabály, a fenti jogszabály 95.§ (1) bekezdése szerint a módosítás 2006. július 1-től lépett hatályba. Hasonlóképpen a fenti jogszabály módosította a 206.§ további rendelkezéseit is. A titkos információgyűjtés eredményének felhasználásával kapcsolatos szabályokat az előbb jelzett jogszabály 95.§ (3) bekezdése iktatta be.

Ebben a körben feltétlenül utalni kell a 2/2007.(I.24.)AB. határozatban rögzítettekre.

Az előbbiekből következik, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény nem csupán egy más eljárási szakra, a nyomozás elrendelése utáni állapotra tartalmaz szabályokat, hanem az említett két rendelkezéssel (Be.206.§; Be.206/A.§) koordináló szerepet tölt be a rendőrségről, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben rögzített szabályokat illetően. Az alkotmánybírósági határozat nagy horderejű változásokat eredményezett.

Szükséges tehát utalni a 2/2007.(I.24.)AB. határozat tartalmára, ugyanis nem csak a Be-vel kapcsolatos rendelkezéseket érintette, hanem módosításokat eszközölt a rendőrségről szóló jogszabály egyes rendelkezésein is⁷⁰.

⁶⁹ Be.206.§; Be.206/A.§

⁷⁰ 2/2007.(I.24.)AB. határozat: „1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 69.§ (3) bekezdése alkotmányellenes, ezért azt 2007. december 31. napjával megsemmisíti.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 201.§ (1) bekezdésének b/, c/, d/ pontjának, „sorozatban vagy szervezett elkövetéssel megvalósuló (ideértve az továbbá elkövetést is)” szövegrészei e/ pontja és f/ pontja alkotmányellenes, ezért azokat 2007. december 31. napjával megsemmisíti. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 201.§ (1) bekezdése ezt követően az alábbi szöveggel marad hatályban: „201.§ (1) bekezdés: Titkos adatszerzésnek akkor van helye, ha az eljárás a/ 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos, továbbá

b/

c/ üzletszerűen, bünszövetségben vagy bünszervezetben történő

e/

f/

g/ fegyveresen elkövetett bűncselekmény vagy ilyen bűncselekmény kísérletének, illetőleg előkészületének gyanúja miatt folyik.

2./ A 2/2007.(I.24.) AB. határozat

Az Alkotmánybíróság határozata a Magyar Közlöny 7. számában 2007. január 24. napján jelent meg. A határozat tartalmazza a rendőrségről szóló, illetőleg a büntetőeljárásról szóló törvény támadott rendelkezéseit⁷¹. Mind a rendőrségről szóló törvény 69.§ (3) bekezdése, mind pedig a Be. 201.§ (1) bekezdésével kapcsolatosan az alkotmánybírósági határozat a következő konklúziót alkotja: A titkos információgyűjtés, illetőleg a titkos adatszerzés speciális feltételeinek az értelmezése az említett normaszöveggel kapcsolatosan parttalanná válik. A titkos eszközök és módszerek igénybevételének általános szükségességi feltételrendszere eltekintve a korábbiakban kifejtett szűk körtől meghatározatlan. Az alkalmazás mérlegelési szempontjait a vizsgált két törvény nem rögzíti. A konkrét feltételül szabott törvényi kritériumok igen tág értelmezést engednek meg. Mindez alapvető ellentétben áll a jogbiztonságból fakadó jogállami elvárásokkal, mert sérül az Alkotmány 2.§ (1) bekezdéséből levezethető, a jogszabályok világos normatartalmához fűződő és alkalmazásuk követelményeinek kiszámíthatóságára vonatkozó követelmény⁷².

Az alkotmánybírósági határozat egyik sarkalatos pontja a 2006. június 30. napjáig hatályban volt 1998. évi XIX. sz. törvény 206.§ (3) bekezdésével kapcsolatos értelmezési kérdés. Hogyan alakul a célhoz kötöttség elvének értelmezése a célhoz kötöttség feltételrendszere tekintettel egyébként a Debreceni Ítéltábla Bf.II.81/2005. szám alatti alkotmányossági aggályait illetően is?

3./ A célhoz kötöttség elve

A bűnüldöző szervek a bűncselekmények megelőzése, felderítése, a megkezdett bűncselekmények befejezésének megakadályozása, az elkövetők kilétének megállapítása illetőleg bizonyítási eszközök felkutatása érdekében már nagyon régóta használnak titkosszolgálati eszközöket. Az ily módon történő információgyűjtés a

3. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 206.§ (3) bekezdésének 2006. június 30. napjáig hatályos szövege alkotmányellenes volt.

4. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. XIX. törvény 206.§ (3) bekezdésének 2006. június 30. napjáig hatályban volt szövege a Debreceni Ítéltábla előtt Bf.II.81/2005. szám alatt folyamatban lévő büntetőügyben nem alkalmazható”.

⁷¹ Magyar Közlöny 2007. január 24. 7. szám 517-518. oldal.

⁷² 2/2007.(I.24.)AB. határozat 3.5. pontja.

bűnüldözés széles skálán mozgó eszköztárának egyik nélkülözhetetlen és hatékony módszere.

Jellegéből adódóan ennek szükségszerű velejárója, hogy nemcsak a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható vagy ezzel összefüggésbe hozható, hanem rajtuk kívül álló személyek alapvető jogaiba is beavatkozhat, nevezetesen az állampolgárok életébe, társadalmi kapcsolataiba, a magánzférájába, a családi életébe.

Figyelemmel arra, hogy a titkos információgyűjtés és adatszerzés az érintett személyek által nem ellenőrizhető és jogorvoslat nélküli, olyan jogi szabályozást kell teremteni, amely egyensúlyt biztosít a titkosszolgálati eszközök alkalmazásával érintett személyek jogainak korlátozása, illetőleg a társadalmilag is elismert bűnüldözési érdek között. Ennek szükségességét fogalmazza meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke, mely szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy magán és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába a hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmények megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 59. §-a erre vonatkozóan a következő rendelkezéseket tartalmazza: 'A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.

Ezeknek a jogoknak a korlátozása tehát csak engedély alapján és meghatározott körben lehetséges.

A kérdéssel több alkotmánybíróági határozat is foglalkozik. A személyes adatok védelméhez való jogot a testület nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve információs önrendelkezési jogként. Ennek lényege, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot rögzíteni és felhasználni fő szabályként csak az

érintett beleegyezésével szabad. Amennyiben ez nem lehetséges, utóbb számára követhetővé és ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás útját, vagyis mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő adatait.

Kivételesen törvény is elrendelheti a személyes adat kötelező kiszolgáltatását és előírhatja a felhasználás módját is. Az ilyen jogszabály korlátozza az információs önrendelkezés alapvető jogát, mellyel szembeni követelmény, hogy megfeleljen az Alkotmány rendelkezéseinek.

Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának feltétele és egyben legfontosabb garanciája a célhozkötöttség. Ez azt jelenti, hogy személyes adatot feldolgozni csak pontosan meghatározott és jogszerű célra szabad. Az adatfeldolgozásnak minden szakaszában meg kell felelnie a bejelentett és közhitelűen rögzített célnak, melyet úgy kell az érintettel közölni, hogy az megítélhesse az adatfeldolgozás hatását jogaira és megalapozottan dönthessen az adat kiadásáról, továbbá a céltól eltérő felhasználás esetén élhessen jogaival. Az érintett beleegyezése nélkül az új célú feldolgozás is csak akkor jogszerű, ha azt meghatározott adatra és feldolgozóra nézve törvény kifejezetten megengedi.

Az Alkotmánybíróság 15/1991.(IV.13.) számú határozatában fejtette ki először a célhozkötöttség elvét, melynek lényege, hogy a meghatározott cél nélküli – „készletre” – , előre nem meghatározott jövőbeni felhasználásra való adatgyűjtés és tárolás alkotmányellenes.

Ezt erősítette meg a 35/2002.(VII.19.)AB. számú határozat a sporttörvény egyes rendelkezései alkotmányosságának vizsgálatakor.

A határozatban a sporttörvény 85.§ (4) bekezdésének azon rendelkezését semmisítette meg, amely „a kamerával vagy más módon rögzített felvételeknek az azonos vagy hasonló sportrendezvényt rendezők általi igényelhetőségét” tette lehetővé. Utalt arra, hogy a sporttörvény alkotmányossági szempontból aggályos rendelkezései az adattovábbítást valamennyi nézőre vonatkozóan az azonos vagy hasonló jellegű sportrendezvény szervezői számára lehetővé teszi, ami – a jogalkotó szándéka szerint feltehetően – a rendbontás elkerülését szolgáló, az esetleges jövőbeni veszélyt elhárító, megelőző intézkedések körébe tartozik.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban kizárólag csak a tényleges és a közvetlen – és nem az eshetőleges – veszély értelmezhető a célhoz kötöttség követelményét kielégítő alkotmányos ismérvként. A vizsgált rendelkezés alkotmányossági szempontból indokolatlan, mivel nemcsak a sportrendezvény látogatásától már eltiltott, hanem más személyekről készített felvételek átadását is lehetővé teszi. Így a személyes adatnak minősülő felvételek – amelyek nem az eltiltott személyekről készültek – átadása az adatvédelemre vonatkozó garanciák hiányában az azonos vagy hasonló jellegű sportrendezvényt szervezők számára is lehetséges.

A sérelmezett szabályozás ezáltal egy távoli, elvont veszély elhárítására irányul és ennek érdekében ír elő úgynevezett „készletre” történő adatkezelést, de nem tartalmaz kellő alkotmányos garanciákat.

Mindezek alapján az Alkotmánybíróság a sporttörvény támadott rendelkezései szerint rögzített felvételekre történő utalást az azonos vagy hasonló jellegű sportrendezvényt szervezők tekintetében az információs önrendelkezési jog összetevőjének minősülő célhoz kötöttség követelménye aránytalan és szükségtelen megsértésének, ezáltal alkotmányellenesnek minősítette és az érintett norma vonatkozó rendelkezéseit megsemmisítette.

Az alkotmány sértő szabályozással együtt megsemmisítésre kerültek a felvételeknek a másik két felhasználói kör, valamint az eltiltott nézők nyilvántartásának mindhárom felhasználói köre általi igényelhetőségét biztosító törvényi rendelkezések is, amelyeket az Alkotmánybíróság nem minősített az információs önrendelkezési jog szükségtelen és aránytalan korlátozásának.

Az Alkotmánybíróság határozatai tehát zsinórmértékül állítják a célhoz kötöttség alkotmányos követelményét. A határozatokból azonban az is kiolvasható, hogy nem alkotmányellenesek az eltiltott nézőkről készült felvételek nyilvántartását és más felhasználói kör részére igény szerinti továbbítását biztosító törvényi rendelkezések, mert ezek nem minősülnek az információs önrendelkezési jog szükségtelen és aránytalan korlátozásának. Ezzel kapcsolatban azonban felvetődik a kérdés, hogy az ilyen felvételek tárolása, nyilvántartása – más felhasználói kör érdeklődésének a hiányában – nem minősül készletre történő adatkezelésnek? A célhoz kötöttség elvének alkalmazásával szoros összefüggésben van a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló

törvény 5.§ e/ pontjában⁷³ megjelölt célból beszerzett adatok bizonyítékkénti értékelésének kérdése. Egy konkrét ügyben a bíróság a fenti célból engedélyezett titkos információgyűjtés eredményeként készült telefon lehallgatás adatainak bizonyítékként történő értékelésével kapcsolatosan a következőket fejtette ki: A hivatali visszaélés büntette miatt elrendelt nyomozást megelőzően engedélyezett titkos információgyűjtés az 1995. évi CXXV. törvény 5.§ e/ pontjában meghatározott feladat végrehajtása céljából jogszerűen történt. Ez a cél azonban nem felel meg a büntetőeljárás során történő felhasználás céljának, ezért a Be. 206.§ (3) bekezdése értelmében a bíróság a telefon lehallgatás adatait a bizonyítékok köréből kirekesztette.⁷⁴

Álláspontom szerint ez a döntés a Be. 206/A.§ hatálybalépése óta⁷⁵ csak abban az esetben tekintendő irányadónak, ha a hatóság nem tett eleget haladéktalanul feljelentési kötelezettségének⁷⁶.

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésről és titkos adatszerzésről szóló jogszabályi rendelkezések meghozatalánál a jogalkotó figyelembe vette az Alkotmánybíróság határozataiban megfogalmazott célhoz kötöttség elvét. Ennek merev értelmezése azonban gyakran akadály a súlyában ugyancsak kiemelkedő jelentőségű bűnüldözési érdek érvényesülésének.

Az Alkotmánybíróság idevonatkozó határozata egyértelmű. Még az előző két rendelkezés pro futuro, tehát 2007. december 31. napjával előremenően semmisítette meg, addig a Be. 206.§ (3) bekezdés korábban hatályos normaszövegével kapcsolatosan megállapította, hogy e normaszöveg alkotmányellenes volt⁷⁷.

Az alkotmányellenesség megállapítása kapcsán az Alkotmánybíróság utalt az alábbiakra: „A Be-nek a támadott rendelkezés idején hatályos 206.§ (3) bekezdése

⁷³ A Nemzetbiztonsági Hivatal ellátja a központi államhatalmi és kormányzati szervek és létesítmények biztonsági védelmét.

⁷⁴ EBH. 2001.évi 505. sz. döntés.

⁷⁵ 2006. július 1.

⁷⁶ Be.206/A.§ (4) bekezdés b/ pont.

⁷⁷ Be.206.§ (3) bekezdés: A titkos adatszerzés eredménye más büntetőeljárásban, valamint a nyomozás elrendelését megelőzően a bíró, illetőleg az igazságügy-miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredménye büntetőeljárásban az általános szabályok szerint (76.§ (2) bekezdés) és csak akkor használható fel,

a/ ha a 201.§-ban meghatározott feltételek a büntetőeljárás, illetőleg a másik büntetőeljárás esetében is fennállnak és

b/ a felhasználás célja megegyezik a titkos adatszerzés vagy titkos információgyűjtés eredeti céljával.

alapján és az ott írt feltételek mellett engedélyezett utólagos felhasználás jogintézménye – függetlenül a jogintézmény szabályozottságának a határozat IV. fejezetében vizsgált, alkotmányjogi értelemben vett és alkotmányosan kifogásolható minőségétől – kiüresítette e feltételrendszert. Az utólagos felhasználást ugyanis mind személyi, mind tárgyi értelemben maga a törvény oldotta el a bírói engedély kereteitől. A vizsgált törvényhely az engedélyezett titkos információgyűjtés alanyának azonossága körében semmiféle egyezést nem kívánt meg, a tárgyi értelemben vett azonosságnak pedig csak az alkotmányosan egyébként is kifogásolható általános engedélyezési feltételek szintjén kellett fennállnia. Ez még a bűncselekmény azonosságára sem terjedt ki, az időbeli korlátozásra vonatkozóan pedig semmilyen szabály nem érvényesült. Más szóval az így nyert információk a bűncselekmény elévülési idején belül harmadik személyekkel szemben korlátozás nélkül felhasználhatók voltak”.⁷⁸

Az Alkotmánybíróság határozatának gyakorlati következménye közismert. Egyrészt december 31. napjáig a jogalkalmazónak módosító rendelkezést kell hozni a pro futuro megsemmisítéssel érintett szabályokat érintően, másrészt deklaratív megállapítást tett az Alkotmánybíróság, melyben megállapította, hogy a korábban hatályban volt Be. 206.§ (3) bekezdése alkotmányellenes. E vonatkozásban azonban megjegyzendő, hogy a korábbi szabály alkalmazását csak az indítványozóként érintett Debreceni Ítéltábla Bf.II.81/2005. szám alatti ügyében tiltotta meg. Ugyanis az említett szabály helyébe időközben a jogalkotó 2006. július 1. napjától új szabályt alkotott, miszerint a titkos adatszerzés eredménye annak a bűncselekménynek a bizonyítására és azzal szemben használható fel, amely miatt és akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte.

A pro futuro megsemmisített szabályok viszont az egységes bírói gyakorlat szerint 2007. december 31. napjáig alkalmazhatók⁷⁹.

4./ Létezik-e bírói operatív hatáskör?

A kérdés a titkos információgyűjtés engedélyezésével kapcsolatosan már korábban felmerült. Szükséges visszatérni e problémára a titkos adatszerzés joganyagának elemzése kapcsán is. A válasz egyértelmű, nem.

⁷⁸ 2/2007.(I.24.)AB. határozat V.2/2. utolsó bekezdés.

⁷⁹ 2/2007.(I.24.)AB. határozat IV.4/2. pontja.

A titkos adatszerzést a hatályos Be. a nyomozási bíró feladat- és hatáskörében helyezte el. A nyomozási bíró működésével kapcsolatosan általános szabály, hogy egyes jogosítványait⁸⁰ ügyészi indítványra végzi. A titkos adatszerzés engedélyezése fel sem merülhet ügyészi indítvány nélkül. Az adatszerző tevékenység engedélyezése tehát indítványra történik, az indítványnak a Be-ben rögzített szabályai meghatározzák azokat a kereteket, mely keretekben a nyomozási bírónak érdemi vizsgálat alapján el kell járni. A kérdés feltétele mégsem haszontalan. Van ugyanis a hatályos szabályozásban egy pont, amely meglehetősen indítvány nélküli mozgásteret ad a bírónak és ez önálló, mondhatjuk operatív tevékenységet is adhat a feladat ellátására⁸¹.

A titkos adatszerzést engedélyező bíró megkeresésére a megkeresés időpontjáig beszerzett adatokat az ügyész köteles részére bemutatni. Ha ebben az anyagban a bíró megállapítja, hogy az általa adott engedély kereteit túllépték vagy más törvénysértés történt, abban az esetben a titkos adatszerzést megszünteti, illetőleg a normaszöveg szerint megszüntetheti. Ez a szabály úgy gondolom, hogy megvalósítja a korábban idézett alkotmánybírói határozatban foglalt feltételeket a bírói tevékenységet illetően és ha szűk körben is, de operatív hatáskört teremt, hiszen az említett nyomozási bírói tevékenység magában foglalhatja a beszerzett bizonyítékok elemzését, értékelését, annak ellenőrzését, hogy az idevonatkozó jogszabályokat a bizonyítékok beszerzése körében betartották-e.

5./A bírói tevékenység sajátosságai, az engedélyezéshez kapcsolódó adminisztratív eljárások

A bírói gyakorlat egységesnek tűnik a vonatkozásban, hogy a nyomozási bíró titkos adatszerzést engedélyező tevékenysége több vonatkozásban államtitok jelleggel bír, s ebből adódóan nem tekinthető nyilvános tevékenységnek. Az államtitokkörü érintettség maga után vonja az államtitokról és szolgálati titokról szóló jogszabály alkalmazását a titkos adatszerzés engedélyezése körében is, nem csak a titkos információgyűjtéssel érintett körben, melyet már korábban vizsgáltunk.

⁸⁰ Be.207.§ (1)-(2) bekezdés.

⁸¹ Be.205.§ (3) bekezdés.

A nemzetbiztonsági szolgálatok eljárása során a titokkörü jegyzékük 110. pontja szerint államtitoknak minősül „a titkosszolgálati eszközökre, módszerekre, eljárásokra és ezek alkalmazására vonatkozó, illetve az ilyen úton keletkezett adat”.

Tehát a titkos adatszerzés során rögzített adat is.

Az 1995. évi CXXV. törvény 61.§ (2) bekezdése szerint a nemzetbiztonsági szakszolgálat a szolgáltatói feladata keretében nyert valamennyi adatot a megrendelő szerv számára továbbítja és egyúttal a továbbított adatokat saját nyilvántartásából törölni köteles.⁸²

A titkos adatszerzés során beszerzett információk vonatkozásában a Be. hatályba lépése óta felmerül az a kérdés, hogy a keletkezett adatok államtitoknak minősülnek-e. Egyes elképzelések szerint igen, más elképzelések szerint csupán abban az esetben, ha az adatszerzést információgyűjtés előzte meg és az adatszerzés során az információgyűjtéssel beszerzett adatok felhasználására is sor került. Ebben a vonatkozásban megjegyzendők az alábbiak:

A tényleges helyzet szerint a titkos adatszerzést a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek titokkörü jegyzékei, illetőleg a Be. nem tekinti minősített adatnak, azonban a tevékenység jellege, nevezetesen a szakszolgálati tevékenység, operativitás és a szakszolgálati tevékenységre vonatkozó egyéb szabályok alapján a Legfőbb Ügyészség álláspontja szerint minden olyan esetben, amikor a megszerzeni célzott, illetve a ténylegesen megszerzett adat önmagában nem minősített adat a megrendeléssel egy időben kezdeményezni kell, hogy a nemzetbiztonsági szakszolgálat a minősítéskor az érvényességi időt az átadás napjában határozza meg.⁸³

A titkos adatszerzéssel kapcsolatos szabályozás jellemzője, hogy az adatszerzésről készült, az iratokhoz csatolt okirat valamint az adatszerzés során megszerzett adat megismerésére a gyanúsított és a védő az általános szabályok szerint jogosult. Erre legkésőbb az iratismertetés során van lehetősége. Nyilvánvalóan a titkos adatszerzés tényét és eredményét az ügyész is jogosult megismerni ugyan úgy, mint ahogy a titkos információgyűjtés tényét és eredményét is megismerheti korlátozás nélkül.

⁸² Legfőbb Ügyészség Ig. 99/2007.Legfű. szám Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről 65. oldal.

⁸³ Legfőbb Ügyészség Ig. 99/2007. Legfű. szám Emlékeztető 65. oldal.

A Be. hatályos szabályai több kérdésben foglaltak el az eddigi gyakorlatot tisztázó álláspontot. Ebben a körben szükséges utalni a Be. 206/A.§-ban megjelölt szabályrendszerre, amelyek a titkos információgyűjtés eredményének felhasználásával kapcsolatos problémakört érinti és az eddigi „szokáshoz” képest normaszövegbeli szabályokat adtak. Ebben a körben kiemelkedő jelentősége van a Be. 206/A.§ (7) bekezdésében foglalt szabálynak.⁸⁴

Több bírói tanácskozáson felmerült, hogy az előbbieket szerint adott engedély minősített okirat, illetőleg az engedély tartalmát nézve az ott szereplők minősített adatnak tekinthetők-e.⁸⁵ A bírói gyakorlat azt az álláspontot tükrözi, amelyet egyébként a büntető kollégiumvezetők 2007. március 19-21-e között tartandó kollégiumvezetői értekezlete fogadott el, hogy a Be. 206/A.§ (7) bekezdése szerinti igazolás nem tekinthető minősített adatnak.

Az előbbi szabályrendszer vonatkozásában feltétlenül előrelépést és a garanciális szabályok erősítését jelentette a 206/A.§ (6) bekezdésének a megjelölése. E pontban a nyomozási bíró végül is a titkos információgyűjtés célhoz kötöttségét ellenőrzi.⁸⁶

A titkos információgyűjtéssel kapcsolatosan a Be-ben megjelenő célhoz kötöttség vizsgálata körében feltétlen értelmezési kérdés a 206/A.§ (4) bekezdés b/ pontjában megjelenő „haladéktalan”⁸⁷ kifejezés.

A haladéktalan kifejezés értelmezésére többféle megoldás jelent meg. A megoldások egy része valamiféle időtartamhoz kötötte a haladéktalan kifejezés érvényesülését. A Be-ben megjelenő határidőkre tekintettel pld. többen a 8, illetőleg ide vonatkozóan a 15 napos határidőt tekintették, mások álláspontja szerint az ügy terjedelmét, illetőleg a vizsgált adatok nagyságából kell kiindulni és ebből adódóan az elképzelések szerint a felderítés befejezésével egy időben kell megtenni a feljelentést. Ezt takarja a haladéktalan kifejezés. Más álláspont szerint a haladéktalan szó egyidejűséget jelent és

⁸⁴ „A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés tényét a megyei, fővárosi bíróság elnöke igazolja. Az igazolás tartalmazza a bíróság megjelölését, az engedéllyel érintett ügy számát és tárgyát, az érintett személy nevét, a titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló előterjesztés, illetőleg az engedély kereteit.”

⁸⁵ Legfelsőbb Bíróság Kollégiumvezetője 2007.EL.II.E.4/1. szám 8. oldal.

⁸⁶ 1998. évi XIX. sz. törvény 206/A.§ (6) bekezdés.

⁸⁷ „A büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a titkos információgyűjtést végző szerv a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.”

tartalmát, azt, hogy a feljelentés késedelemmel járt-e mindig csak az adott konkrét ügyben lehet értelmezni.

A Be. módosításával kapcsolatosan megjelent egyik értelmezés szerint a titkos információgyűjtést végző szerv akkor teljesíti haladéktalanul a feljelentési köteleességét, ha a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzésekor a titkos információgyűjtés engedélyezett időtartamának letelte előtt azt nyomban megteszi⁸⁸. Autentikus forrás tehát az említett kérdést nem döntötte el ez idáig. Egyesek ún. gumi szabályként értelmezik a (6) bekezdés rendelkezését, mások igyekeznek szoros határidőhöz kapcsolni annak tartalmát. Úgy gondolom, hogy a probléma igen lényeges, ugyanis ez a szabály akadályozza meg az ún. dossziéra dolgozást, tehát azt, hogy bizonyos információkat az azt felderítő szervezetek beszereznek, tárolnak és kényük-kedvük szerint használnak fel a későbbiekben egyéb operatív tevékenységükkel kapcsolatosan. Ez az utóbbi tevékenység súlyosan sérti az információgyűjtéssel, adatszerzéssel kapcsolatos alapvető garanciális szabályokat. Tehát a normaszövegben a haladéktalan kifejezés helyébe pontos időtartamot megjelölő kifejezést kellene rögzíteni. Ismételten utalni kívánok az Alkotmánybíróság e tárgykörben megjelent 2/2007. (I.24.)AB. határozatában megjelenő normavilágosság követelményére.

A bírói tevékenységgel kapcsolatosan a következő eljárási feltételre szeretném a figyelmet felhívni. Mind a titkos információgyűjtés, mind pedig a titkos adatszerzés bírói engedélyezésével kapcsolatosan a jogszabályok hatályba lépése óta több alkalommal felmerült, hogy az engedélyező bíró vonatkozásában B, illetőleg C típusú biztonsági ellenőrzésre szükség van-e. Vagyis csak az a bíró engedélyezhet ilyen tevékenységet, aki a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény mellékleteként szereplő „tesztet” kitöltötte, illetőleg az említett biztonsági ellenőrzésen átesett. A bírói igazgatási gyakorlat következetes abban a tekintetben, hogy ilyen ellenőrzést az engedélyező bíró vonatkozásában nem követel meg, ugyanis a bírók jogállásáról és bírói szervezetről szóló jogszabályok több helyen rögzítik azt, hogy bíró önmagában köteles a tudomására jutott államtitkot megőrizni. E generális kötelezettség a bírói igazgatási kar álláspontja szerint nem követel meg további biztonsági ellenőrzést,

⁸⁸ Legfőbb Ügyészség Ig. 99/2007. Legfű. szám 66. oldal.

ugyanis az ezzel ellentétes gyakorlat oda vezetne, hogy a bírói karban vannak megbízható, illetőleg kevésbé megbízható bírók.

Ez a kérdés egyébként legutóbb is felmerült és a szakmai tanácskozás nemleges álláspontra jutott a korábbi állásponthoz hasonlóan⁸⁹.

A titkos adatszerzéshez kapcsolódó adminisztratív eljárások vonatkozásában a gyakorlat bár tételes belső szabályt e vonatkozásban nem sikerült fellelni, megyei bírósági elnöki utasítások és elnöki intézkedések határozzák meg a tevékenység jellegét. Összességében a titkos információgyűjtéssel illetőleg a titkos adatszerzéssel kapcsolatos adminisztratív eljárás nagy hasonlóságot mutat függetlenül attól, hogy főszabályként az adatszerzéssel kapcsolatos tevékenység az szorosan nem tekinthető államtitokkörü tevékenységnek, szemben a titkos információgyűjtéssel.

A titkos adatszerzés esetében az adminisztratív eljárásra értelemszerűen a nyomozási bíróval kapcsolatos adminisztratív eljárások az irányadóak. Több esetben azonban az eljáró megyei bíróságok biztonsági szabályokat alkalmaznak. Ilyen pld. az, hogy a nyomozási bírói lajstromhoz képest az adatszerzéssel kapcsolatos tevékenység külön lajstromban foglal helyet, így biztosítja az engedélyező apparátus azt, hogy az adatszerzéssel kapcsolatos tevékenység végül is nem nyilvános tevékenység, szükség esetén államtitokkörü tevékenység, s az elkülönített lajstromba a betekintési engedélyt csak korlátozottan ad az elnök. Nyilvánvalóan az elkülönített lajstrom nem hálózati lajstrom, s alapvető érdek, hogy az elkülönített lajstromban lévő tevékenység külső szemlélő számára ne legyen megismerhető.

A nyomozási bírói lajstrommal a kapcsolatot az adott ügyben csupán hivatkozási szám adja. Ez a gyakorlat egyébként általánosan jellemző és az adatszerzéssel kapcsolatos tevékenység adminisztrációját megfelelő védelemben részesíti.

6./ A bírói tevékenység az államtitokról valamint a szolgálati titokról szóló törvényi szabályozás tükrében

Az említett kérdésről az eddigiekben már több dolog elhangzott. Azért találtam szükségesnek új címként kezelni, mert a titkos tevékenység dominál mindkét eljárásnál, s e tevékenység védelmére végül is több vonatkozásban a jelenlegi hatályos szabályozás

⁸⁹ 2007.EL.II.E.4/1. szám Legfelsőbb Bíróság Kollégiumvezetője.

körében az államtitokról és szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény rendelkezései biztosítanak védelmet. Következésképpen az említett jogszabály határozza meg a bírói határozat formai kellékeit. A formai kellékek között mindazon formai feltételeknek meg kell felelni, melyet az államtitokról és szolgálati titokról szóló törvény előír. Ki kell tűnjön az iratból titkos információgyűjtés esetén minden esetben, titkos adatszerzés vonatkozásában pedig amikor a tevékenység alapját információgyűjtéssel beszerzett adatok adják az irat államtitok jellegének, az ezzel kapcsolatos felhívásnak, tartalmaznia kell a bírói végzésben a bírói végzéssel kapcsolatos iraton az érvényességi idő feltüntetését, rögzíteni kell a minősítő nevét, s nem mellékes annak rögzítése sem, hogy az illető határozatot ki kaphatja meg pontosan feltüntetve a határozat példányszámát, illetőleg a postázás módját. Az iratok, illetőleg a bírói határozat postázásával, szállításával kapcsolatosan is nyilvánvalóan meg kell felelni az államtitokról és szolgálati titokról szóló jogszabályban rögzített feltételeknek. Több esetben előfordult már az, hogy az alaki hiányos határozat azért nem minősült államtitoknak, mert hogy az ezzel kapcsolatos felhívás az ide kapcsolódó formai feltételek nem voltak megfelelőek.

A bírói engedélyező tevékenység egyik legfontosabb eleme tehát az 1995. évi LXV. törvényben foglalt feltételeknek történő megfelelés. E nélkül ugyanis értelmét veszti a nyílttá tétellel kapcsolatos eljárás, értelmét veszti az eljárás során a betekintéssel kapcsolatos speciális rendelkezések alkalmazása is.

Nyilvánvalóan az államtitok jellegből következik, hogy mind a titkos információgyűjtés, mind a titkos adatszerzés vonatkozásában az említett eljárási cselekményekről a célszemély is csak igen korlátozott keretek között szerezhet tudomást. A titkos információgyűjtés vonatkozásában a rendőrségről és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény hatálybalépésekor olyan szabály, amely lehetővé tette volna a célszemély tájékoztatását nem létezett. A Be. szakított a szabályozás említett elképzelésével és további garanciális elemet épített be a célszemély vonatkozásában is⁹⁰.

⁹⁰ 1998. évi XIX. törvény 205.§ (5) bekezdés: 'Az ügyész a titkos adatszerzés tényéről annak befejezését követően értesíti a bírói engedélyben érintettet, ha az érintett ellen nem indult büntetőeljárás és az értesítés a büntetőeljárás sikerét nem veszélyezteti.'

Az értesítésnek tehát speciális feltételei vannak. Egyrészt a titkos adatszerzés befejezése után kerülhet sor a célszemély értesítésére abban a helyzetben, ha ellene nem indult büntetőeljárás, s további feltételként jelentkezik az, hogy ez az értesítés a büntetőeljárás sikerét ne veszélyeztesse.

A törvény nem tartalmaz egyéb olyan passzust, amely lehetővé tenné a célszemély értesítését az említett titkos tevékenységről, illetőleg ha a fenti feltételek nem teljesülnek be, a célszemély ellen nem indítanak büntetőeljárást abban az esetben sem lehetséges részére értesítés kiadása.

VII./Kriminalisztikai vonatkozások

1./A titkos felderítés helye a kriminalisztika rendszerében

A kriminalisztika tudománya a büntetőjogi tudományok mellett elhelyezkedő a büntetőjogi tudományoktól és a tételes jogtól elszakíthatatlan tudományos diszciplína, a bűnözés kérdéseit nem dogmatikai alapon, hanem tényleges jelentkezésükben tanulmányozó bűnügyi tudományok egyike⁹¹.

Az előbbi általános meghatározás mellett nem hagyható figyelmen kívül a Viski László által 1961-ben adott meghatározás, amely már a kriminalisztika tudományának gyakorlati vetületeit definiálja⁹².

A témánk szempontjából lényeges a felderítéssel kapcsolatosan a fent idézett definíció mellett egyes szerzők csupán a krimináltechnikai tevékenységre helyezik a hangsúlyt a sajátos krimináltechnikai eszközök és módszerek között tárgyalva a témát⁹³.

⁹¹ Anti-Balláné-Berta-Bócz-Cserhalmi...Kriminalisztika. BM Hivatala és Kiadó, szerkesztette: Dr. Bócz Endre 2004. 13. oldal.

⁹² „A kriminalisztika bűncselekmények nyomozásának felderítésének tudománya. Célja a tételes jog által meghatározott keretekben olyan módszereket és eljárásokat dolgozzon ki, amelyek segítségével a készülő bűncselekmények leleplezhetők, megakadályozhatók, a már elkövetett bűncselekmények felderíthetők, elkövetőjük megállapítható és felelősségre vonható.”

Nyomozástani kézikönyv Viski László, ld. Kriminalisztika, szerkesztette: Dr. Bócz Endre BM Hivatalok és Könyvkiadó 2004. XXVI. fejezet 969. oldal (A fejezetet írta: Dr. Finszter Géza az állam- és jogtudományok kandidátusa.)

⁹³ Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó Budapest, Pécs 2005. XII.fejezet 239-280. oldal.

Kétségtelen, hogy a titkos felderítés sajátos eszközrendszerrel bír. Az eszközrendszer kifejlesztése s alkalmazása alapvető jelentőséggel bír a titkos felderítő tevékenységet illetően nem csak a bírói engedélyhez kötött ún. külső engedélyes tevékenységek esetén, de a nem külső engedélyhez kötött tevékenység vonatkozásában is. Az előbbiekre tekintettel a titkos krimináltechnikai információ szerző eszközök fejlesztése az elmúlt időszakban a magyar gyakorlatban is jelentős szerephez jutott.

Egyes források szerint a titkosszolgálati eszközök közül nagy valószínűséggel a lehallgatásra költenek legtöbbet a világon, becslések szerint mintegy 15-20 milliárd eurót évente. A legnagyobb fogyasztók az USA és Nagy-Britannia⁹⁴.

2./ A titkos felderítés technikai jellegű eszközei

A titkos felderítés eszközeiként különböző technikai jellegű eszközök jöhetnek szóba. Ezeket a szerkezeteket a 16/2004.(II.6.)Korm. rendeletben eszközölt felsorolás tartalmazza. A rendelet XXVI. fejezet a következő titkosszolgálati eszközöket tartalmazza:

1. lehallgató eszközök és ezek alkatrészei és tartozékai⁹⁵.

A lábjegyzet titkosszolgálati eszközként nevesíti a lehallgató eszközök felderítésének, működésének kimutatására szolgáló eszközöket is⁹⁶.

Külön szabályozza és felsorolja a titkos vizuális megfigyelés eszközeit⁹⁷. Szabályozza illetőleg felsorolja a rendelet a titkos behatolás eszközeit⁹⁸.

⁹⁴ Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminálisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus Kiadó Budapest, Pécs 2005. 268. oldal.

⁹⁵ Lehallgató eszköznek minősül bármely elektronikus, mechanikus vagy más eszköz, módszer, technológia, szoftver, amely az információkhoz egyébként jogosan hozzáférők, illetve a kommunikációkban részt vevők tudta nélkül titkosan alkalmazható és a következő tulajdonságok valamelyikével rendelkezik: a/ közvetlen veszély titkos lehallgatása, továbbítása, rögzítése b/ fizikális vagy analóg információkat tároló és feldolgozó számítógépekből, számítástechnikai eszközökből a hozzájuk használt információhordozókon tárolt információk bármely módon történő titkos megszerzésére, továbbítására, rögzítésére alkalmas, c/ vezetékes, vagy vezeték nélküli beszélő és nem információkat továbbító távközlési rendszerek.

⁹⁶ Ezek az eszközök mindazon termékek, amelyek a lehallgató eszközök felderítésének, működésének kimutatására tervezték és gyártottak.

⁹⁷ Titkos vizuális megfigyelő eszköznek minősülnek mindazok az optikai mechanikus elektronikus és egyéb eszközök és tartozékaik, illetve ezek működtető szoftverei, amelyek az alábbi tulajdonságok bármelyikével rendelkeznek: emberi tevékenység összefüggő cselekményeinek titkos megfigyelésére szolgálnak, az így nyert információ továbbítására és feldolgozására alkalmasak.

Titkosszolgálati eszköznek tekinti a jogszabály a rejtjelező és titkosító berendezéseket⁹⁹. A rendeleti szabályozásból láthattuk, hogy a technikai eszközöknek külön kiemelt jelentőségük van. Azonban önmagukban a technikai eszközök nem elegendőek a titkos felderítés hatékony lefolytatásához. A titkos felderítés jelentős vonását teszi ki a krimináltechnika mellett a krimináltaktika is, azon kérdések vizsgálata, hogy a jogszabályi keretek között a titkos felderítés hogyan, milyen megfontolásokból, milyen elképzelések mentén alkalmazhatók hatékonyan.

3./ A titkos felderítés mint megismerő tevékenység

A krimináltaktikai szempontból a titkos felderítés megismerő tevékenység. Olyan fajta tevékenység, amely a bűnüldöző hatóságoknak a bűncselekmények feltárására irányuló titkos módszerekkel végrehajtott megismerő tevékenysége, a kriminális események megelőzése, megszakítása és bizonyítása céljából. Ennek a megismerési folyamatban négy elemét lehet elkülöníteni: külön kell kezelni a felderítés célját, külön a felderítési tárgyat, a felderítés alanyát, illetőleg a felderítés módját.

A felderítés céljaként a hatályos jogszabályi közeg szempontjából nemzetbiztonsági, bűnüldözési, illetőleg igazságszolgáltatási célt különböztetünk meg.

A felderítés tárgyaként a bűncselekmény a gyanús magatartás vagy annak közvetlen kockázatát kell vizsgálni.

A felderítés alanyaként a nemzetbiztonsági szolgálatok és a bűnüldöző hatóságok jöhetnek szóba.

A felderítés módja esetén mindig a felderítő erőkről, a felderítő eszközökről, módszerekről és alkalmazásuk eljárási formáiról beszélünk.

⁹⁸ Titkos behatoló eszköznek minősül minden mechanikai elektronika, optikai és szoftver eszköz, illetőleg ezek tartozékai, amely zárt objektumban (zárt földterület, épület, gépkocsi) történő titkos behatolás céljából készült és a következő jellemzők bármelyikével rendelkezik: mechanikus, elektromos, elektronikus vagy egyéb elven működő záruk nyitására tervezett és gyártott eszközök, amelyek nélkül biztonsági rendszerek működésképtelenségét kiváltó eszközök.

⁹⁹ A rejtjelező és titkosító eszközök speciális rejtjelkulcsok előállítására, elosztására, szállíttatására tervezett vagy használt eszközök, berendezések és speciálisan ehhez tervezett szoftverek, valamint az ún. rejtjel kulcsok.

A felderítés elemei mellett szintén krimináltaktikai szempontok alapján érdemes megvizsgálni két elemet, az egyik a felderíthetőség kérdése, a másik pedig a bizonyíthatóság problémája¹⁰⁰.

A szerző (Dr. Finszter Géza) felderíthetőségen a következőt érti: álláspontja szerint a felderíthetőség arra ad választ, hogy milyen feltételek mellett juthat a kriminális cselekmény a hatóság tudomására és milyen további műveletek szükségesek ahhoz, hogy a hatóság a maga számára sikerrel tárja fel a bűnös magatartás valamennyi mozzanatát. A bizonyíthatóság álláspontja szerint azt tükrözi, hogy milyen mértékben állnak rendelkezésre a bírósági tárgyaláson felhasználható bizonyítékok, melyek megfelelnek a perrendszerű bizonyítás követelményeinek.

A szerző művében a felderíthetőséget és a bizonyíthatóságot több kategóriára osztja gyakorlati szempontok szerint. Abban az esetben, ha az ügy könnyen felderíthető és könnyen bizonyítható az állami büntető igény kielégítése a legegyszerűbb feladat. Ezekben az esetekben nyilvánvalóan titkos felderítésre, az előzetes tevékenységre nincs szükség. A következő kategóriát a könnyen felderíthető és nehezen bizonyítható ügyek képezik. Ebbe a körbe különböző élet elleni és erőszakos bűncselekményeket sorol. Álláspontja szerint az említett helyzetben a nyomozáson belül végzett titkos adatgyűjtés nélkülözhetetlen eszköze az eredményes nyomozásnak¹⁰¹. A harmadik kategóriaként említi a nehezen felderíthető, de könnyen bizonyítható bűncselekmények kategóriáját. Ebben a körben veszi számba a Btk. XVII. fejezetébe foglalt gazdasági bűncselekményeket, s az az álláspontja, hogy ebben a szituációban megfelelő szakértői tevékenység mellett nincs szükség a titkos szakasz beiktatására.

Negyedik kategóriaként említi a nehezen felderíthető és nehezen bizonyítható ügyeket. Ilyennek tekinti a szervezett bűnözés különböző erőszakos változatait, a korrupciós cselekményeket, valamint a bűnöző vállalkozások működését, pld. a pénzmosással kapcsolatos fedőszervezetek tevékenységét. Álláspontja szerint az említett kategória felderítése komplex nyomozati tevékenységet követel és a komplex tevékenység mellett fontos krimináltaktikai elem a titkos felderítés.

¹⁰⁰ Finszter Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok OKRI kiadványa Budapest 2000.

¹⁰¹ Finszter Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok, OKRI kiadványa, Budapest 2000.

A dolgozat korábbi fejezeteiben a jogi háttérről, a jogi háttérhez kapcsolódó értelmezési kérdésekről beszéltünk. Nyilvánvaló a kriminalisztikai mozgásterület szorosan kapcsolódik a jogi háttérhez. Konkrét, körülírt jogi háttér nélkül a kriminalisztikai hatások vizsgálatára, illetőleg azzal kapcsolatos következtetések levonására nincs lehetőség. A kriminalisztikai vizsgálódásnak választ kell adni nyilvánvalóan arra, hogy a jogi háttér kimeríthető-e, alkalmazható-e, melyek az alkalmazás kriminalisztikai hatásai. Ebből a szempontból a szakirodalom stratégiai és taktikai szempontokat rögzít. Egyesek rendészeti és bűnügyi felderítésről tesznek említést¹⁰². A rendészeti felderítés és a bűnügyi felderítés között nyilvánvalóan jól elhatárolható különbségek vannak. Ebből a szempontból nézzük meg, hogyan szólnak a vonatkozó jogszabályok. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. sz. törvény 63.§ (1) bekezdése¹⁰³. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. sz. törvény 53.§ (1) bekezdése¹⁰⁴.

A Be. 200.§ (1) bekezdése rendeltetéséből adódóan az előbb idézett jogszabályi rendelkezésekhez képest más feltételrendszert rögzít¹⁰⁵.

A normaszövegek összehasonlítása alapján egyet kell értenünk a rendészeti felderítés és a bűnügyi felderítés közötti különbségtétellel.

A probléma azonban nem ilyen egyszerű. Az érintett és vizsgált normaszövegek arra is utalnak, hogy az ún. bűnügyi felderítés s az előbbieken rendészeti felderítésként aposztrofált rendőrségi, nemzetbiztonsági tevékenység egyes elemei keverednek. A keveredés nyilvánvalóan eredményezheti a garanciális szabályok elerőtlenedését és az

¹⁰² Finszter Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája, a titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok, OKRI kiadványa, Budapest 2000.

¹⁰³ A rendőrség a bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, felderítésére, megszakítására, az elkövetők kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, bizonyítékok megszerzésére, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében – törvény keretei között – titokban információt gyűjthet.

¹⁰⁴ A nemzetbiztonsági szolgálatok a 4-9.§-okban foglalt feladatai teljesítése érdekében titkos információgyűjtést folytathatnak, ez nem terjed ki a 4.§ h/ pontjában és a 8.§ (1) bekezdés d/ pontjában meghatározott feladatok ellátására. (2) bekezdés: A nemzetbiztonsági szolgálatok a titkos információgyűjtés speciális eszközeit és módszereit csak akkor használhatják, ha az e törvényben meghatározott feladatok ellátásához szükséges adatok más módon nem szerezhetők be.

¹⁰⁵ Az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig az érintett tudta nélkül

a/ a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti,

b/ levelet és egyéb postai küldeményt, valamint telefonvezetéken vagy más hírközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmát megismerheti és azt technikai eszközzel rögzítheti,

c/ a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatokat megismerheti és felhasználhatja (a továbbiakban: titkos adatszerzés).

állami kontroll, mármint a jogi kontroll csökkenését¹⁰⁶. Kétségtelen és ez a titkos felderítést körülölelő jogi szabályrendszer és a jogi szabályrendszerrel kapcsolatos kodifikációs tevékenység is mutatja az egyes kodifikációs eljárások és a felderítés érdekei több vonatkozásban ellentétbe kerültek egymással és ezeket az ellentéteket a hatályos szabályozás is magán viseli. Példaként szeretnék utalni a bűnmegelőzés egyes kérdéseire, s ezzel együtt az ún. objektum védelem problémájára, amely adott esetben totális elhárítást jelenthet és egy kontroll nélküli bűnügyi, rendészeti elhárító szervezet működéséhez vezethet. Ugyan ilyen problémaként jelentkezik a jogi háttérben, s ennek nyilvánvalóan kriminalisztikai vonzatai is működnek, a célhoz kötöttség elvének értelmezése, s az a görcsös ragaszkodás egy szélesebb körű jogi értelmezéshez ebben a tekintetben, amely több vonatkozásban megjelent a jogi szabályozás módosításával kapcsolatosan és széles körű felhatalmazást követelne¹⁰⁷. Tétélesen ellentétes érdekek nyilvánulnak meg egy korrekt jogi szabályozás megteremtésével kapcsolatosan a támogatandó kodifikációs törekvésekben¹⁰⁸.

Összefoglalva a jogi szabályozás azt igényli nyilvánvalóan, hogy az emberi jogok korlátozására csak akkor kerüljön sor, ha annak tényleges alapja van. A tényleges alap a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja. A felderítési tevékenység vonatkozásában pedig a felderítők éppen arra hivatkoznak, hogy a hírszerzés előzetes kérdésként a gyanút óhajtja tisztázni.

A jogászok – az Alkotmánybíróság több határozatában megjelenően – arra figyelmeztetnek, hogy az állampolgári jogok korlátozása csak a bűncselekmény feltételezett elkövetőjével szemben indokolt.

A rendészeti felderítés érdekei nyilvánvalóan az előbbivel ellentétesek, ti. olyan eszközöket alkalmaz, amellyel az állampolgári jogok korlátozásához fűződő elveket nem lehet betartani, ugyanis ha ezeket tétélesen betartanák, a felderítés eredménytelen lenne.

¹⁰⁶ Kriminalisztika. Szerkesztette: Dr. Bócz Endre. BM Duna Palota és Könyvkiadó, Budapest 2004. 981. oldal.

Finszter Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok, OKRI kiadványa Budapest, 2000.

¹⁰⁷ Az Országos Rendőr-főkapitány 101-18/13/1/2004. számú megkeresése.

¹⁰⁸ Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróság Elnökének 2004.EL.II.A.5/29. számú válasza.

VIII. Az operatív úton beszerezett információk értékelése és bizonyítékként történő felhasználása

1./ Nyomozati tevékenység az operatív adatok alapján

A nyomozás igen bonyolult folyamat, mert túlnyomórészt múltban lezajlott egyedi jellegű és többnyire titkolt magatartásokat kell alaposan és gyorsan felderíteni illetőleg a bírósági felelősségre vonáshoz szükséges és elégséges törvényi bizonyítékokat összegyűjteni. A nyomozás tehát megfelelően rendezett gondolati és gyakorlati tevékenységet takar¹⁰⁹.

A kérdés az, hogy az előbbieken tárgyalt bűnügyi illetőleg rendészeti felderítésnek mi a helye, szerepe a nyomozásban.

A titkos felderítés, minthogy a nevében is benne van alapvető feladata bizonyítékok felkutatása, illetőleg az egyszerű gyanú valamint a megalapozott gyanú tisztázása. Éppen ezért a bűncselekmény egyszerű gyanúja esetén már az adatgyűjtés és a halaszthatatlan nyomozati cselekmény körében is alapvető jelentőséggel bírnak a korábban tárgyalt operatív eszközök és módszerek.

Nem mellékes az, hogy az elkövetővel szemben az egyszerű gyanú fennállásakor a büntetőeljárás törvény még nem enged meg a gyanúsított elleni nyílt, alakszerű nyomozási cselekményeket, így nyilvánvalóan az informális, vagy az operatív adatszerzési lehetőségek maradnak meg, s annak vizsgálata történik, hogy az egyszerű gyanút megerősítik-e egyéb adatok. Ez a tevékenység a rendőrségről, illetőleg a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján történhet abban az esetben, hogy ha titkos felderítésről beszélünk. Elsődleges cél tehát az egyszerű gyanú tisztázása, annak megerősítése vagy pedig elvetése. Az operatív adatok beszerzése kapcsán több esetben szóltunk az adatbeszerzés eljárási feltételeiről és több esetben szóltunk arról, hogy a tevékenység államtitokkörbe tartozó munka. Éppen ezért gyakran felvetődik a kérdés, hogy a titkos felderítéssel beszerezett adatok milyen módon használhatók fel a későbbiekben. Nyilvánvalóan szükséges az államtitokkörbe tartozó adatok nyílttá tétele,

¹⁰⁹ A gondolati tevékenység alapvetően részismeretekkel, adatokkal végzett munka, a gyakorlati tevékenység pedig a törvény által meghatározott eljárási cselekmények adott helyen, időben, mások jelenlétében bizonyos technikai feltételek mellett történő elvégzését, megvalósítását jelenti. Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminálisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó 2005. 407. oldal.

a minősítés feloldása ahhoz, hogy a nyílt büntetőeljárásban ezek az adatok felhasználhatóak legyenek.

Kérdés az, hogy ezzel együtt van-e kevésbé időigényes módszer az operatív adatok felhasználására. A rendőrségről szóló törvény 1994. október 1-én történt hatályba lépését követően éppen az említett problémára tekintettel lánngolt fel a vita, az operatív adatok ténylegesen felhasználhatók-e, nem túlságosan bonyolult-e a felhasználás előkészítése, arra is figyelemmel, hogy államtitokkörbe tartozó tevékenységről van szó, vagy pedig csupán orientálják, befolyásolják a nyomozás menetét és irányát.

Ebben a körben gyakran hangzott el párhuzam a poligráf vizsgálatokkal kapcsolatosan, mondván, kétséges annak bizonyítékkénti értékelése, viszont arra alkalmas, hogy a nyomozás irányát nagy vonalakban befolyásolja. Jelzem, hogy időközben a poligráf vizsgálattal kapcsolatos korabeli vitát a hatályos Be. rendelkezései megoldották. Ugyanis a poligráf vizsgálatot gyakorlatilag az új Be. hatálybalépése óta szaktanácsadói vizsgálatnak tekinti a törvény és annak értelmezése.

Időközben az operatív adatok felhasználásával kapcsolatos problémák is nyugvópontra jutottak, ti. mind a rendőrségről, mind a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló jogszabályok, mind a mögöttes rendeleti szabályozás, illetőleg a Be. megoldotta a kérdést azzal, hogy jól átláthatóvá és egyértelművé tette az operatív adatok nyílttá tételével kapcsolatos szabályozást. Ebben a körben csupán a Be. rendelkezéseire kívánok utalni, s arra, hogy a Be. 206/A.§-a szerint külön alcímben rendezi a titkos információgyűjtés eredményének felhasználásával kapcsolatos kérdéseket.

Az előző fejezetben elemeztem az Rtv¹¹⁰. 63.§ (1) bekezdésében foglalt szabályt, egyrészt összehasonlítva a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényi rendelkezésekkel, másrészt a Be. ide vonatkozó hatályos rendelkezésével¹¹¹. Mindebből nyilvánvalóan az is következik, hogy a rendészeti felderítésként aposztrofált rendelkezések azért többet nyújtanak a nyomozás számára, mint egyszerű rendészeti felderítést, hiszen a nyomozással kapcsolatosan olyan tevékenység is folyik, amely nem csupán egyszerű rendészeti államigazgatási felderítésnek tekintendő, hanem jórészt a konkrét gyanú igazolására, a konkrét cselekmény felkutatására szolgál, nem pedig bűnmegelőzésre, s ez a tevékenység már a nyomozás során nem tekinthető pusztán

¹¹⁰ 1994. évi XXXIV. törvény.

¹¹¹ Be. 200.§ (1) bekezdés.

rendészeti jellegű hatósági magatartásnak, hanem kifejezetten bűnügyi tevékenységről, bűnügyi felderítésről van szó.

Nyilvánvalóan a megalapozott gyanú közlésére csak akkor van lehetőség ha törvényes bizonyítékok állnak rendelkezésre a deliktuális magatartást illetően. Törvényes bizonyítéknak az operatív felderítést, a titkos felderítést illetően nyilvánvalóan azok a bizonyítékok tekintendők, amelyek az ide vonatkozó törvényes eljárásban kerültek nyílttá tételre.

A korábban fellángolt vitára is figyelemmel álláspontom szerint azok a bizonyítékok, amelyeket az operatív anyagokból úgynevezetten „átcsempészték” és „beloptak” a nyomozásba nem tekinthetők törvényes bizonyítéknak. Nyílttá tétel nélkül mindenki számára államtitkot képeznek.

Nem megoldás tehát az a módszer, miszerint bizonyítékokat átcsempészünk lehallgatási anyagokból, és ezek alapján teszünk fel kérdést a tanúknak, illetőleg a gyanúsítottnak, ti. ezek az adatok anélkül, hogy a nyílttá tételig nem történnek meg, nem tekinthetők bizonyítéknak, olyanok, mintha nem is lennének. Álláspontom szerint alapvető garanciális érdek fűződik ahhoz, hogy az operatív módon beszerzett információk követhetően jelenjenek meg a nyílt büntetőeljárásban az egyszerű gyanú tisztázásakor, illetőleg a megalapozott gyanú megállapításakor.

Az adatok összegyűjtése és vizsgálata során alakulnak ki a bizonyítékok. Következésképpen a büntetőeljárás, ezen belül a nyomozás is felfogható bizonyíték minimumtól (hiánytól) a bizonyíték maximumig (bőségig) tartó folyamatként is¹¹².

Nyilvánvalóan az ekként nyílttá tett adatokra, illetőleg ezek mellett egyéb adatokra is a nyomozás felépíthető, nyomozási terv készíthető.

A szakirodalom a nyomozási terv típusait három csoportba sorolja. Ismeri az ún. ismeretlen tetteses ügyekkel kapcsolatos nyomozási tervet, az ismert tetteses ügyekkel és az ismeretlen okú cselekményekkel kapcsolatos nyomozási terveket. Mindhárom esetben alapvető jelentőségű lehet a törvényesen folytatott titkos felderítő munka és az ezzel produkált törvényes bizonyítékrendszer. Nem tartom megfelelőnek a titkos

¹¹² Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminológia tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs 2005. 408. oldal.

felderítéssel törvényesen beszerzett bizonyítékok mellőzését pusztán arra figyelemmel, hogy egyéb adat vagy egyéb bizonyíték a titkos módon törvényesen beszerzett bizonyítékokat nem támasztja alá. A szabad bizonyítás elvéből adódóan ezek ugyan úgy bizonyítékként veendőek figyelembe a későbbi eljárás során, mint bármely más, egyéb módon nyílt eszközökkel beszerzett adat, tény vagy bizonyítási eszköz.

Az előbbieket mellett nyilvánvalóan a nyomozás tervezésének módját is meghatározhatják a titkos felderítés, illetőleg a későbbiek során a nyomozási bíró által engedélyezett eszközök használata, befolyásolhatja a felderítő tevékenység azt, hogy az adott ügyben lineáris terv vagy pedig ún. hálóterv készül¹¹³.

A szakmai irodalom egyébként egyetért abban, hogy lineáris terv készítésére akkor van lehetőség, ha a cselekmény nem bonyolult, egy személy végzi a nyomozást és a bizonyítékok nagyrészt rendelkezésre állnak vagy fáradságos felkutatást nem igényel¹¹⁴.

A lineáris tervezéssel ellentétben hálóterv szükséges a vonatkozó irodalom szerint azokban az esetekben, amikor az ügy bonyolultsága miatt több síkon, illetőleg több szálon kell folytatni a felderítést, s éppen ezért több nyomozó vagy külön nyomozó brigád folytatja a nyomozást. A hálóterv szerepe a folyamatok és a több szálon folyó nyomozati tevékenység koordinálásában rejlik¹¹⁵.

A titkos felderítés - bár nyilvánvalóan minden esetben az nem használható (Isd. korábban) - jelenleg is, de az elkövetkező időben is teret fog nyerni az újszerű bűnüldözési módszerek között.

Kétségtelen, hogy az operatív bűnelemzés részévé vált a bűncselekmény adatainak elemzése, illetőleg egy ügy adatainak elemzése mellett megerősödött a bűnügyi hírszerzés által szolgáltatott adatok elemzése és vizsgálata.

Az elkövetői csoportok vizsgálata során a titokban gyűjtött információk alapján könnyebben képet lehet kapni az elkövetői csoport tevékenységéről, az elkövetők egymáshoz való kapcsolatáról, s mindazokról a körülményekről, amelyek őket bűncselekmények elkövetéséhez vezetnek.

¹¹³ Komáromi István: Az operatív munka alapelvei. Rendőrségi szemle 1991. évi 2. szám

Kertész Imre: Az információ és a bizonyíték. Belügyi szemle 1988/9. szám.

¹¹⁴ Nyíri Sándor: Ismét a titkos információgyűjtésről. Belügyi szemle 1995/7-8.

Kertész Imre: Az információ és a bizonyíték. Belügyi szemle 1974/6.szám.

¹¹⁵ Fekete István: Adatgyűjtés a nyomozás során. Belügyi szemle 1960/5. szám.

Láng László: Nyomozás felügyelet, nyomozás irányítás és kriminalisztika. Belügyi szemle 2003/7-8.szám.

A bűnügyi hírszerzés adatainak elemzése akár az előkészítés szakában, akár pedig a nyomozás elrendelése után a vádirat benyújtásáig tartó időszakban segít meghatározni az adott bűnös tevékenységgel kapcsolatosan azt, hogy kik tekinthetők kulcsfiguráknak, hogyan lehet ellenük küzdeni, milyen módszereket lehet felhasználni, segít felfedni melyek egy bűnözői szervezetben a gyenge pontok, meg lehet határozni a bizonyos eszközök forgalmát, amelyeket a bűncselekmény eszközeként használnak fel, illetőleg melyek a bűncselekmény elkövetése révén keletkeztek.

Ez a fajta tevékenység, melyhez nagyban hozzájárul a titkos munka, segít felfedni az ún. szervezett bűnözői csoportokat, melyek vonatkozásában az utóbbi időben több jogszabályi, szervezeti intézkedés történt a dolgozatomban tárgyalt titkos tevékenységen kívül is¹¹⁶.

2./ A kijelölt bíró és a nyomozási bíró tevékenysége

Az eddigiekben a titkos tevékenység egyes elemeinek vizsgálatára került sor. Óhatatlan a kérdés, hogyan illeszkedik az egyéb jogszabály által kijelölt bíró, illetőleg fogalmazhatnánk tágabban, általában külső engedélyező, illetőleg a nyomozási bíró az említett tevékenységbe. Akkor, amikor a titkos információgyűjtésről beszéltünk egyértelmű választ kellett adnunk arra, hogy operatív bírói hatáskör nem létezik. A külön jogszabályok alapján - értem ez alatt nem a Be. szabályait - az engedélyező feladatokat ellátó bíró kérelemre dönt, nyilvánvalóan az iratok és egyéb adatok megtekintése, megismerése alapján, de önálló vizsgálódási jogköre nincs. Ugyanez a helyzet álláspontom szerint a nyomozás és a kijelölt bíró, valamint a nyomozási bíró tevékenysége kapcsolatában. A nyomozási bíró nem tekinthető vizsgáló bírónak, nincs önálló jogosultsága utasítás adási jogköre, a tevékenysége a nyomozást akként befolyásolja, hogy kérelemre dönt, és e kérelem alapján elrendelt eszközök alkalmazásával lehet realizálni a bizonyítékok beszerzését.

A nyomozási bíró illetőleg a külön jogszabály alapján eljáró engedélyező bíró tehát nem önálló figurája az eljárásnak. Megjegyzem, hogy sem a rendőrségről, sem a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény nem definiálja külön a kijelölt bíró szerepét, pusztán annyit jelöl meg, hogy a megyei bíróság elnöke által kijelölt helyi

¹¹⁶ Az integrált bűnüldözés kérdései. Lsd. Kriminálisztika, szerkesztette: Bócz Endre. BM. Duna Palota és Könyvkiadó 2004. XXVIII.fejezet 1027. oldal.

bírósági bíró, illetőleg a Fővárosi Bíróság elnöke által kijelölt bíró, valamint az igazságügy miniszter lát el külső engedélyezőként a titkos felderítéssel kapcsolatos feladatokat.

A Be. azért az említett jogszabályokhoz képest többet mond¹¹⁷, továbbá részletesen felsorolja nyomozási bíró hatáskörébe tartozó eljárási tevékenységet¹¹⁸.

A jelzett szabályok illetőleg a Be. 207.§-ának egyéb rendelkezései, valamint a nyomozási bíró eljárásával kapcsolatos egyéb szabályok¹¹⁹ együttesen sem utalnak arra, hogy a nyomozási bíró az eljárás önálló szereplője lenne, a hatáskörébe tartozó s illetékessége szerint elvégzett eljárási cselekmények vonatkozásában indítványra jár el. Az indítványozó a nyomozási bíró esetében az ügyész. Ez vonatkozik nyilvánvalóan a titkos adatszerzéssel kapcsolatos szabályokra is, melyet egyes szerzők itt már tisztán bűnügyi felderítésnek tekintenek, álláspontom szerint helyesen.¹²⁰

3./ Az operatív bizonyítékok értékelésének anyagi és eljárási vonatkozásai az ügydöntő határozatban

A bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzéssel és információgyűjtéssel beszerzett bizonyítékok értékelésének az eddigi vizsgálatunk szerint jól körülírt anyagi jogi, illetőleg eljárási szabályai vannak. Az utóbbi időszakban több olyan büntető ügy fejeződött be a bíróságokon, ahol bírói engedélyhez kötött információgyűjtést, illetőleg adatszerzést alkalmaztak. A titkos eszköz alkalmazása eredményre vezetett s a bűncselekmény bizonyításának, valamint a terhelt bűnössége megállapításának egyik elemét, törvényes alapját képezte.

Melyek a bíróságok feladatai az ekképpen beszerzett bizonyítékok kezelését illetően?

Nyilvánvalóan szoros vizsgálat alá kell venni mind az információgyűjtéssel, mind pedig az adatszerzéssel beszerzett bizonyítékot, ellenőrizni kell, hogy a titkos eljárás anyagi jogi feltételei fennállnak, illetőleg fennálltak-e. Mindezek mellett vizsgálni kell a vonatkozó eljárás betartásával kapcsolatos szabályok érvényesülését.

¹¹⁷ Be.207.§ (1) bekezdés.

¹¹⁸ Be.207.§ (2) bekezdés.

¹¹⁹ Be.208., 209., 210., 211., 212., 213., 214. és 215.§-ok.

¹²⁰ Dr. Finszter Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok OKRI kiadványa Budapest, 2000.

Mindkét esetben alapvető kérdés annak tisztázása, hogy a felajánlott bizonyíték beszerzésének útja jól követhető-e. Felmerül a kérdés, hogy vannak-e formális elemek ebben a körben? Úgy gondolom, hogy igen.

Az államtitok jellegre tekintettel pld. a Be. 206/A.§ (7) bekezdése szerint a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés tényét a megyei bíróság elnöke igazolja. Az igazolás tartalmazza a bíróság megjelölését, az engedéllyel érintett ügy számát és tárgyát, az érintett személy nevét, titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló előterjesztést, illetőleg az engedély kereteit. Egyéb adat a nyílttá tett bizonyítási anyagon kívül a védelem számára nem áll rendelkezésre.

Sarkalatos kérdése tehát a bizonyításnak, illetőleg a beszerzett bizonyíték törvényes voltának a megyei bíróság elnökének igazolása és az a probléma, hogy az igazolás mögé a terhelt, illetőleg a védelem képviselői „csak korlátozottan” láthatnak, épp az államtitok jellegből adódóan.

Bizonyos adatok, információk beszerzésére nincs lehetőség, illetőleg amennyiben aggályosnak ítéli a kiadott igazolás ellenére a beszerzett bizonyítékokat az ügy érdemében eljáró bíró, akkor azt kirekesztheti az eljárásból, természetesen a bizonyíték kirekesztését indokolni köteles.

Korábban utaltam arra, hogy önmagában a törvényesen beszerzett bűnügyi felderítés, illetőleg bűnügyi hírszerzés adatainak elvetésére ha esetlegesen más bizonyíték nem áll rendelkezésre nincs lehetőség, hiszen törvényes bizonyítékról van szó, mind amellet azonban szerencsésebb helyzet, ha a titkosan beszerzett bizonyítékokat egyéb, a nyílt eljárásban beszerzett adatok is alátámasztják és természetesen akkor, ha azok törvényesnek tekintendők.

Több bűncselekmény fajta vonatkozásában általánosan elismert a titkos eszközök alkalmazása.

Ilyen bűncselekményi kör az embercsempészás bűncselekménye, amellyel kapcsolatosan több esetben született már döntés részben nyílttá tett, a nyomozati, illetőleg a bírósági anyagban megjelölt operatív módon titkosan beszerzett bizonyítékok alapján¹²¹. A titkos eszközt többször alkalmazták már ún. „vesztegetési” ügyekben is.

¹²¹ Debreceni Ítéltábla Bf.I.22/2005. számú büntető ügye. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2.B.343/2004. számú ügy.

A titkos információgyűjtés törvényes bizonyítékot eredményezett a fontosabb ügyekben intézkedő hivatalos személy által kötelességszegéssel bünszövetségben elkövetett vesztegetés büntette és más miatt folyamatban volt büntető ügyben is¹²². A büntető ügy másodfokú jogerős határozatában a másodfokú tanács kifejtette az alábbiakat: „Az értékelt bizonyítékok közül a titkos információgyűjtés során keletkezett okiratok felhasználhatóságát vitatta a védelem, amelyeknek a bizonyítékok köréből való kizárása szükségképpen az ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethetett volna.

A titkos információgyűjtés eredménye felhasználhatóságának a Be. 206/A.§ (7) bekezdésében írt formai feltétele teljesült. A nyomozás elrendelését megelőzően elrendelt bírói engedéllyel folyt titkos információgyűjtés tényét a megyei bíróság elnöke (jelen esetben a Fővárosi Bíróság titokvédelmi felügyelője igazolta). 2006. július 1. napja előtt is ugyanilyen igazolás meglétét kívánta meg a jogalkalmazó a bírói gyakorlat által kialakítottan, figyelemmel arra, hogy a 206.§ (1) bekezdésében írtak nem voltak teljesíthetők az államtitokról és szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. számú törvény megsértése nélkül. Ezen eljárási cselekményt az első négy vádlottal szemben rendelték el hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntette miatt, amely 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett és többek között nevesítetten hivatali visszaélés büntette miatt. Ezzel a titkos adatszerzés (összefoglalva a nyomozás elrendelése előtti és utáni információ és adatszerzést) Be. 201.§ (1) bekezdés a/ pontjában írt feltétele megvalósult, melyet a jogszabály változás és az Alkotmánybíróság határozata sem érintett. Ami a titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatóságát illeti, a jelen esetben az első négy vádlottat érintően a célhozkötöttség követelménye nem sérült. Az elsőfokú bíróság általi felhasználás a Be. 206.§ (3) bekezdésének a/ és b/ pontjában írt feltételeknek megfelel, de a 2006. július 1. napja óta hatályos 206/A.§-ában rögzítettek is megállapíthatók.

Az elsőfokú bíróság által hozott ítélet időpontjában irányadó törvény szerint a titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban az általános szabályok szerint (Btk. 76.§ (2) bekezdés) is csak akkor használható fel, a/ ha a 201.§-ban meghatározott feltételek a büntetőeljárás, illetőleg a másik büntetőeljárás esetén is fennállnak, b/ a felhasználás célja megegyezik a titkos adatszerzés vagy titkos információgyűjtés eredeti céljával (Be.206.§ (3) bekezdés).

¹²² Debreceni Ítéltábla Bf.III.386/2006/23. szám, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság I.B.770/2005.számú ügy.

A jelenleg hatályos Be. 206/A.§-ának (1) bekezdése jóval szigorúbb feltételeket szab, amelynek releváns része a következő: „A bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban akkor használható fel, ha a/ a titkos adatszerzés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei (201.§) a bizonyítani kívánt bűncselekmény esetén is fennállnak”.

A titkos felderítés legyen az információgyűjtés illetőleg adatszerzés a kábítószerrel visszaélés bűncselekménye vonatkozásában is jelentős eredményeket hozott.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2004. évben kiadott 214 titkos információgyűjtésre vonatkozó engedélyből 47 érintette a kábítószerrel visszaélés bűncselekményét. Ez a szám 2005-ben 192 engedélyből 31 esetet jelentett, 2006. évben pedig 247 engedélyből 43 esetben került sor kábítószerrel visszaélés bűncselekmények miatti információgyűjtésre.¹²³ A kábítószerrel visszaélés bűncselekménye kapcsán érintett ügyek tételes vizsgálata alapján az alábbi következtetéseket lehetett levonni:

a/ a bíróságok a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. sz. törvény 63.§ (5) bekezdésében írt törvényi felhatalmazással élve többször tettek intézkedést arra, hogy megismerjék a titkos információgyűjtés során beszerzett minősített adat tartalmát.

b/ A nyomozó hatóság tagjainak kihallgatására csak a legszükségesebb esetekben került sor, melyet megelőzően az eljáró tanácsnak intézkednie kellett az 1995. évi LXV. törvény 17.§ (1) bekezdésében, valamint a Be. 81.§ (2) bekezdésében rögzítettek szerint a titoktartási kötelezettség tekintetében felmentés megadásáról.¹²⁴

A jelzett ügyekben érzékelhetően kialakult bírói gyakorlat tehát az ügydöntő határozattal kapcsolatosan igen részletesen értékeli mind az anyagi, mind pedig az eljárási feltételek megvalósulását.

E feltételek hiánya egyébként alkotmánybírói előterjesztéshez, s ezt követően az alkotmánybírói határozat után az elsőfokú bíróság határozatának hatályon kívül helyezéséhez vezetett¹²⁵.

¹²³ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Büntető Kollégiumának vezetője 2007.EL.II.C.21/3. 2.oldal.

¹²⁴ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Büntető Kollégiumának vezetője 2007.EL.II.C.21/3. 12.oldal

¹²⁵ Debreceni Ítéletábra Bf.II. 81/2005. számú ügy, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2.B.38/2004. sz. ügye.

IX. Távlatok:

1./ A 2/2007.(I.24.)AB határozat értelmezéséből adódó gyakorlati kérdések

A dolgozatomban felvázolt jogszabályi háttéren alapuló titkos felderítés több jogértelmezési, illetőleg kriminalisztikai gyakorlati kérdést vetett fel. Ezekre a problémákra igyekeztem utalni az egyes fejezetek tárgyalása során. E kérdéseket nyilvánvalóan a jogalkalmazó szempontjából növelte a nem régiben napvilágot látott alkotmánybírósági határozat. Amikor tehát a titkos felderítés jövőjéről gondolkodunk, arról, hogy hogyan lehetne, e szabályokat még könnyebben alkalmazhatóvá tenni, egyben növelni a garanciális elemeket, s biztosítani azt, hogy a hatóságok csak a legszükségesebb esetben avatkozzanak be a polgárok privát szférájába két problémával találjuk szembe magunkat.

Külön kell választani a távlati célokat.

Megkülönböztetünk tehát egy közeljövőben befejeződő időszakot, ez jól körülhatárolhatóan rögzíthető, a dátum megadható, 2007. december 31. napjában. Illetőleg felmerül egy hosszabb távú gondolkodás lehetősége az adott jogszabályi keretek alapján utalva az egyes szabályok ellentmondásosságára, s felvetve azt, mit lehetne még változtatni a későbbiekben. A rövidebb távlatú gondolkodás egyértelműen jogalkalmazási kérdés. A hosszabb távú elképzelések megvalósítása nyilvánvalóan jogalkotási kérdések sorozatát veti fel.

Az említett felosztásnak megfelelően nézzük tehát távlatainkat.

A 2/2007.(I.24.) AB. határozat értelmezéséből adódó gyakorlati kérdések:

Az Alkotmánybíróság határozatában az 1994. évi XXXIV. törvény 69.§ (3) bekezdésének alkotmányellenességét, illetőleg az 1998. évi XIX. törvény 201.§ (1) bekezdés b/, c/, d/ pontjának alkotmányellenességét megállapította, s e szabályokat 2007. december 31. napjával „pro futuro” megsemmisítette.

Az említett rendelkezés mellett megállapította, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. XIX. számú törvény 206.§ (3) bekezdésének 2006. június 30. napjáig hatályos szövege alkotmányellenes volt.

Ebben a körben az alkalmazást kizáró rendelkezés csupán egy ügyben állapított meg, mégpedig a Debreceni Ítéltábla Bf.II.81/2005. szám alatt folyamatban lévő büntető

ügyében kimondva, hogy az előbb idézett szabály az illető folyamatban lévő ügyben nem alkalmazható. Hivatalos személy által kötelességszegéssel elkövetett vesztegetés büntette miatt indult büntető ügyben elutasította a bíróság több terhelt eljárást felfüggesztő indítványát, amelyet arra alapítottak, hogy az Alkotmánybíróság újabb határozatában kérelmükre állapítsa meg, hogy a 2006. június 30. napjáig hatályos Be. 206.§ (3) bekezdése az ellenük folyamatban lévő büntető ügyben sem alkalmazható. A megyei bíróság határozatában kifejtette: „A hivatkozott alkotmánybírósági döntés ismeretében jelenleg nem várható, hogy a testület konkrét ügyben újabb állásfoglalást hozzon, ellenkezőleg az új jogszabályok megalkotásáig a joggyakorlat számára irányt mutatott amikor a jogbiztonság érdekében az alkotmányellenesnek nyilvánított egyes rendelkezések alkalmazhatóságát biztosította az újabb rendelkezések megalkotásáig.¹²⁶ Az ítélőtábla a határozat indokolását – azt helybenhagyva – csupán annyival egészítette ki, hogy ugyanabban a kérdésben ismételt előterjesztésnek nincs helye.¹²⁷

A pro futuro megsemmisítéssel az Alkotmánybíróság - határozatának indokolásából kitűnően - a jogalkotót abba a helyzetbe kívánta hozni, hogy legyen megfelelő ideje az alkotmányellenessé nyilvánított szabályok korrigálására (1994. évi XXXIV. sz. törvény 69.§ (3) bekezdése; 1998. évi XIX. sz. törvény 201.§ (1) bekezdés b/, c/, d/ pontja).

A 2006. június 30. napjáig hatályban volt 1998. évi XIX. sz. törvény 206.§ (3) bekezdése 2006. július 1. napjával módosult. E módosult rendelkezés nyilvánvalóan már nem érinti az Alkotmánybíróság rendelkezését.

Az előbbiekből adódóan több szakmai megbeszélés alapján egyértelművé vált, hogy a pro futuro megsemmisített rendelkezések 2007. december 31. napjáig alkalmazhatók, az érintett szabályok mentén beszerzett bizonyítékok törvényesnek tekinthetők, s felhasználásuknak, bizonyítékkénti értékelésüknek nincs akadálya.

A gyakorlat egyhangúan állapította meg a 2006. június 30. napjáig hatályban volt 1998. évi XIX. sz. törvény 206.§ (3) bekezdésére, hogy az csupán a Debreceni Ítélőtábla ügyében nem alkalmazható annak ellenére, hogy alkotmányellenességét megállapították¹²⁸. Mellékesen megjegyzem, hogy az alkotmánybírósági határozat

¹²⁶ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 12.B.2150/2004/230/I.

¹²⁷ Debreceni Ítélőtábla Bkf.II.277/2007. szám.

¹²⁸ Debreceni Ítélőtábla Bf.II.81/2005.szám alatti büntető ügy.

értelmezését illetően nyilvánvalóan felvetődött az a lehetőség, hogy az alkotmányellenes szabályok már az alkotmánybíróági határozat kihirdetésétől nem alkalmazhatók¹²⁹. A gyakorlat azonban egységesen foglalt állást abban, hogy a pro futuro 2007. december 31. napjával történő megsemmisítés tekintendő irányadónak.

Felvetődhet az a kérdés, amennyiben a parlament mulasztása folytán nem kerül sor az új normaszöveg megalkotására a jogalkalmazás szempontjából lényeges és helyrehozhatatlan hiátust teremt-e az Alkotmánybíróság határozata.

Álláspontom szerint nem, ugyanis a bírói engedélyhez kötött információgyűjtés vonatkozásában az 1994. évi XXXIV. törvény 97.§ i/ pontja szerint súlyos bűncselekmény az a büntett, amelyet a törvény 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget. Az előterjesztett kérelmek döntő többségében pedig a hatályon kívül helyezett rendelkezésekkel összevetve alapfeltételnek tekintette a súlyos bűncselekmény megállapíthatóságának a lehetőségét. Ezt a szabályt egyébként az Alkotmánybíróság határozatában nem érintette, s ugyan úgy nem érintette a titkos adatszerzéssel kapcsolatos Be. 201.§ (1) bekezdésének módosulása sem.

2./ Jogalkotási lehetőségek

Az elkövetkező idők jogalkotási lehetőségei is két részre bonthatók, rövid távú jogalkotási kötelezettség az alkotmánybíróági határozatban alkotmányellenessé nyilvánított részletszabályok pótlása azon feltételeknek megfelelően, amelyeket az Alkotmánybíróság a határozat indokolásában előír.

Nyilvánvalóan szükséges és nem mellőzhető a pótlás, ugyanis az integrált bűnüldözés és bizonyos kiemelt bűncselekmények üldözése fokozottan szükségessé teszi a titkos felderítés alkalmazását mind a nyomozás előkészítése szakában, mind pedig a nyílt nyomozás elrendelését követően a vád beterjesztéséig. Ebből adódóan mind a rendészeti, mind pedig a bűnügyi felderítés vonatkozásában az alkotmányellenesség kiküszöbölendő.

Egészen más jellegű, a témát illető hosszabb távú jogalkotási problémák megoldása. A dolgozatomban több alkalommal utaltam bizonyos ellentmondásokra.

¹²⁹ Magyar Közlöny Budapest, 2007. január 24. 7. szám 2. kötet.

Több irányú ellentét tapasztalható, - amelyet bár megkísérelt a jogalkotó feloldani, de részben megmaradt a joganyagban - a rendőrségről szóló törvény, illetőleg a Be. egyes rendelkezései között. Megkísérelte nyilvánvalóan feloldani a jogalkotó amikor a Be-be a titkos információgyűjtéssel beszerzett bizonyítékok felhasználásával kapcsolatos rendelkezéscsomagot beépítette.

Ennek ellenére szükséges lenne áttekinteni a teljes szabályozást és jogalkotási szempontból egységet teremteni.

Úgy gondolom, hogy nem elvetendő az az elképzelés, miszerint a privát szférába történő beavatkozásra, a garanciális érdeksérelem lehetőségére figyelemmel a külön törvényben meghatározott szabályokat a büntetőeljárás törvényben kellene elhelyezni.

Álláspontom szerint a külső engedélyhez kötött információgyűjtéssel kapcsolatos bűnügyi és nemzetbiztonsági jellegű szabályok helye a büntetőeljárás törvényben lenne egységesen bírói felügyelet alatt. Ez természetesen azt jelentené, hogy az igazságügy miniszter idevonatkozó jogköre megszűnne.

Ezzel együtt véleményem szerint feltétlenül át kellene tekinteni az engedélyhez kötött és nem kötött információgyűjtési módokat. Tehát ismételtén meg kellene vizsgálni az alkotmányos érdeksérelem szempontjából azokat az információgyűjtési módokat, mind a rendőrségről, mind pedig a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényre tekintettel, melyek jelenleg nem kapcsolódnak külső engedélyezőhöz.

A nem bírói engedélyhez kötött információgyűjtéssel kapcsolatos áttekintés azt az eredményt hozta számomra, hogy több ilyen információgyűjtési mód vonatkozásában szükséges lenne azt bírói engedélyhez kötni, tehát a bírói engedély körét kiterjeszteni. Ilyennek tartom pld. a titkos rendőrségi megfigyelést.¹³⁰ Egyébként ezzel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy a nyomozási bírói jogintézmény alkalmas lenne e feladatok ellátására azzal együtt, hogy a nyomozási bírónak a dolgozatban vázolt és a jelenleg hatályos eljárási szabályokat tükröző tevékenysége nem változna, változatlanul indítványra járna el, s nem rendelkezhetne olyan apparátussal, amely a titkos adatszerzés engedélyezésével beszerzett információk érdemi vizsgálatához adna segítséget vagy adna lehetőséget. A módosítás lényeges anyagi, intézményi kihatással, többletköltséggel nem járna.

¹³⁰ 1994. évi XXXIV. sz. törvény 64.§ (1) bekezdés d/ pont.

Alkotmányossági szempontból nem megnyugtató ugyanis, hogy a titkos adatgyűjtés Beben történt szabályozása során nem történt meg a korábban született rendőrségi és nemzetbiztonsági törvények érintett rendelkezéseinek a büntetőeljárás új rendjével való harmonizálása.¹³¹

X. Záró gondolatok

A dolgozatomban megkíséreltem bemutatni mindazokat a titkos eszközöket és módszereket, beleértve ezek kriminalisztikai vonatkozásait is, melyek a hatályos szabályozás alapján lehetővé teszik adatoknak, információknak az érintett tudta nélkül, titokban történő összegyűjtését, s alkalmasak arra, hogy azokat a bíróság ügydöntő határozatában törvényes bizonyítékként kezelje.

Igyekeztem a gyakorló bíró szemszögéből bemutatni azokat a kérdéseket, amelyek a jogalkalmazás során meghatározzák az érintett jogintézmények kezelését. Eddigi munkám során úgy tapasztaltam, hogy bár jó néhány ellentmondással, jogértelmezési vitával terhesen, de a bírói gyakorlat elfogadta azt a helyzetet, amely már a nyomozás elrendelését megelőzően bírói hatáskört keletkeztetett.

Az 1994. évi XXXIV. törvény, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. sz. törvény, illetőleg az említettekhez kapcsolódó rendelkezések előfutáraként jelentek meg a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény nyomozási bíraskodásról szóló fejezetének azzal, hogy a külön törvényekben meghatározott tevékenység nagyvonalakban több szempontból is hasonlóan visszaköszön a nyílt nyomozás elrendelését követő bírói hatáskörben és az ahhoz kapcsolódó jogintézményekben.

Nem vitatható, hogy a dolgozat témája sarkalatos jogintézményeket érint. Nemcsak azért, mert újszerűségük miatt nem csupán a jogász társadalom figyelmét keltették fel, hanem azért is, mert olyan jellegű tevékenységről van szó, amelyek megfelelő kontroll nélkül alapvető emberi jogokat, privát viszonylatokat érintenek és sérthetnek. Mindenki számára jól felfogott érdek, hogy a garanciális szabályok tökéletesítése mellett kellő mozgástere legyen az eljáró hatóságoknak, ugyanis az újfajta bűnözési módszerek

¹³¹ Dr. Finszter Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája. (Előadás a Magyar Bíróképző Akadémián 2007. április 23. napján).

leküzdésében, az újfajta bűnelkövetői magatartás kontrollálásában nélkülözhetetlen fegyverként szolgálnak a bűncselekmények megelőzése, felderítése, az elkövető azonosítása során.

Kétségtelen, hogy az összeállított anyag sok vonatkozásban vázlatos. Ennek ellenére megkísértem valamennyi problémára, legalább is utalás szintjén felhívni a figyelmet azzal, hogy a jelenleg hatályos szabályozásban nyilvánvalóan benne van a továbbfejlődés lehetősége, s a témában megjelent alkotmánybírósági határozat szerint a továbbfejlesztés igénye nem pusztán lehetőség, de kötelező is a jogalkotók számára.

2007. szeptember

Felhasznált irodalom

- 1./ Pilch Jenő: A hírszerzés és a kémkedés története I-II. Kassák Kiadó Budapest, 1998.
- 2./ Berkényi Iván – Gyapay Gábor: A magyarság rövid története. Mecénás kiadó, Budapest, 1992.
- 3./ Dr. Nyíri Sándor: Pro domo. Belügyi Szemle. 1995. évi 6. szám.
- 4./ Vincent Berger: Az emberi jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. Budapest, 1999.
- 5./ Dr. Nyíri Sándor: Az APEH nyomozó hatóságainak titkos információgyűjtési jogához. Ügyészek Lapja 1999. évi 2. szám.
- 6./ A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Kollégiumvezetője 2001.EL.VIII.A.99/59/3.
- 7./ A Legfelsőbb Bíróság Elnökhelyettese 1995.EL.II.A.5/32. számú ajánlás.
- 8./ Máramarosi Zoltán: A bűnügyi operatív munkáról. Rendészeti Szemle 1991. évi 9. szám.
- 9./ Dr. Univ Komáromi István: Az operatív munka alapelvei. Rendészeti Szemle 1991. évi 2. szám.
- 10./ Gari T-Marx: Undercover Police surveillance in America. Universiti of California Press 1988. 63. oldal.
- 11./ John Mc.Namy: A bűnügyi nyomozás és a büntetőjogi felelősségrevonás. Rendészeti Szemle, 1992. évi 11. szám.
- 12./ Dr. Nyíri Sándor: Újból a titkos információgyűjtésről. Ügyészek Lapja, 1997. évi 5. szám.
- 13./ Csonka Istvánné-Máramarosi Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. Rendészeti Szemle, 1991. évi 7. szám.
- 14./ Dr. Kertész Imre: Megállapodás az elkövetővel. Rendészeti Szemle, 1993. évi 9. szám.
- 15./ Gmela Zoltán: A titkos információgyűjtésről. Rendészeti Szemle 1993. évi 3. szám.
- 16./ Legfőbb Ügyészség Ig.99/2007.Legfü. szám. Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről.
- 17./ Legfelsőbb Bíróság Kollégiumvezetője 2007.EL.II.E.4/1.
- 18./ Anti-Balláné-Berta-Bócz-Cserhalmi.... Kriminálisztika. BM. Hivatala és Kiadó, Budapest, 2004.

- 19./ Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminálisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2005.
- 20./ Finszter Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban. Kriminológiai tanulmányok. OKRI kiadványa, Budapest 2000.
- 21./ Az Országos Rendőr-főkapitány 101-18/13/1/2004. számú megkeresése.
- 22./ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Elnökének 2004.EL.II.A.5/29. számú válasza.
- 23./ Kertész Imre: Az információ és a bizonyíték. Belügyi Szemle, 1988. évi 9. szám.
- 24./ Dr. Nyíri Sándor: Ismét a titkos információgyűjtésről. Belügyi Szemle, 1995/7-8. szám.
- 25./ Fekete István: Adatgyűjtés a nyomozás során. Belügyi Szemle, 1960. évi 5. szám.
- 26./ Láng László: Nyomozás felügyelet, nyomozás irányítás, és kriminálisztika. Belügyi Szemle, 2003/7-8. szám.
- 27/ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Büntető Kollégiumának Vezetője 2007. EL.II.C.21/3.

Felhasznált jogszabályok

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról.
1973. évi I. törvény a Büntetőeljárásról.
1998. évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról.
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.
1995. évi CXXV. törvény a Nemzetbiztonsági szolgálatokról.
1990. évi X. törvény a Különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályairól.
1976. évi 8. tvr. a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezség okmánya kihirdetéséről.
1987. évi X. törvény az Alkotmány módosításáról.
- 26/1990. (II.14.) Mt. rendelet a Nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.
1998. évi LXXXVII. törvény a Büntető jogszabályok módosításáról.
- 75/1998. (IV.24.)Korm. rendelet a Távközlési feladatokat ellátó szervezetek és a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének rendjéről és szabályairól.
1995. évi LXV. törvény az Államtitokról és a szolgálati titokról.
- 18/1994. (X.1.)BM. rendelet a Különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, igénybevételével kapcsolatos szabályairól.
1999. évi LXXV. törvény a Szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.
- 26/1999. (VIII.13.)BM. rendelet a Különleges eszközök és módszerek engedélyezéséről és igénybevételéről.
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
1998. évi XCIII. törvény az APEH egyes feladatairól.
- 11/1999.(V.12.)PM rendelet a Bírói engedélyhez kötött különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, igénybevételével kapcsolatos szabályairól.
1997. évi XXXII. törvény a Határőrizetről és a határőrségről.

26/1996. (X.9.)BM rendelet a Különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, igénybevételével kapcsolatos szabályokról szóló 18/1994.(X.1.)BM rendelet módosításáról.

19/1997.(III.14.)BM rendelet a Különleges eszközök és módszerek engedélyezésével, igénybevételével kapcsolatos szabályokról szóló 18/1994.(X.1.)BM rendelet módosításáról.

47/1998. (X.28.)BM rendelet az Egyes belügyminiszteri rendeletek módosításáról.

1995. évi C. törvény a Vámjogról, a vámigazgatásról és a vámeljárásról.

21/1999.(IX.30.)BM rendelet a Rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 3/1995. (III.1.)BM rendelet, valamint a repülőtéri biztonsági főigazgatóság létesítéséről, feladatáról és hatásköréről szóló 24/1990.(IX.5.)BM rendelet módosításáról.

2001. évi XXXI. törvény az Ügyészségről szóló 1972. évi IV. törvény módosításáról.

1994. évi LXXX. törvény az Ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről.

2/1999.(ÜK.2.)Legfű. utasítás.

1997. évi CXLVI. törvény a Magyar Köztársaság 1998. évi költségvetéséről.

2007. évi XXVII. törvény a Büntető Törvénykönyv és a büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról.

16/2004.(II.6.)Korm. rendelet a Haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről.

Felhasznált jogesetek

- 1./ Debreceni Ítéltábla Bf.I.22/2005.
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2.B.343/2004.
- 2./ Debreceni Ítéltábla Bf.III.386/2006.
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1.B.770/2005.
- 3./ Debreceni Ítéltábla Bf.II.81/2005.
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2.B.38/2004.
- 4./ Debreceni Ítéltábla Bkf.II.277/2007.
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 12.B.2150/2004.
- 5./ BH.2002.471.
- 6./ EBH.2001.505.

Felhasznált alkotmánybírósági határozatok

2/2007.(I.24.)AB. határozat
60/1994.(XII.14.)AB. határozat
24/1998.(VI.29.)AB. határozat
29/1994.(IV.20.)AB. határozat
15/1991.(IV.13.)AB. határozat
23/1999.(VI.30.)AB. határozat
46/1995.(VI.30.)AB. határozat
20/1994.(IV.16.)AB. határozat
20/1999.(X.4.)AB. határozat
21/1993.(IV.2.)AB. határozat
58/1995.(IX.15.)AB. határozat
54/2000.(XII.18.)AB. határozat
59/1998.(XII.11.)AB. határozat
20/1990.(X.4.)AB. határozat
15/1991.(IV.13.)AB. határozat
56/2000.(XII.19.)AB. határozat
58/1995.(IX.15.)AB. határozat
2/1990.(II.18.)AB. határozat
74/1992.(XII.28.)AB. határozat
30/1997.(IV.29.)AB. határozat
31/2001.(VII.11.)AB. határozat
19/1999.(VI.25.)AB. határozat
35/2002.(VII.19.)AB. határozat